



Copenhagen Business School
HANDELSHØJSKOLEN I KØBENHAVN



FOA og den danske model

– et forskningsprojekt
om overenskomst 2008

Kurt Jacobsen og Dorthe Pedersen

Layout: GraFOA Maja Honoré

Tryk: FOAs trykkeri 2008

©: Kurt Jacobsen og Dorthe Pedersen

Forfatternes forord

Dette manuskript er udarbejdet på bestilling af FOA, der har ønsket en uvildig og forskningsbaseret fremstilling af forløbet og forbundets håndtering af overenskomstforhandlingerne 2008. Vi har valgt titlen ”FOA og den danske model”, fordi forbundets ageren under overenskomstforhandlingerne fik arbejdsmarkedsforskere og kommentatorer, men også politikere og en række faglige ledere i fagbevægelsen til at advare imod, at den ”danske model” var truet. Formålet er ikke at dømme den ”danske model” død eller levende, eller at udpege FOA som enten helt eller skurk, men derimod at rejse en debat om det opbrud i modellen, som overenskomstforløbet 2008 er udtryk for set i et udviklingsperspektiv.

Manuskriptet er det første resultat af et forskningsprojekt og vil i 2009 blive fulgt op af en mere dybtgående og omfattende analyse, hvor fokus vil blive lagt på overenskomstforhandlingernes konsekvenser for den såkaldt ”danske model” og for fremtidens overenskomstforhandling på det offentlige arbejdsmarked, hvor næste holmgang finder sted i 2011.

Som fagforbund favner FOA en lang række faggrupper især på det offentlige arbejdsmarked og en mindre del i den private sektor. Den dominerende gruppe i dette manuskript er social- og sundhedspersonalet ansat i den kommunale ældrepleje. Det er ikke udtryk for

en nedprioritering af de mange andre aktive faggrupper i FOA, men hænger sammen med at mediernes og offentlighedens opmærksomhed under overenskomstforhandlingerne 2008 meget hurtigt fik fokus på social- og sundhedshjælperne og -assistenterne (sосу'erne). Det skyldtes ikke mindst, at de med styrke gjorde opmærksom på sig selv under strejkebølgen i juni 2007, og at faggruppen herefter blev en murbrækker for overenskomstforhandlingerne ikke kun for FOA, men for alle offentligt ansatte.

Årsagen er imidlertid også, at kildematerialet helt overvejende udgøres af artikler i de trykte medier, der er suppleret med interne papirer fra FOA. Vi har haft adgang til alt relevant materiale, men da FOA har ønsket en første historisk redegørelse for konfliktens forløb til sin kongres 7.-9. oktober 2008 er omfanget af internt kildemateriale begrænset.

Når det alligevel har været muligt at udforme en dækkende fremstilling på basis af især avisartikler, skyldes det, at overenskomstforhandlingerne 2008 i vid udstrækning blev udkæmpet i medierne. Det er derfor et tema, der også vil indtage en fremtrædende plads i den bog, der vil foreligge i 2009 – samtidig med, at materialegrundlaget vil blive langt mere alsidigt og fuldstændigt, og perspektivet for analysen bredere.

Det foreliggende manuskript er i alt væsentligt udarbejdet af Kurt Jacobsen, mens Dorthe Pedersen har leveret baggrundsanalyser og kommentarer. Vi har løbende diskuteret manuskriptet og står begge to inde for indhold, analyser og konklusioner. Vi har drøftet manuskriptet med en følgegruppe fra FOA, men har haft fuld uafhængighed og frihed til at udforme manuskriptet og drage vore konklusioner. Det vil også være gældende for det næste manuskript, som forskningsprojektet vil resultere i.

Kurt Jacobsen, professor, dr. phil.

Dorthe Pedersen, lektor, ph.d.

Copenhagen Business School, 16. september 2008

Kapitel 1:

Trepartsforhandlinger og strejkebølge

Forberedelserne til overenskomstforhandlingerne på det offentlige område 2008 indledtes for alvor i begyndelsen af 2007. I slutningen af februar holdt Det Kommunale Kartel (DKK) overenskomstkonference, og 5. marts fulgte KTO efter. To måneder senere skød FOA for alvor processen i gang med et udvidet formandsmøde 5. maj 2007. I alle tre forsamlinger var der enighed om, at det altoverskyggende krav ved de kommende forhandlinger skulle være ”Løn, løn, løn”. Herudover var der mange gisninger om mulige temaer, samt overvejelser over hvilke dagsordener, omverdenen satte for forhandlingerne.¹

Desuden søgte man at tage højde for den nye forhandlingsstruktur, hvor man ikke som hidtil forhandlede med kommuner og amter under ét. Nu skulle der føres selvstændige forhandlinger med henholdsvis Kommunernes Landsforening (KL) og Danske Regioner (DR) og i KTO udpegede man således to forhandlingsdelegationer, der refererede til ét forhandlingsudvalg.

Løn blev ganske rigtigt hovedspørgsmålet i overenskomstforhandlingerne 2008 – men på et niveau og med en styrke, som næppe nogen i FOA eller andre af de offentligt ansattes forbund havde forudset. I det hele taget udviklede overenskomstforhandlingerne sig

helt uventet og med en dramatik, som ingen kunne på forhånd have nogen kvalificeret anelse om.

Udgangspunktet var to begivenheder i foråret og forsommeren 2007, der blev afgørende for de overordnede rammer ikke kun for FOA, men for overenskomstforhandlingerne i det hele taget. Og begge begivenheder havde FOA i en aktiv nøglerolle, om end på to forskellige niveauer.

”Vil du danse, Anders Fogh?”

Den ene begivenhed var trepartsforhandlingerne, som formand for FOA, Dennis Kristensen, opfordrede til i en kronik i *Jyllands-Posten* 20. marts 2007: ”Vil du danse”, lød hans opfordring til statsminister Anders Fogh Rasmussen (V). Hans udgangspunkt var arbejdet med Kvalitetsreformen, som regeringen havde indledt sommeren inden, og som skulle være færdigt efteråret 2007. Bebudelsen af Kvalitetsreformen havde indledt en omfattende politisk og offentlig debat om den offentlige velfærd, som Dennis Kristensen nu udnyttede med et forslag om bedring af de offentligt ansattes arbejdsforhold.²

Dennis Kristensen havde forinden i både DKK og KTO luftet ideen om trepartsforhandlinger, inden overenskomstforhandlingerne gik i gang, men var blevet mødt med skepsis og modvilje. Også en prøveballon i pressen var blevet skudt ned både af FTF og KL – men nu spillede han alligevel ud med en direkte opfordring til statsministeren – og han fik opbakning af LO’s daværende formand, Hans Jensen, der i et interview på *Jyllands-Postens* forside samme dag indbød regeringen til trepartsforhandlinger – uden forinden at have informeret LO’s topledelse og de andre forbund i LO.³

Kronikken fik imidlertid mere vidtrækkende betydning end blot at lægge op til trepartsforhandlinger. Det absolut dominerende tema i både den politiske og den offentlige debat havde længe været det danske velfærdssamfunds fremtid, og kronikken satte en ny dagsorden med sin pointering af, at ”velfærd opstår i mødet mellem mennesker”, og at de offentlige ansatte var nøglen til at hæve kvaliteten i den offentlige sektor. Derfor var især øget uddannelse og efteruddannelse nødvendig – men Dennis Kristensen undlod heller ikke at gøre opmærksom på, at anerkendelsen af de offentligt ansattes indsats også burde kunne aflæses på lønsedlen.

Med sin argumentation gjorde Dennis Kristensen trepartsforhandlingerne til en del af regeringens arbejde med Kvalitetsreformen – til stor fortrydelse for Socialdemokraterne, der ikke lagde skjul på sin utilfredshed. Også fra flere forbundsformænd lød der kritik og advarsler mod, at LO blev en ”marionet” for regeringen, og der var derfor lagt op til ”storvask”, da LO’s forretningsudvalg mødtes en uge senere med deltagelse af Socialdemokraternes formand, Helle Thorning-Schmidt (S) – men ikke Dennis Kristensen, der var forhindret.⁴

Ikke desto mindre blev trepartsforhandlingerne en realitet, da Anders Fogh Rasmussen allerede samme dag tog imod opfordringen til dans. Forhandlingerne blev indledt 10. april 2007 med deltagelse af de tre hovedorganisationer LO, FTF og AC samt KL, Danske Regioner og regeringen. De sluttede dramatisk i midten af juni med Dennis Kristensen som ”sejrherr” – avisernes udtryk, da han under stor dramatik med to ekstraordinære HB-møder i FOA og en trussel om ikke at ville medvirke til en aftale fik skaffet 600 mio. kroner ekstra til FOAs medlemmer.

Alt i alt havde Trepartaftalen en værdi på 6,5 mia. kroner til uddannelse og bedre arbejdsmiljø m.m.: ”Regering åbnede gaveboden”, skrev *Politiken*, mens *Berlingske Tidende* mente, der var tale om ”milliardgaver til offentligt ansatte”. FTF var ikke med i aftalen, men gik med kort efter, da regeringen lagde endnu et antal hundrede mio. kroner på bordet, så den samlede værdi af aftalen nåede op på ca. 8 mia. kroner.⁵

Udover det konkrete resultat betød trepartsforhandlingerne, at der i velfærdsdebatten kom et stærkt og positivt fokus på de offentligt ansattes indsats og betydning for kvaliteten i den offentlige velfærd – en kovending ikke mindst i regeringspartiernes traditionelle syn på de offentligt ansatte. Samme dag, som trepartsforhandlingerne blev indledt, var Dennis Kristensen således inviteret til møde i Det Radikale Venstres partiledelse, og i det hele taget blev de offentlige ansatte genstand for betydelig politisk opmærksomhed.

De kommende måneder var der således et sandt mylder af folketingspolitikere på besøg på plejehjem og andre offentlige institutioner landet over, og under Folketingets afsluttende debat inden sommerferien 31. maj stod partiernes ordførere i kø for at komme på

talerstolen og hylde de offentligt ansatte for deres store indsats. I spidsen gik statsminister Anders Fogh Rasmussen, der sagde, at han var ”utrolig imponeret over det fantastiske arbejde, der bliver udført rundt omkring af engagerede og dygtige medarbejdere” i den offentlige sektor. Pia Kjærsgaard (DF) gik endog så vidt, at hun lovede ”en hård kamp” for højere løn til de offentligt ansatte.

Sosu-strejkerne juni 2007

Blot en uge efter folketingsdebatten havde den anden centrale begivenhed sit udspring ”fra bunden”, da 500 sosu-assistenten og sosu-hjælperne 6. juni 2007 holdt fagligt møde i Holstebro for at diskutere deres løn- og arbejdsforhold. Mødet mandede ud i et lokalt lønkrav på gennemsnitligt 1.000 kroner om måneden, hvilket for kommunen ville betyde en årlig merudgift på ca. 10 mio. kroner. Det øjeblikkelige svar fra både forvaltning og politikere var da også, at man ikke kunne give mere i løn.

På et møde med kommunen tirsdag 12. juni fik sosu’erne tilbud om højere løn for merarbejde samt bonus for lavt sygefravær. Kravet om generelle lønstigninger afviste kommunen med henvisning til, at det var et spørgsmål, som måtte indgå i de kommende overenskomstforhandlinger – en holdning, der øgede utilfredsheden blandt sosu’erne, der vidste, at flere andre kommuner havde givet lønstigninger. Der blev indkaldt til nyt stormøde, og reaktionen kom prompte, da de fremmødte med stort flertal besluttede at nedlægge arbejdet. Onsdag 13. juni 2007 – en uge efter stormødet – var sosu-strejken i Holstebro en realitet.

Sosu’erne i Holstebro havde aldrig strejket før – og slet ikke overenskomststridigt. I det hele taget havde de strejkende meget lidt til fælles med det traditionelle billede af bevidste fagforeningsaktivister. Der var tale om en lokal og spontant opstået strejke i en faggruppe, der ikke tidligere havde gjort meget væsen af sig – i hvert fald ikke gennem faglige aktioner.

Det havde længe ulmet blandt sosu’erne i Holstebro, men det var personaleflugten fra Ulfborg Aktiv Center, der startede aktionerne. På få måneder havde 5-6 ud af de i alt 20 sosu’er på centeret sagt op og taget ufaglært arbejde i private firmaer som Velfac, Vestas m.fl. Den 38-årige sosu-hjælper, Jannie Pedersen, studsede over, at

man kunne gå direkte ind fra gaden som ufaglært og tjene 137 kroner i timen på en vinduesfabrik, mens hun som sosu-hjælper fik 115-116 kroner i timen for at pleje kommunens ældre – vel at mærke efter 14 måneders uddannelse. Hun tog derfor initiativ til stormødet, der startede hele udviklingen.

Opbakningen bag strejken var stor – og stigende trods den manglende lønindtægt. Heller ikke, da Arbejdsretten først pålagde de strejkende at gå i arbejde og siden idømte dem en bod pr. time, de strejkede, svandt tilslutningen. Det var imidlertid ikke kun i Holstebro, at det ulmende. De kommende dage bredte strejken sig til Ringkøbing, Skjern, Viborg, Albertslund og Odense, og i andre kommuner blev der holdt faglige møder. Strejken i Holstebro og sosu'ernes løn- og arbejdsforhold generelt blev for alvor en historie i de landsdækkende medier, og de strejkende satte selv dagsordenen for den offentlige debat, da de arrangerede en demonstration på Christiansborg Slotsplads torsdag 21. juni.

Fra Holstebro kom 120 strejkende med bus for at deltage i demonstrationen, og i alt kom der fra en række små og større jyske byer godt 1.000 sosu-medarbejdere. Mere end 500 københavnere var i sympati mødt frem på Christiansborg Slotsplads og hilste ”Heltene fra Holstebro” med klapsalver og store bannere med påskrifter som ”Godt gået Holstebro” og ”Nørrebro for Holstebro”.⁶

Strejkerne var overenskomststridige og ramte en svag og udsat gruppe i samfundet – de ældre, der havde plejebehov. Alligevel var sympatien i befolkningen udbredt og udtalt, og fra både de berørte ældre og deres pårørende var der støtte til de strejkende. Også fra hele raden af politiske partier lød der anerkendende ord om sosu'ernes indsats for velfærden, ligesom der var positive tilkendegivelser af, at de fortjente en højere løn. Det var i første omgang dog kun Dansk Folkeparti, der lovede flere penge, mens SF og Enhedslisten fulgte efter nogle dage efter.

Regeringspartierne trådte derimod vande sammen med Socialdemokraterne og De Radikale og henviste lønspørgsmålet til de kommende overenskomstforhandlinger. Ydermere kritiserede Socialdemokraternes politiske ordfører Henrik Sass Lassen (S) Dennis Kristensen for ikke selv at have skaffet sine medlemmer kontante lønforbedringer under trepartsforhandlingerne, ligesom han skosede

FOA for ikke at have støttet medlemmernes overenskomststridige arbejdsnedlæggelser.

Dennis Kristensen havde i sin invitation til Anders Fogh Rasmussen om at danse selv anført, at løn ikke var et anliggende for trepartsforhandlingerne, men et overenskomstpørgsmål. Det havde været en præmis, der fra begyndelsen var anerkendt af alle – også af Socialdemokraterne, der sædvanligvis også mente, at fagforeningerne ikke skulle støtte overenskomststridige strejker: ”Jeg ved ikke, hvor Henrik Sass Larsen har sit hoved, men det er ikke på hans skuldre”, lød det derfor fra Dennis Kristensen, der kaldte Henrik Sass Larsens (S) udtalelse for bl.a. ”plat og uforståeligt”. Også LO-formand, Hans Jensen, afviste kritikken og erklærede, at det var ”tid til lønkamp” ved de forestående overenskomstforhandlinger.⁷

Demonstrationen på Christiansborg Slotsplads og den omfattende omtale i medierne fik for alvor strejkerne til at brede sig som svampe i skoven i en våd eftersommer. I alt blev 72 kommuner ramt, inden det ebbede ud i slutningen af juni. I Holstebro var sosu’erne gået i arbejde 26. juni, fordi boden efterhånden var oppe på 70 kroner i timen. Afgørelsen blev imidlertid truffet med et knebent flertal, og folk var stadig vrede – også fordi der i en række andre kommuner indledtes lønforhandlinger, som førte til mere i løn eller bonusudbetalinger.

I Holstebro stod politikerne og forvaltningen imidlertid fast, og i det hele taget havde de strejkende landet over ikke fået meget ud af deres aktioner rent økonomisk. Afgørende var det imidlertid, at de, som *Politiken* skrev, havde vundet ”kæmpe opmærksomhed og sympati” ikke kun i den brede befolkning, men også hos politikerne. En opinionsundersøgelse viste, at to ud af tre vælgere mente, at de aktionerende skulle have lønforhøjelse her og nu, og selv blandt Venstres vælgere var der stort flertal. Der var også flertal for at betale højere skat, så sosu’erne kunne få mere i løn.⁸

”Vi tørrer ikke bare røv og drikker kaffe”

Sympatien i befolkningen skyldtes utvivlsomt, at sosu’erne var en gruppe, der sjældent – om nogensinde – havde været i strejke og aktioneret, endsige gjort oprør. For et oprør var det – ved overens-

komsten i 2005 havde 90 procent af sosu'erne stemt ja til overenskomsten, men nu havde de fået nok.

En af årsagerne til sympatien var utvivlsomt også, at sosu'erne og deres arbejde pludselig blev synlige i medierne og offentligheden. Inden strejkerne brød ud, havde skolechefen på SOSU-skolen i København, Inger Margrethe Jensen, klaget over, at det stadig var almindeligt at anvende betegnelsen hjemmehjælper: ”Det hedder sosuhjælper – ikke hjemmehjælper”, slog hun fast og forklarede, at der også var sosu-assistenten. Det var der næppe nogen, der var i tvivl om, da strejkerne var slut.⁹

I *Politiken* forklarede Inger Margrethe Jensen, at uddannelsen som social- og sundhedshjælper varede 14 måneder og gav adgang til at arbejde indenfor ældreplejen. Det tog yderligere 20 måneder, hvis man ville være social- og sundhedsassistent, hvor uddannelsen i sundhedsfag og sygepleje kvalificerede til også at arbejde på sygehus og i psykiatrien. I det hele taget fremhævede skolechefen niveauet i uddannelserne og de kompetencer, sosu'erne blev udstyret med: ”Vore studerende bliver uddannet til generalister. De ender med at være rustet til at indgå i helhedsorienteret og tværfagligt samarbejde med andre sundhedsuddannede”.¹⁰

Også sosu'erne var trætte af, at deres uddannelse og kompetencer ikke blev anerkendt: ”Kommunens og andres indstilling til uddannelse er, at det er en skraldespandsuddannelse”, udtalte social- og sundhedshjælper Fleur Holdt-Simonsen på Plejecenter Lyngeshus i Allerød under strejkerne: Vi tørrer ikke bare røv og drikker kaffe. Vi vil og kan meget mere”.¹¹

Det var som om, at strejkerne med ét fik befolkningens – og politikernes – øjne op for, at fortidens hjemmehjælpere ikke længere eksisterede, og at sosu'erne havde en uddannelse, der kvalificerede dem til deres arbejde. I den sammenhæng var strejkerne, medieomtalen og sosu'ernes pludselige synlighed i bybilledet landet over helt utvivlsomt en øjenåbner for de mange – måske de fleste – der stadig forbandt professionen med fortidens hjemmehjælpere eller ufaglært personale på plejehjemmene.

For sosu'erne selv blev strejkerne en manifestation af deres kunnen og krav, men aktionerne førte også til en voksende selvbevidsthed om deres egen betydning i et af velfærdssamfundets kerne-

områder: ”Omsorgs-genet” blev et udtryk, som gik igen, når de beskrev deres engagement og forklarede, hvorfor de blev ved med at arbejde i ældreplejen, selvom de kunne få højere løn i industrien. I det hele taget signalerede aktionerne en ny optræden hos sosu’erne: ”De strejkende kvinder fra social- og sundhedssektoren udstråler en selvbevidsthed og en selvsikkerhed, der ikke før er set”, kunne man læse i *Jyllands-Posten*.¹²

Sektorformand i FOA, for sosu’erne, Karen Stæhr var enig: ”Jeg kan tydeligt mærke det stigende selvværd”, fortalte hun om de medlemmer hun selv og forbundet var i kontakt med under strejkerne: ”De kender deres værdi. De har taget en uddannelse, de har en kompetence, og deres arbejde giver mening, mere mening end de dyre drenge, der handler med papirer på Børsen, synes de”.¹³

Aviserne berettede om ”Oprøret fra bunden” og at ”Kvindefag kræver massive lønstigninger”. Fra Roskilde Universitetscenter udtalte leder af Center for Ligestillingsforskning, Karen Sjørup: ”Man har ikke tidligere set denne type kvinder stå så stærkt frem som nu. Det kan meget vel være begyndelsen på et tredje kvindeoprør”. Hvad hun refererede til var, at det første kvindeoprør var kommet fra ”fremtrædende kvinder” i samfundet, der i begyndelsen af 1900-tallet krævede politisk ligestilling og i 1915 fik gennemført stemmeret for kvinder. Det andet kvindeoprør fandt sted i 1970’erne, igangsat af frigjorte kvinder fra universiteter og højere uddannelsesinstitutioner som et opgør med den traditionelle kvinderolle i familien og kampen for kvinders adgang til arbejdsmarkedet på lige fod med mændene. Nu kom så det tredje kvindeoprør: ”Omsorgsmagtens kvindeopgør”, forklarede hun.¹⁴

”Disse kvinder ser i dag sig selv i en ny situation. Deres job er baseret på en uddannelse, der er efterspørgsel på dem, og alle fortæller dem, at de gør et godt stykke arbejde. Det har givet dem en stor selvsikkerhed og en ny selvbevidsthed, så nu kræver de reel ligestilling.”

FOAs formand, Dennis Kristensen var enig: ”Det er kommet fuldstændig bag på mig, hvordan de bliver ved med at stå der dag efter

dag med knejsende hoveder og råbe lige så højt som en havnearbejder”, udtalte han: ”Det er helt nyt”.¹⁵

Kapitel 2:

”Løn, løn, løn”

– og den ”danske model”

Lønkrav og skævdeling

Kombinationen af trepartsforhandlingerne og sosu-strejkebølgen betød, at arbejdsvilkårene – ikke mindst lønnen – for de offentligt ansatte og frem for alt sosu’erne rykkede i centrum for både den offentlige og den politiske debat om velfærden. Uden at det var forudset, endsige planlagt, faldt udbruddet af strejkerne sammen med afslutningen af trepartsforhandlingerne, hvor FOA og sosu’erne i forvejen var voldsomt eksponerede.

Sammenfaldet betød, at spørgsmålet om sosu’ernes løn blev et varmt tema i velfærdsdebatten, og Dennis Kristensen var hurtig til at sige ”ja tak”, da Pia Kjærsgaard midt under strejkerne krævede, at regeringen og Folketinget skulle sikre de ansatte i ældreplejen et ekstra lønløft.¹⁶ Selv havde de aktionerende sosu’er rejst krav om op til 5.000 kroner mere om måneden over de næste tre år, og de fik støtte fra deres forbundsformand, der bebødte, at overenskomstkravet ville hedde ”løn, løn, løn”.¹⁷

Som udgangspunkt stod sosu’erne og FOA da også i en fordelagtig position. Dels var der mangel på personale i ældreplejen, og det var vanskeligt for kommunerne at rekruttere nye ansatte – bl.a. på grund af den lave løn. Dels havde forbundet udarbejdet en prog-

nose, der viste, at der frem til 2015 skulle ansættes op mod 35.000 nye medarbejdere i ældreplejen, bl.a. fordi hver tredje ansatte ville gå på pension – og problemet blev erkendt og anerkendt af de offentlige arbejdsgivere.

Også andre faggrupper i den offentlige sektor krævede betydelige lønforhøjelser, og i det hele taget var der lagt op til ”lønfest” ved de forestående overenskomstforhandlinger – idet sosu’erne efter strejkerne nød en særlig bevågenhed hos politikerne. Villy Søvndal tilbød således 2,4 mia. kroner ekstra til sosu’erne, mens Dansk Folkeparti foreslog 5 mia. kroner. Også Enhedslisten meldte sig i koret af partier, der krævede ekstra lønmidler til de offentligt ansatte – helt op til 11 mia. kroner. Dennis Kristensen udnyttede straks situationen og forlangte, at der kom en særlig ”Fogh-pose” på 5 mia. kroner på bordet. Herved kunne lønstigningerne nå op i nærheden af 5.000 kroner, hvis de 5 mia. kroner blev anvendt til et årligt omsorgstillæg, der blev lagt oveni resultatet på det private arbejdsmarked.¹⁸

Regeringen og Socialdemokraterne stod imidlertid sammen om at sige klart nej til, at Folketinget skulle belønne særlige grupper af offentligt ansatte – lønningerne var et anliggende for de forestående overenskomstforhandlinger. Kommunernes Landsforening mande samtidig til besindighed og advarede mod for høje forventninger hos sosu’erne og FOA, da skattestoppet og regeringens stramme kontrol med de kommunale budgetter lagde en overligger for, hvad det overhovedet var muligt at tilbyde af lønforhøjelser. Skulle sosu’ernes lønkrav imødekommes, ville det derfor betyde, at andre grupper skulle have mindre, hvilket ville føre til en skævdeling af lønstigningerne. Det var KL for så vidt villige til – men det var der andre, der ikke var.

Også de øvrige grupper af offentligt ansatte var opmærksomme på muligheden – eller faren – for en skævdeling af lønstigninger. Én ting var, at sosu’erne ved den forestående overenskomst skulle få større lønstigninger end andre – og det så var andres tur ved de næste overenskomstforhandlinger. Noget andet var, at hvis de større lønstigninger til sosu’erne blev permanente, så resultatet blev en skævvridning af lønstrukturen med vedvarende forskudninger i faggruppernes lønniveau – og det var netop dét perspektiv, der lurede – i hvert fald når FOA havde ordet.

Sygeplejerskerne, pædagogerne og folkeskolelærerne meldte derfor straks ud, at de ikke ville acceptere en skævdeling, og at deres medlemmer næppe ville acceptere en overenskomst, der ikke indeholdt lønstigninger, der matchede, hvad sosu'erne evt. måtte få – uanset om det var en ekstra pose penge, regeringen havde lagt på bordet. Fik sosu'erne ekstra penge, stillede de andre grupper krav om at få det samme.

FOA og KTO

KL's henvisning til skattestoppet og regeringens budgetkontrol – og Thor Pedersens (V) trusler om straffesanktioner, hvis de økonomiske aftaler med regeringen ikke blev overholdt – var imidlertid reel, hvilket Dennis Kristensen tidligt gjorde opmærksom på. I sin kronik i *Jyllands-Posten* 20. marts havde han således foreslået, at regeringen løsnede grebet om kommunernes økonomi, så de offentlige ansatte kunne få ”reelle lønforbedringer”.¹⁹

Én ting var imidlertid at bede regeringen åbne for, at de offentligt ansatte over én kam kunne forhandle sig frem til reelle lønforbedringer – noget ganske andet at bede om, at sosu'erne skulle have særbehandling ved, at Folketinget og regeringen afsatte en ekstra pulje eller et særligt beløb til denne gruppe.

Det var en helt ny problemstilling, introduceret af Dansk Folkeparti, men Dennis Kristensen var klar til at sikre FOAs medlemmer en fortrinsstilling – uanset om det skete i form af ekstra penge fra politikerne eller gennem overenskomstforhandlingerne. Hans argumentation var, at sosu'ernes løn fra begyndelsen lå så lavt, at de skulle have ”en ekstra stigningstakt” i forhold til andre grupper af offentligt ansatte – og heri fik han ret af arbejdsmarkedsforskeren, Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet.²⁰

I sig selv var det usædvanligt, at en forbundsformand argumenterede så direkte for, at hans medlemmer skulle have en større lønstigning end andre grupper. Hertil kom imidlertid, at Dennis Kristensen også var formand for KTO, og kravet derfor kunne sætte ham i en vanskelig situation under de forestående overenskomstforhandlinger, hvor han ikke kun forhandlede for FOAs medlemmer, men også for de øvrige offentligt ansatte i forhandlingsfællesskabet.

At Dennis Kristensen ønskede større lønstigninger til sine egne medlemmer end til andre grupper, var ikke nogen overraskelse for de øvrige medlemmer af KTO. Allerede på overenskomstkonferencen 5. marts 2007 havde han fra meddelt, at han forudsatte ”plads til en vis skævvridning”, og at han som FOA-formand forventede, at denne gang ville ”et par af de store FOA-grupper komme til at stå forrest i køen”.²¹ At han nu gik offentligt ud med sin opfattelse, var imidlertid en anden sag, og ikke kun sygeplejerskerne, der ikke var medlem af KTO, men også folkeskolelærerne, socialrådgiverne og pædagogerne, der alle var medlemmer af KTO, tog afstand fra en skævdelling.

Hvis Dennis Kristensen i den position alligevel søgte at forhandle sig frem til større lønstigninger til sine egne medlemmer, kunne det skabe et modsætningsforhold til de andre forbund i KTO – og i det hele taget kunne forhandlingsfællesskabet blive en hæmsko for bestræbelserne på at sikre sosu’erne ekstra lønstigninger. Sygeplejerskerne og fysioterapeuterne med flere var af samme grund trådt ud af KTO op til overenskomstforhandlingerne 2005 for at forhandle gennem Sundhedskartellet – men det var ikke en mulighed, der blev så meget som antydning af FOAs formand.

Den ”danske model”, skattestop og regioner

Foruden regeringen og Socialdemokraterne advarede også en række arbejdsmarkedsekspertter kraftigt imod, at Folketinget blandede sig i overenskomstforhandlingerne og øremærkede penge til højere løn for udvalgte grupper: ”Hvis politikerne gav efter for, at man kan strejke sig til en højere løn, så bryder hele modellen sammen”, udtalte Flemming Ibsen: ”Hvorfor skulle sygeplejerskerne og lærerne gå på arbejde, hvis de fik højere løn ud af at stå på Christiansborg”.²²

Med ”modellen” henviste Flemming Ibsen til den såkaldte ”danske model”, der er baseret på, at arbejdsmarkedets parter som udgangspunkt selv forhandler og indgår aftaler om løn- og arbejdsforhold uden lovgivning og statslig indgriben. Dennis Kristensen erkendte da også, at ekstra penge direkte fra politikerne til hans medlemmer ville være et brud med den ”danske model”, men det var han parat til. Han var enig i, at man skulle ”passe meget på vores ”danske model””, men sosu’erne havde et mangeårigt lønmæssigt efter-

slæb, som nu skulle udlignes: ”Som samfund må vi til lommerne og give de kommunale arbejdsgivere de penge, der gør, at de kan forhandle et ekstraordinært løft til ældreplejen”.²³

Uden han påpegede det eksplicit, satte Dennis Kristensen fingeren på et centralt tema, nemlig at Strukturreformen med nedlæggelsen af amterne samt regeringens skattestop og kontrol med kommunernes økonomi reelt underminerede den ”danske model” på et helt centralt område – nemlig parternes suverænitet og mandat til at indgå forpligtigende aftaler under ansvar overfor dem, de repræsenterer.

Selvom der gennem en længere årrække under skiftende regeringer var sket en tiltagende samordning og centraliseret styring af de offentlige udgifter i både stat, amter og kommuner, så havde KL og Amtsrådsforeningen altid principielt haft muligheden for at komme de offentligt ansatte i møde og finansiere højere lønninger gennem skattestigninger. Den mulighed var bortfaldet med skattestoppet og regeringens sanktionspolitik.

Helt umiddelbar og direkte er regeringens kontrol med regionernes økonomi. Formelt er regionerne ejere af sygehusene, men i modsætning til deres forløbere, amterne, kan regionerne ikke udskrive skat. De har derfor ingen selvstændig indtægt, men er helt afhængige af bevillinger fra regeringen og Folketinget. Desuden har Finansministeriets to embedsmænd i Danske Regioners Lønnings- og Takstnævn vetoret, når der forhandles overenskomster med de ansatte. Regeringen er dermed direkte forhandlingspart, og Danske Regioner forhandler reelt på statens vegne.

Skulle der skaffes flere penge til lønforhøjelser – ikke kun til sosu’erne, men også andre offentligt ansatte – var der derfor ingen anden mulighed end at gå til regeringen og Folketinget, uanset, at KL og Danske Regioner var de officielle forhandlingsparter. Dét havde Dennis Kristensen allerede taget højde for, da han i sin kronik i *Jyllands-Posten* bød Anders Fogh Rasmussen op til dans. Han påpegede nemlig, at regeringen kunne lette overenskomstforhandlingerne ved i en Trepartsaftale at give kommunerne og regionerne ”mulighed for at aftale reelle lønforbedringer”.²⁴

Når Dennis Kristensen derfor i juni 2007 både sagde ja tak til ”Pia Kjærsgaards penge” og forlangte en særlig ”Fogh-pose”, var det

en videreførelse af en strategi, der skulle skabe et økonomisk rum til, at sosu'erne fik større lønforhøjelser. Strategien byggede på, at det i sidste ende var regeringen eller Folketinget, der bestemte de kommunernes og regionernes forhandlingsposition og mulighed for at indgå en aftale med de offentlige ansatte. Skulle arbejdsgiverne imødekomme FOAs krav, skulle de have regeringens tilladelse.

Det betød også, at overenskomstforhandlingerne fra begyndelsen blev et politisk anliggende for Folketinget, da det ellers alene ville blive regeringen, der lagde rammerne for lønudviklingen i kommunerne og regionerne. Det gav regeringens støtteparti, Dansk Folkeparti, en legitim parlamentarisk mulighed for at påvirke overenskomstforhandlingerne ved at foreslå flere penge til sosu'erne – og også andre grupper af offentligt ansatte.

Også SF og Enhedslisten havde hurtigt opfattet den nye politiske dimension i overenskomstforhandlingerne – og en mulighed for at drille regeringen – og til sidst gik det øjensynligt også op for Socialdemokraterne, at situationen var ny og ekstraordinær. I hvert fald besluttede partiet i begyndelsen af juli 2007 – i strid med sin tidligere holdning – at støtte tanken om at bevilge flere lønmidler til de offentligt ansatte: ”Vi vil ikke være med til at ødelægge den danske aftalemodel, men vi vil gerne være med til at sikre, at der er den fornødne pose penge”, udtalte partiets gruppeformand, Carsten Hansen (S), der også erklærede, at Socialdemokraterne var klar til at ”levere et flertal med Pia Kjærsgaard til at løfte de offentligt ansatte”.²⁵

Carsten Hansen bandt løftet sammen med krav om en offentlig lønreform, der skulle give de offentligt ansatte højere løn og flere frynsegoder, men senere på måneden var alle forbehold væk, da Socialdemokraternes formand, Helle Thorning-Schmidt, lovede ”en stor pose penge” til sosu'erne: ”Vi har hørt de strejkende kvinder, og vi forstår, de er trætte og frustrerede”, udtalte hun til *Jyllands-Posten* 16. juli 2007. Da både Dansk Folkeparti, SF og Enhedslisten også var positive overfor at give sosu'erne flere penge, var der pludselig et flertal udenom regeringen – et flertal, som næstformand i Dansk Folkeparti, Peter Skaarup, erklærede, at partiet var ”indstillet på” at udnytte.²⁶

Dennis Kristensen glædede sig over Socialdemokraternes kursskifte og erklærede sig rede til at bryde med den ”danske model”

i den forstand, at et politisk flertal i Folketinget skulle sikre, at kommunerne og regionerne under ét fik flere penge til lønforhøjelser – en idé, som Helle Thorning-Schmidt var positiv overfor: ”Det er en af de muligheder, vi kigger på”, udtalte hun.²⁷

”Save the last dance, Anders Fogh”

Helt usædvanligt var det lykkedes at skabe et politisk flertal udenom regeringen, der var villig til at bevilge de offentlige ansatte og især sosu’erne større lønforhøjelser. Det udnyttede Dennis Kristensen, da han i en ny kronik i *Jyllands-Posten* 17. juli 2007 lagde pres på statsministeren: ”Save the last dance, Anders Fogh”, lød opfordringen.²⁸

Budskabet var, at efter at de privat ansatte havde fået store lønforhøjelser, så var det nu de offentligt ansattes tur. Alle offentlige grupper havde store og berettigede forventninger om at blive inviteret med til den ”den løn- og velstandsfest, som resten – eller i det mindste store dele – af samfundet allerede har godt gang i,” og agtede ikke at affinde sig med ”andendagens restegilde”. Hertil kom, at en række grupper havde forventninger om et ekstra lønløft, der satte sig ”ekstraordinære spor på bundlinjen af lønsedlen”.

Det var ”kvindefagene”, der nu bød Anders Fogh Rasmussen op til dans, og som sådan markerede kronikken en vending i FOAs strategi, hvor den bærende parole nu blev ”Mandeløn til kvindefag”. Det var en parole, der også havde appel til både sygeplejersker og pædagoger, men som FOA ikke desto mindre kom til at stå alene med, da Dansk Sygeplejeråd og BUPL i stigende grad begyndte at lægge vægt på uddannelse som grundlag for løn.

Selvom Dennis Kristensen talte om kvindefag generelt, var det tydeligvis igen sosu’erne, han havde i tankerne. Han henviste til, at samfundet havde ”en restgæld” tilbage fra 1970’erne, da kvinderne kom på arbejdsmarkedet, og ”det ulønnede arbejde i hjemmet blev til deltidsjobs i det offentlige til lav løn og uden eller kort uddannelse”. Hverken ligestillingen mellem kønnene eller loven om ligeløn havde formået at rette op på de typiske kvindefags lønefterslæb – men nu skulle ”gældsbeviset” indløses.

Dennis Kristensen vedgik, at det som udgangspunkt var noget, som arbejdsmarkedets parter selv måtte klare, men efter 30 år var

der ikke nået nævneværdige resultater, så derfor måtte der nu anvendes ”specialværktøj”:

”Så skal der offentlige arbejdsgivere til, som har økonomisk formåen til både at invitere alle offentligt ansatte med til festen, og også til at sætte pasnings-, pleje- og omsorgsfagene til højborgs. Det kræver penge. Rigtig mange penge”.

Hans opfordring til Anders Fogh Rasmussen var derfor, at regeringen ”forud for overenskomstforhandlingerne” indløste gældsbeviset. Det skulle ske med en ”Fogh-pose”, så kommuner og regioner havde den nødvendige økonomi til at indfri de offentligt ansattes høje lønforventninger og give ”de lavestlønnede indenfor kvindefagene et ekstra og mærkbart løft.” Blev det ikke tilfældet, havde Dennis Kristensen ”meget svært ved at øjne et samlet forlig i horisonten om fornyelsen af overenskomsterne”.

Anders Fogh Rasmussen havde i foråret sagt ja, da han blev budt op til dans og trepartsforhandlinger – nu handlede det om overenskomstforhandlingerne: ”Jeg tror at befolkningen er indstillet på at indløse kvindefagernes gældsbevis”, erklærede Dennis Kristensen og fortsatte med en slet skjult trussel: ”Det samme ser ud til at være tilfældet hos oppositionen i Folketinget”.²⁹

” ... i orkanens øje ”

Mindre end fire måneder var gået, siden Dennis Kristensen i sin kronik i *Jyllands-Posten* havde opfordret statsministeren til dans og trepartsforhandlinger. På den korte tid havde trepartsforhandlingerne og frem for alt sosu-strejkerne vendt op og ned på debatten om den offentlige velfærd. De offentligt ansattes løn- og arbejdsforhold var rykket i centrum, og selvom især sygeplejerskerne, men også pædagogerne og lærerne forsøgte at gøre opmærksom på deres krav, var det sosu’erne, der løb med sympatien og opmærksomheden i både medierne og hos befolkningen samt blandt politikerne.

Samtidig havde sosu’erne vundet en ny selvbevidsthed om deres betydning og værdi for velfærdssamfundet. De havde for første gang aktioneret for at blive honoreret efter fortjeneste – og de havde oplevet den positive respons i alle kredse. Da junistrejkerne efter

blot tre uger ebbede ud var sosu'erne derfor ikke længere, hvad de havde været – hverken i offentlighedens eller deres egne øjne.

Det var FOA heller ikke. Forbundets position var allerede blevet styrket betydeligt gennem sin optræden under trepartsforhandlingerne, hvor det i slutfasen havde hentet en ekstra pose penge til sine medlemmer. I kølvandet herpå gav junistrejkerne forbundet omfattende medieomtale samt dets ledelse og medlemmer rig mulighed for at fremføre deres sag og krav. Strejkebølgen var kommet bag på forbundsledelsen, der med Dennis Kristensens udtryk fik ”et los i røven”.³⁰ Aktionernes hastigt voksende og landsdækkende udbredelse gav forbundet autoritet og gennemslagskraft, så det ikke længere fremstod som et ”Forbund for Overflødige Ansatte”, som nogle aktionerende sosu'er havde døbt forbundet.

Den centrale person i hele røret – og mediernes ”darling” – var ubetinget Dennis Kristensen. Som formand for FOA var han allerede i forvejen genstand for mediernes opmærksomhed på grund af sin kritik af pamperiet i toppen af dansk fagbevægelse – og af samme grund populær blandt sine medlemmer: ”Fagbevægelsens solorytter”, blev han bl.a. døbt i pressen.³¹

Efter Trepartsaftalen og sosu'ernes aktioner landet over vandt Dennis Kristensen yderligere en position som talsmand for et oprør, der var omgivet af sympati i befolkningen, men hans popularitet og optræden i medierne var en balancegang, som – paradoksalt nok – kostede på de indre linjer.

”Dennis i orkanens øje” lød en avisoverskrift med henvisning til, at hans popularitet blandt medlemmerne var dalet betydeligt under strejkebølgen. Mange aktionerende havde følt, at Dennis Kristensen ikke havde bakket dem op og i stedet var gået imod deres interesser, og det kom til udtryk på møder landet over, og i breve og e-mails fra medlemmer, hvor han blev heftigt udskældt. Årsagen var imidlertid, at han som forbundsformand ikke kunne støtte de overenskomststridige strejker, men tværtimod var forpligtet til at opfordre sine medlemmer til at gå i arbejde igen, da det ellers ville koste dyrt i Arbejdsretten – en bøde på 30-50 mio. kroner, anslog han selv.³²

Ikke kun for Dennis Kristensen, men for FOA som helhed var det derfor en balancegang under strejkerne at udtrykke forståelse for

medlemmernes aktioner og støtte deres lønkrav – og samtidig være forpligtet til at tage afstand fra arbejdsnedlæggelserne. Det oplevede Karen Stæhr, da hun af pressebureauet *Ritzau* blev citeret for følgende udtalelse: ”Mange venter sikkert til på mandag med aktioner, fordi det alligevel ikke batter noget i weekenden, hvor alle dem, som er på arbejde, alligevel så skal indgå i et nødberedskab”. KL indklagede straks Karen Stæhr, der imidlertid nåede at indsende et dementi til *Ritzau* – og dermed klarede frisag.³³

For de aktionerende sosu’er, der var uerfarne med arbejdskonflikter, var kendskab til de arbejdsretlige regler imidlertid ikke almindelig viden. I aktionernes hede fik frustrationerne over den manglende opbakning fra forbundsformanden derfor frit løb – uden det dog skabte dybe kløfter eller satte sig varige spor.

”Udsigt til hård lønkamp”

”Ingen så det sprængfarlige potentiale, da plejepersonalet i Holstebro pludselig nedlagde arbejdet for lidt over to uger siden”. Sådan skrev *Politiken* i en nyhedsanalyse i slutningen af juni 2007. Strejkebølgen var kommet bag på alle, og sosu’ernes utilfredshed med deres løn havde givet uventet genklang i befolkningen og hos politikerne. Nu voksede bekymringen imidlertid ”både i regeringen, i kommunerne og i fagforeningen FOA”, om man ville være i stand til at leve op til sosu’ernes lønforventninger ved de kommende overenskomster.³⁴

Men det var ikke kun sosu’erne, der ville have mere i løn. Også de andre faggrupper indenfor det offentlige havde varslet store lønkrav, og både lærerne, pædagogerne, socialrådgiverne, jordemødre og sygeplejerskerne havde meddelt, at de ikke ville acceptere en markant skævdeling til fordel for de lavestlønnede.

Ifølge *Politiken* var det forårets politiske debat om velfærdssamfundet, der havde skabt de store lønforventninger, og det samme havde ”samfundets almindelige velstand, den bugnende statskasse, manglen på arbejdskraft og de pæne lønstigninger på det private arbejdsmarked”.³⁵

De øvrige aviser var enige: ”Strejker kan udløse storm af lønkrav, og ”Offentligt ansatte forventer lønfest”, lød to overskrifter i *Jyllands-Posten*, mens *Berlingske Tidende* advarede om, at ”Offentligt ansatte er klar med store lønkrav”.³⁶

Årsagerne til forventningerne og de massive lønkrav var mange, men det var sosu-strejken, der havde virket som katalysator og skabt en positiv stemning i befolkningen og blandt politikerne – og dermed lagt et massivt pres på både de offentlige arbejdsgivere og regeringen. Som sådan stod de offentligt ansatte og deres organisationer i en fordelagtig udgangsposition, og frem for alt var der forståelse for sosu'ernes og FOAs krav. Alt i alt havde FOA i foråret og forsommeren 2007 derfor ikke kun sat dagsordenen for den offentlige debat om velfærdssamfundet, men også placeret sig selv i en helt central position. Det havde imidlertid haft sine omkostninger at nå så vidt.

”Hundeslagsmål under opsejling”

Dennis Kristensens vedvarende krav om ekstra penge til sosu'erne havde skabt splittelse blandt de offentligt ansatte og internt i KTO, og spørgsmålet var i hvor høj grad, man ville kunne stå samlet ved overenskomstforhandlingerne: ”Hundeslagsmål under opsejling”, varslede *Jyllands-Posten* allerede under strejkebølgen. Selv havde Dennis Kristensen med bemærkningen om, at han havde ”meget svært ved at øjne et samlet forlig i horisonten om fornyelsen af overenskomsterne” antydnet, at FOA kunne finde på at gå enegang.

Også forholdet til Socialdemokraterne var blevet forværret: ”Fra fællessang til skænderi”, lød en avisoverskrift. Adskillelsen af arbejderbevægelsens to dele havde været under udvikling i mange år, men Trepartsaftalen og konfrontationen mellem Dennis Kristensen og Henrik Sass Larsen i fuld offentlighed havde med al ønskelig tydelighed gjort splittelsen synlig for alle: ”Hvor fagbevægelsen tidligere bekæmpede borgerlige regeringer, laver den nu aftaler med Fogh”, udtalte arbejdsmarkedsforsker Flemming Ipsen fra Aalborg Universitet. Stemningen var så dårlig, at LO's næstformand, Tine Aurvig-Huggenberger, fandt det nødvendigt at slå fast, at fagbevægelsen ”ikke er flyttet ind hos Anders Fogh”.³⁷

Forholdet til Socialdemokraterne førte også til intern splid i LO, hvor bl.a. 3F's formand, Poul Erik Skov Christensen, og formanden for Træ-Industri-Byg, Arne Johansen, havde ført an i kritikken af Dennis Kristensen invitation til trepartsforhandlinger: ”Det er ikke altid, at vi nøjjes med at synges Davids salmer, når vi mødes i

LO's daglige ledelse, og i dag var der flere vers med", udtalte han efter mødet, hvor Helle Thorning-Schmidt havde deltaget. Han kunne dog med tilfredshed konstatere, at der fortsat var flertal for, at LO stadig havde sine opgaver på det faglige område, og "Socialdemokratiet har sin rolle i forhold til det politiske" – om end han var nødt til at erkende, at Socialdemokraterne ikke havde nogen "vetoret" overfor en Trepartsaftale.³⁸

Endelig var der bekymringerne om fremtiden for "den danske model". Fra arbejdsmarkedsforskere – og fra regeringspartierne – lød der højlydte advarsler om, at hvis man fulgte Dennis Kristensens og FOAs krav om politisk bevilgede ekstra lønstigninger, ville man undergrave det danske aftalesystem. Efter Socialdemokraternes kovending var der ikke desto mindre flertal i Folketinget for at tildele flere midler til de offentlige ansatte og muligvis favorisere bestemte grupper, hvilket satte en helt ny ramme for de forestående overenskomstforhandlinger.

I det hele taget var hele forspillet til overenskomsten på det offentlige arbejdsmarked 2008 højspændt, og arbejdsmarkedsforskere stod på det nærmeste i kø for at spå, at selve overenskomstforhandlingerne ville blive ekstremt vanskelige: "Jeg kan ikke erindre en situation op til en overenskomstforhandling, som har lagt op til muligheder for så meget dramatik, som tilfældet er denne gang, udtalte Jesper Due fra Københavns Universitet.³⁹

Dennis Kristensen lagde imidlertid yderligere brænde på bålet, da han i midten af juli 2007 erklærede, at forårets resultat på det private arbejdsmarked, som ellers var det bedste i årevis, ikke var godt nok for FOAs medlemmer. Foruden sosu'ernes strejker henviste han til, at medlemmerne i 3F med stort flertal havde stemt nej til den nye overenskomst, som dog alligevel blev vedtaget på grund af sammenkædningsbestemmelserne: "Det, som 3Ferne fik, var ikke godt nok", udtalte han og varslede konflikt: "Jeg tror, det kan føre til, at vi måske slet ikke kan lave et forlig. Så må vi kaste håndklædet i ringen og lægge arm om, hvem der kan holde længst."⁴⁰

Kapitel 3:

Opgør om offentlige lønninger – og formandsopgør i KTO

I Kommunernes Landsforening og Danske Regioner samt i regeringen håbede man utvivlsomt, at sommerferien ville lægge en dæmper på røret blandt de offentlige ansatte. Strejkerne hørte da også op, men sommerferien lagde ikke en dæmper på frustrationerne og vreden hos sosu'erne og de øvrige grupper af offentligt ansatte. Utilfredsheden og kampviljen levede med uformindsket styrke, og efter sommerferien vidste alle i de offentligt ansattes organisationer og hos de offentlige arbejdsgivere, at det altoverskyggende overenskomstkrav ville blive ”løn, løn og atter løn”.

Højere løn eller skattelettelse?

Også på Christiansborg vidste man, hvad der var i vente. Allerede i begyndelsen af august tændte Dansk Folkeparti op under bålet, da partiet som ”et supplement til overenskomsterne” lovede ekstra 5 mia. kroner, hvoraf hovedparten skulle gå til sosu-hjælperne og sosu-assistenterne. Fra økonomer og arbejdsmarkedsekspertter lød der straks advarsler mod ”lønfest” i den offentlige sektor, mens regeringspartierne skød Dansk Folkepartis ”lønpose” ned med henvisning til, at forslaget ville ”kortslutte den ”danske model””.⁴¹

Det varede ikke længe, inden Socialdemokraterne støttede et forslag om at tildele de offentligt ansatte ekstra 5 mia. kroner i lønmidler – uden dog at ville øremærke pengene til bestemte grupper. Sidstnævnte brød man sig ikke om i FOA, der nok var glad for flere penge til de offentligt ansatte, men også mente, at sosu'erne skulle have hovedparten: ”Det ender let med, at alle offentligt ansatte bare får lidt mere, og det afhjælper ikke det særlige kvindeproblem”, udtalte Dennis Kristensen. Tiden var kommet til, at samfundet honorerede de kvindefag, der ikke hidtil var blevet værdsat: ”Det kan ikke lade sig gøre indenfor den økonomiske ramme, og det kan godt kombineres med den ”danske model””.⁴²

Samtidig foreslog Socialdemokraterne, at der blev nedsat en hurtigtarbejdende lønkommission, der skulle komme med anbefalinger til, hvordan der kunne rettes op på forskellene mellem den offentlige og den private sektor: ”De 5 mia. kroner er første skridt i en lønreform”, udtalte Henrik Sass Larsen og anførte, at kommissionen foruden løn også skulle kigge på bonus, personalegoder, fryns, nye stillingskategorier m.m. LO støttede forslaget, men i FOA var man mere lunkne, da en lønkommission næppe ville kunne nå at fremkomme med forslag inden overenskomstforhandlingerne. Der skulle mere i lønposen nu, og af samme grund var også FTF forbeholden, selvom forbundet tidligere havde foreslået nedsættelse af en lønkommission, der bl.a. skulle se på lønnen i det offentlige og det private.⁴³

Også regeringen havde travlt med at fremlægge forslag, der kunne sikre den offentlige velfærd. Først var det et forslag om at sænke indtægtsgrænsen fra 450.000 til 300.000 kroner, for at udlændinge kunne opnå en arbejds- og opholdstilladelse i Danmark. Formålet var at afhjælpe mangelen på arbejdskraft, men Dennis Kristensen afviste at det ville have en nævneværdig effekt for den offentlige sektor og især i ældreplejen: ”Det får ingen praktisk betydning for os og løser slet ikke det store rekrutteringsproblem, vi står overfor”, udtalte han med henvisning til sosu'ernes lavere lønniveau. Skulle forslaget batte noget, skulle indtægtsgrænsen længere ned til 250.000 kroner – eller længere endnu. Han fik støtte i sin argumentation af den økonomiske overvismand, professor Peter Birch Sørensen fra Københavns Universitet, men herudover pegede Dennis Kri-

stensen på, at det også gjaldt om at sikre, at den udenlandske arbejdskraft havde den rigtige uddannelse.⁴⁴

For egen regning varslede statsminister Anders Fogh Rasmussen desuden, at regeringen snart ville barsle med en plan for skattelettelser, der fortrinsvis skulle gives til de lavest lønnede – dels for at sikre deres realløn, dels for at motivere dem til at gøre en ekstra indsats. Forslaget fremkaldte forundring hos den konservative regeringspartner, der ikke var blevet spurgt – og som også ønskede skattelettelser for mellemindkomsterne og de højeste indtægter. Også Dansk Industri blandede sig i koret med et ønske om at koncentrere skattelettelserne hos de højtlønnede – men i FOA var man slet ikke interesseret i skattelettelser. Ifølge Dennis Kristensen skød statsministeren med ”spredhagl” i stedet for at bruge pengene på målrettet offentlig velfærd – først og fremmest i form af flere ansatte og højere løn.⁴⁵

Dansk Arbejdsgiverforening på banen

Begge Anders Fogh Rasmussens forslag havde til formål at tage luften ud af de massive lønkrav og undergrave folketingsflertallet for en ekstra pulje penge til de offentlige ansatte – og det var der andre, der mere direkte opfordrede til. I midten af august blandede en ny og uventet stemme sig imidlertid i koret af politikere og organisationsfolk, der diskuterede velfærd, løn og skattelettelser.

Det skete, da administrerende direktør i Dansk Arbejdsgiverforening, Jørn Neergaard Larsen, kraftige advarede mod den ”politiske indblanding” i overenskomstforhandlingerne: ”Hvis det ikke stopper nu, kommer der et overenskomstsammenbrud. Politikerne lægger gift ud for mulighederne for at finde bæredygtige løsninger”, udtalte han med direkte adresse til Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne og de to partiers ”lønløfter”. Begge partier afviste kritikken – og det samme gjorde Dennis Kristensen, der heller ikke lagde skjul på sin forundring over, at de private arbejdsgivere blandede sig i de offentlige overenskomstforhandlinger.⁴⁶

Det holdt imidlertid ikke arbejdsgiverne tilbage, for kort efter var Jørn Neergaard Larsen igen på banen. Denne gang hævdede han, at sosu’erne havde en større arbejds løn pr arbejdstime end halvdelen af alle ansatte i den private sektor: ”Politikerne stikker armene ned i

en hvepserede i forhold til den offentlige sektor. Vi har i tusindvis af mennesker, der arbejder til samme eller lavere løn end de offentligt ansatte”, blev han citeret for at udtale i *Berlingske Tidende* og konkluderede: ”Det er usandt, når politikerne siger, at de har et lønefter-slæb i forhold til den private sektor”.⁴⁷

Arbejdsgiverforeningens tal var baseret på indregning af betalt forældreorlov, omsorgsdage m.m. i de offentligt ansattes løn, og de blev derfor blankt afvist af Dennis Kristensen: ”Det er ikke en time-løn, som sosu-assistenterne kan se på deres lønseddel”, slog han fast og langede arrigt ud efter Jørn Neergaard Larsen: ”Dansk Arbejdsgiverforening burde holde sig for god til at puste de offentligt ansattes løn op for at tale lønproblemet for mine medlemmer ned”.⁴⁸

Dennis Kristensen betegnede Arbejdsgiverforeningens opgørelse som ”talmagi”, men hos regeringen gik de – ikke unaturligt – rent ind. Beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksen fandt således, at tallene var med til at nuancere billedet af lønniveauet i den offentlige sektor, og at man på den baggrund skulle ”overlade spørgsmålet om løn til arbejdsmarkedets parter”.⁴⁹

Velfærdsrettigheder eller kvalitetsstandarder?

Arbejdsgiverforeningens indblanding var et udtryk for, at der for alvor var gået politik i de offentlige overenskomstforhandlinger – længe inden de overhovedet var blevet indledt. Politiseringen blev tilført endnu en dimension, da Socialdemokraterne 16. august 2007 præsenterede deres forslag til ”29 velfærdsrettigheder” samt en plan for en udbygning af den offentlige sektor.

Udspillet blev positivt modtaget af fagbevægelsen, herunder af FOA – og Dennis Kristensen havde da også i foråret sammen med Helle Thorning-Schmidt varslet spørgsmålet om velfærdsrettigheder i et fælles debatindlæg i *Politiken* med den sigende titel: ”Og der er bad på gangen – men kun hver tredje uge”.⁵⁰

Og velfærdsrettighederne handlede netop om helt konkrete forhold som ældres ret til at komme i bad hver dag eller at få en tur i den friske luft. Jannie Pedersen fra Ulfborg, der havde taget initiativ til den lokale arbejdsnedlæggelse, der udviklede sig til strejkebølgen i juni måned 2007, var imidlertid skeptisk: ”Jeg tror ikke på politikernes løfter, før vi kan mærke det i lønningsposen”, udtalte hun.

Om velfærdsrettighederne sagde hun: ”Jamen, Helle Thorning-Schmidt, hvor skal hænderne komme fra? Det er ikke noget personale at få”.⁵¹

Ikke desto mindre var velfærdsrettighederne udset til at være Socialdemokraternes trumf i den valgkamp, som alle ventede snart ville komme: Valget skulle gøres til et opgør om regeringens skattelettelser eller Socialdemokraternes øgede velfærd. Christiansborg sydede med valgrygter, og avisernes politiske kommentatorer spåede jævnlige, at nu kom valget snart – eller også gjorde det ikke.

Anders Fogh Rasmussen afviste imidlertid enhver spekulation om valg, men trak samtidig de politiske fronter yderligere skarpt op med et regeringsforslag til skattelettelser på 10 mia. kroner med lettelser for både de lave og de høje lønindkomster. Samtidig fremlagde regeringen sin Kvalitetsreform med 11 såkaldte ”kvalitetsstandarder” og byggeri for 50 mia. kroner i den offentlige sektor.

Regeringens klare hensigt var at imødegå Socialdemokraternes parole om ”velfærd eller skattelettelser” ved at love befolkningen både velfærd OG skattelettelser – men som *Berlingske Tidende* tørt konstaterede i en overskrift: ”Velfærden druknede i skatteopgør”. *Jyllands-Posten* konkluderede: ”Fogh har spillet et godt kort i hænderne på sin hovedfjende, S-formand Helle Thorning-Schmidt” med skattelettelser, der ”belønner de vellønnede mest, og samfundets svageste mindst”. Skatteplanen overdøvede totalt Kvalitetsreformen, da ikke kun Socialdemokraterne og venstrefløjten, men også Dansk Folkeparti vendte fingeren ned til skattelettelserne ”Foghs forduftede flertal”, konstaterede *Jyllands-Posten*.⁵²

Alt i alt var lanceringen af skatteplanen og Kvalitetsreformen ikke nogen god dag for regeringen, men det skulle blive værre endnu.

”Thor ramt af egen hammer”

Knap havde dønningerne efter Arbejdsgiverforeningens indblanding om lønniveauet i den offentlige sektor lagt sig, før finansminister Thor Pedersen tog tråden op og gik ”til kamp mod offentligt lønklynkeri” i *Politiken* 27. august 2007: ”Det er en myte, at offentligt ansatte sakker bagud på lønnen – det passer simpelthen ikke”, udtalte han med henvisning til de officielle lønstatistikker. Han hævdede

bl.a. at den månedlige gennemsnitsløn for en politibetjent var 33.000 kroner, og for en sosu-assistent 27.000 kroner.⁵³

Thor Pedersen fik støtte af arbejdsmarkedsforsker Jesper Due fra Københavns Universitet, der til Dansk Arbejdsgiverforeningens blad, *Agenda*, udtalte: ”Vi har ikke et generelt lønefterslæb i den offentlige sektor, som det ellers har været hævdet nogle steder” – men det var langt fra alle, der var enige i denne udlægning.⁵⁴

Udtalelserne fremkaldte et ramaskrig blandt de offentlige ansatte, der stod i kø for at fremvise deres lønsedler som dokumentation for, at finansministerens løntal ikke var korrekte, og de fik ubetinget støtte fra deres faglige organisationer, hvor bl.a. Politiforbundet, Danmarks Lærerforening, Dansk Sygeplejeråd og BUPL hovedrystende og forargede tog afstand fra finansministeriets tal.

Især var reaktionen fra FOA skarp: ”Thor Pedersen har lagt gift ud for forhandlingerne og gjort vores medlemmer stiktossede”, udtalte Dennis Kristensen. Han kaldte Thor Pedersens brug af tal for ”uhæderlig” med henvisning til, at finansministeriets statistikker dækkede over en sammenregning af bl.a. løn, feriepenge, pension, barsel samt tillæg for aften- og natarbejde.⁵⁵

”At regne sammen på den måde er helt ude i hampen i mine øjne. Især tillæggene er urimelige at regne med, for dem får man jo netop, fordi man arbejder på skæve tidspunkter, og det kan ikke sammenlignes med et job i dagtimerne i det private.”

Dennis Kristensen fik bl.a. støtte af arbejdsmarkedsforsker Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet: ”Det virker på mig, som om finansministeren pumper løntallene op, når han putter tillæg og pension oven i grundlønnen”, udtalte han. Finansministeren stod imidlertid fast, men allerede dagen efter bragte *Berlingske Tidende* en leder om ”Thor Pedersens selvmål”, mens en overskrift i *Jyllands-Posten* lød: ”Thor ramt af egen hammer”.⁵⁶

Det var især timingen og udførelsen, der blev kritiseret, fordi finansministeren med sine udtalelser ikke kun havde provokeret og ophidset de offentlige ansatte, men også skabt et politisk rivegilde mellem regeringen og Dansk Folkeparti. Thor Pedersen forsøgte da også at gyde olie på vandene: ”Offentligt ansatte arbejder hårdt, er

flittige og dygtige”, udtalte han. Men selvom han med *Jyllands-Postens* ord ”måtte helt ned i knæ og ned i det indladende toneleje”, var skaden sket – og uoprettelig.⁵⁷

Det blev værre endnu, da Finansministeriet måtte erkende, at der var fejl i deres lønstatistikker, og at gennemsnitslønnen for bl.a. folkeskolelærere var overdreven. Tallene var udregnet i forbindelse med fremlæggelsen af regeringens skatteplan – og derfor blev det nu også klart, at regeringen havde overdrevet skattelettelserne for en række faggrupper.

Midt i postyret kunne FOA ydermere dokumentere, at en regnefejl hos Danmarks Statistik tilbage i 1997 betød, at alle offentligt ansatte årligt havde fået 1,5 procent mindre i løn, end de skulle for at følge de privates lønudvikling. For en social- og sundhedsmedhjælper svarede det til ca. 4.500 kroner årligt, mens det samlede efterslæb for alle offentligt ansatte var 2,37 mia. kroner årligt: ”Selvfølgelig skal vi have pengene”, udtalte Dennis Kristensen, men blev afvist af Mads Lebech (K), der var formand for KL’s løn og personaleudvalg.⁵⁸

Regnefejlen var blevet opdaget af Offentligt Ansattes Organisationer, OAO, der var dannet tidligere på året ved en sammenlægning af Det Kommunale Kartel og Statsansattes Kartel. Fejlen, der betød, at alle offentligt ansatte havde et lønefterslæb, blev erkendt af Danmarks Statistik, men fra finansministeren lød det, at der ikke ville ske nogen efterbetaling eller regulering.

Enden på hele miseren blev, at regeringen i slutningen af august al hast nedsatte et hurtigtarbejdende, tværministerielt udvalg, der skulle skabe klarhed i løndiskussionen og bl.a. gøre det lettere at sammenligne lønnen i den offentlige og den private sektor – og i FOA var man tilfredse: ”Vi er ikke interesseret i en talkrig, og vi har aldrig ønsket den skudt i gang”, erklærede Dennis Kristensen.⁵⁹

Samtidig satte FOA trumf på løndiskussionen, da forbundet gennem store annoncer i ni landsdækkende dagblade opfordrede alle landets offentligt ansatte til at indsende deres lønsedler til finansminister Thor Pedersen: ”Vi vil gerne komme med en lille hjælp til Thor Pedersen, og vi gør det gerne med et smil på læben”, udtalte Dennis Kristensen: ”Hvis han finder en lønseddel fra en sosu-assistent på 27.000 kroner om måneden, så giver vi en flaske vin”.⁶⁰

Ønske om "timeout"

Den ophidsede diskussion om de offentlige lønninger fik i slutningen af august 2007 Danske Regioner til at trække i nødbremsen: "Det er en håbløs opgave at gennemføre overenskomstforhandlingerne i foråret 2008", udtalte Kristian Ebbensgaard, næstformand i Danske Regioner og formand for regionernes lønudvalg: "Vi er nødt til at have en timeout, så vi kan få mere ro på det offentlige arbejdsmarked", forklarede han og foreslog en forlængelse af de gældende overenskomster i et år. Tiden skulle bruges til at lade en lønkommision kulegrave de offentlige lønsystemer og fremlægge troværdige tal – men også til at dæmpe de offentligt ansattes lønforventninger, som han mente først og fremmest skyldes udmeldingerne fra de partier på Christiansborg, der har lovet flere penge til udvalgte grupper.⁶¹

Kristian Ebbensgaard fik støtte af Herlevs socialdemokratiske borgmester, Kjeld Hansen, der også var næstformand i KL's løn- og personaleudvalg: "Når Folketingets partier hele tiden lover at løfte lønnen for særlige grupper af offentligt ansatte, har de samtidig bannet vejen for et lønmæssigt kaos og anarki på det offentlige arbejdsmarked". Han kritiserede også, at flere kommuner havde forladt "den fælles spillebane" og uddelt særlige tillæg eller forskellige former for bonus til sosu'erne for at kunne holde på personalet – det drejede sig bl.a. om Ishøj, Allerød og Hørsholm.⁶²

Forslaget om en udsættelse af overenskomsterne blev blankt afvist af både politikerne på Christiansborg og af fagbevægelsen: "Det er en absurd tanke – det vil nærmest være uhørt", udtalte LO's næstformand Tine Aurvig-Huggenberger, og Dennis Kristensen fra FOA var helt på linje: "Jeg vil gerne vende mig så skarpt, som det er muligt, mod tanken. En udskydelse vil faktisk være det samme som et politisk indgreb – bare på forhånd".⁶³

Formandskrise i KTO

De offentligt ansatte stod sammen – også, da nationalbankdirektør Niels Bernstein i slutningen af august 2007 advarede mod en overophedning af økonomien og opfordrede de offentligt ansattes organi-

sationer til at slække på lønkravene: ”Fuld skrue for lønkrav”, konkluderede *Jyllands-Posten* på fagforbundenes enslydende reaktion.⁶⁴

Ikke desto mindre begyndte sammenholdet at gå op i fugerne. Det blev klart, da chefforhandler for de offentligt ansatte medlemmer af DJØF, Søren Burcharth, erklærede at man i hans fagforbund efterhånden var ”dødtrætte af al den snak om varme hænder kontra kolde hænder”. DJØF’erne var ikke ligefrem en lavtlønsgruppe, men Søren Burcharth henviste til, at der alligevel var stor og voksende forskel på, hvad en økonom eller jurist ansat i den offentlige sektor eller i det private erhvervsliv tjente: ”Der er også brug for hjerner, der kan få det hele til at hænge sammen. Og alligevel handler det hele om sosu’er”, sagde han og understregede, at også hos DJØF’erne var der ”store forventninger” til overenskomstforhandlingerne.⁶⁵

At splittelsen var dybere end som så, kom for en dag på et møde i KTO’s forhandlingsudvalg 30. august 2007 – midt i al virakken om de offentlige lønninger. Hvad der var lagt op til at skulle være et helt almindeligt møde, udviklede sig dramatisk, da formanden for Akademikernes Centralorganisation (AC), Sine Sunesen, bad om at få et punkt på dagsordenen om Dennis Kristensens håndtering af formandsposterne for både FOA og KTO. Under punktet fremlagde formanden for HK/Kommunal, Kim Kristensen et forslag til udtalelse, der i utvetydige vendinger slog fast: ”KTO ønsker ikke en politisk indblanding i, hvordan midlerne anvendes ved de kommende overenskomstforhandlinger. Det vil være et brud på den ”danske model””.⁶⁶

Udtalelsen var affødt af, at Dennis Kristensen få dage forinden i *Nordjyske Tidende* havde gentaget sin støtte til Dansk Folkepartis forslag om ekstra lønmidler til de offentligt ansatte – med en særlig pulje til kvindefagene. Det blev dråben for AC og HK/Kommunal, hvor man forventede, at KTO-formanden ikke hyppede sine egne kartofler, men forhandlede på vegne af hele fællesskabet. Dennis Kristensen gjorde opmærksom på, at han ikke kunne acceptere udtalelsen, men ville træde tilbage som formand for KTO, hvis den blev vedtaget – hvilket den herefter blev, idet FOA stod helt alene blandt de 48 fagforbund i forhandlingsfællesskabet. Efter mødet udtalte han:⁶⁷

”I FOA ser vi gerne, at der bliver afsat en pulje til særlige kvindesag, men flertallet i KTO er uenig. Og en formand kan ikke blive siddende med et flertal imod sig, derfor trak jeg mig i al stilfærdighed. Men vi er stadig med i KTO”.

Som midlertidig, fungerende formand valgtes formanden for Danmarks Lærerforening, Anders Bondo Christensen, der stærkt beklagede Dennis Kristensens tilbagetræden, men også udtrykte forståelse: ”Det er svært at sidde i en dobbeltrolle, når tingene spidser til. Derfor har han valgt at tone rent flag”.⁶⁸

Men hermed var det ikke forbi. Favorit til at blive ny KTO-formand var formanden for HK/Kommunal, Kim Simonsen – ikke mindst på grund af LO-forbundenes dominans i forhandlingsfællesskabet. Da man mødtes ugen efter for at vælge ny formand og forhandlingsleder, stod det imidlertid klart, at FOA blokerede for valget – trods indstilling fra de 14 andre LO-forbund, der var med i KTO. Det var en kendt sag, at det personlige forhold mellem Dennis Kristensen og Kim Simonsen i forvejen var anstrengt – og opgøret om formandsposten havde næppe bedret stemningen mellem de to. Dennis Kristensen fastholdt imidlertid, at det handlede om organisationsholdninger, og at de to forbund bl.a. var uenige om lavtlønsproblematikken.

I stedet pegede LO-forbundene på formanden for SL, Kirsten Nissen, men da både AC og FTF mente, at hun ikke havde den tilstrækkelige tyngde, trak hun sig – og i stedet blev Anders Bondo Christensen ny formand for KTO.

Ingen betvivlede Anders Bondo Christensens kompetence til at bestride posten, men alligevel fremkaldte udfaldet af formandskrisen intern strid i LO – med Dennis Kristensen i en hovedrolle, fordi han havde blokeret for valget af Kim Simonsen. LO havde altid beklædt formandsposten i KTO, og siden 1990'erne havde det været med FOAs formand – først Poul Winckler og fra 2002 Dennis Kristensen. Nu havde ikke kun FOA, men også LO mistet posten – til stor fortrydelse for mange i landsorganisationen.⁶⁹

Kapitel 4:

Folketingsvalg

– og 5 mia. forsvundne kroner

August 2007 var en hektisk og fortættet måned, hvor overenskomstforhandlingerne 2008 for alvor blev en politisk højspændt affære – og længe, inden de overhovedet var begyndt. Efter Thor Pedersens ”selvmål” og formandsopgøret i KTO faldt der imidlertid mere ro over begivenhederne, mens man i både fagforbundene, hos de offentlige arbejdsgivere og på Christiansborg samlede kræfter og forberedte sig på de næste to begivenheder på vejen frem mod overenskomstforhandlingerne. Den første var Folketingets åbning 2. oktober 2007, hvor fagbevægelsen var i gang med at organisere ”velfærdsdemonstrationer” på Christiansborg Slotsplads og i en række store byer landet over. Den anden var den formelle indledning på overenskomstforhandlingerne 10. oktober, hvor de offentligt ansattes organisationer og de offentlige arbejdsgiver skulle udveksle krav.

Annoncekampagne og synlighed i medierne

FOAs annoncekampagne i slutningen af august for at få offentligt ansatte til at indsende lønsedler til finansminister Thor Pedersen, var ikke kun politisk drilleri, men et udtryk for den betydning, som medierne var kommet til at spille i hele optakten til overenskomstforhandlingerne – og som de forudsigeligt ville spille fremover. Årsa-

gen var bl.a. skattestoppet og regionernes manglende selvstændige indtægter, der fik FOA til at forsøge at påvirke den offentlige opinion – og derigennem folketingspolitikere og regeringen – hvis de offentligt ansatte, skulle have opfyldt deres lønkrav. I slutningen af august besluttede FOAs hovedbestyrelse derfor at anvende 10 mio. kroner på en annonsekampagne senere på efteråret for at popularisere og skabe forståelse for forbundets lønkrav.

I det hele taget handlede det ikke kun for FOA, men for alle de offentligt ansattes organisationer, om at komme i medierne – og annoncer var kun ét middel. Et andet – og det måske vigtigste – var at skabe aktiviteter og nyhedshistorier, der underbyggede organisationernes synspunkter og krav. I det hele taget handlede det om at være synlig i medierne og påvirke nyhedsstrømmen som et afgørende middel til at fastholde og helst styrke den positive stemning i befolkningen overfor de offentligt ansatte.

I løbet af september var FOA i pressen med flere sager, der satte fokus på forbundet og dets medlemmers løn- og arbejdsvilkår. Det var dels sager, journalisterne selv havde gravet op, dels nogle som forbundet selv havde iscenesat. I begyndelsen af september 2007 drejede det sig således om en undersøgelse foretaget af FOA, som viste, at 81 procent af alle landets kommuner manglede medarbejdere til ældreplejen.

Andre eksempler kunne nævnes, ligesom også andre faggrupper forsøgte at hævde sig, så hele diskussionen ikke drejede sig om sosu'erne – bl.a. pegede de offentligt ansatte ingeniører på, at de haltede bagefter det private arbejdsmarked med mere end 8.000 kroner om måneden, og at der derfor var ”behov for at løfte de højtuddannedes løn”, mens der havde været ”alt for ensidig fokus på social- og sundhedsassistenternes lønforhold”, da det var de offentligt ansatte akademikere, der havde ”det største løngab”.⁷⁰

Udsigt til storkonflikt

FOA fortsatte imidlertid uanfægtet sin mediekampagne. Op til de nationale velfærdsdemonstrationer 2. oktober offentliggjorde forbundet således en undersøgelse, der viste, at mere end hver anden medarbejder i ældreplejen overvejede at finde et nyt job: ”Hjemmehjælpere på flugt fra lav løn”, lød *Politikens* overskrift. Offentliggørelsen var

timet for at sætte fokus på en af demonstrationernes centrale krav, ”Flere hænder – mere i løn”, og for at lægge pres på regeringen og især finansminister Thor Pedersen.⁷¹

Samtidig kunne *Jyllands-Posten* berette, at ikke kun FOA, men også BUPL og Dansk Sygeplejeråd var i gang med at forberede sig til konflikt – et halvt år før de eksisterende overenskomster udløb. For Dansk Sygeplejeråds vedkommende var der tale om et led i en langsigtet strategi, der gik flere overenskomster tilbage, mens det var nyt, at BUPL mobiliserede så tidligt.

Heller ikke FOA plejede at varme op til konflikt – og slet ikke i god tid – men nu rustede man sig: ”Vi går i gang allerede nu, for lige nu er parterne så langt fra hinanden, at vi ville ende i en konflikt, hvis forhandlingerne skulle begynde i morgen”, udtalte Dennis Kristensen. Han vurderede, at det meget let kunne ende i en storkonflikt for hele KTO-området, men at det også var en mulighed, at FOA gik alene ud i en strejke. Under alle omstændigheder var forbundets afdelinger i gang med at udpege hvor mange medlemmer, der i givet fald skulle sendes i strejke, og hvor man ville slå til.⁷²

Fra pædagogerne og sygeplejerskerne lød tilsvarende meldinger, og arbejdsmarkedsforsker Jørgen Steen Madsen fra Københavns Universitet mente, at det var ”meget realistisk, at det ender i en storkonflikt”. Han blev støttet af Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet, der i en analyse konkluderede: ”Meget tyder derfor på, at der er en storkonflikt i vente”.⁷³

Flemming Ibsen forudså imidlertid også, at konflikten næppe ville få lov at løbe i mere end tre uger, inden den ville blive standset gennem et politisk indgreb. Hvad et sådant indgreb ville indeholde, turde han ikke gætte på, men netop spekulationer om regeringsindgreb eller ej, blev fremover en fast bestanddel af arbejdsmarkedseks-ternes kommentarer, i takt med at overenskomstforhandlingerne udviklede sig.

Flemming Ibsen skrev sin analyse efter velfærdsdemonstrationerne 2. oktober, hvor mere end 100.000 var mødt frem over hele landet, og efter at KTO’s repræsentantskab samme dag havde vedtaget kravene til de kommende overenskomstforhandlinger. Helt i tråd med parolerne på Christiansborg Slotsplads og i byer landet over

sammenfattede KTO sine krav: ”Løn, løn og atter løn er selvsagt hovedtemaet ved de kommende overenskomstforhandlinger”.⁷⁴

Fra FOA, men også 3F og andre fagforbund blev demonstrationerne set som en optakt til overenskomstforhandlingerne. Anders Fogh Rasmussen havde året inden kaldt deltagerne i tilsvarende demonstrationer ”socialistiske ballademagere” – det undlod han klogelig denne gang: ”Fagbevægelsen har fat i folket”, skrev *Berlingske Tidende* efter at have talt med en række arbejdsmarkedsekspertter.⁷⁵

Det var imidlertid ikke kun fagbevægelsen, der krævede mere i løn til de offentligt ansatte. I kølvandet på demonstrationerne krævede en række pensionistforeninger mere løn især til personalet i ældreplejen: ”Det er bestemt ikke rimeligt, at det er langt bedre lønnet at arbejde på en fabrik, end at arbejde med mennesker”, sagde landsformand for Pensionisternes Samvirke, Ivar Nørgaard. Fra ældresagens chefkonsulent, Olav Felbo, lød det, at ”der skal ske et substantielt løft i lønnen til personalet i ældreplejen”. Og formand for Sammenslutningen af Pensionistforeninger i Danmark, Jørgen Andreasen, udtalte, at ”lønnen inden for alt, hvad der har med pleje af medborgere at gøre, skal sættes gevaldigt i vejret” – 5.000 kroner om måneden, mente han.⁷⁶

At sympatien i befolkningen helt var på sosu’ernes side fremgik af en meningsmåling, der viste, at hele 43 procent af danskerne mente, at sosu-hjælpere og sosu-assistentter skulle havde langt større lønstigning end andre offentligt ansatte, mens kun 17 procent støttede sygeplejerskernes krav. Endnu færre, blot 8 procent ville give et lønløft til pædagogerne, og for folkeskolelærerne var tallet nede på 6 procent⁷⁷

”Gruppebillede med Dennis”

Onsdag 10. oktober 2007 mødtes de offentligt ansattes organisationer med de offentlige arbejdsgivere for at udveksle generelle krav. Der blev udvekslet krav på tre områder: Staten, regionerne og kommunerne, men det var mødet mellem KTO og KL, der stjal størstedelen af medie billedet – et forhold, der gjorde sig gældende i hele overenskomstsituationen til forhandlingernes afslutning.

Mens KTO’s absolutte hovedkrav var lønforbedringer til alle, stod udbygning af den lokale løndannelse og mere fleksible arbejds-

tider øverst på KL's ønskeseddel: "Lønkampen er skudt i gang for den offentlige sektor", bekendtgjorde *Berlingske Tidende*, der imidlertid også bebudede, at de offentligt ansatte internt var "på konfliktkurs" og risikerede at spænde ben for sig selv på grund af modsætningen mellem FOA og de øvrige organisationer i KTO.⁷⁸

I *Politiken* talte man om et kommende "overenskomstdrama", med FOA i den centrale rolle, og avisen noterede sig bl.a. det symbolske i, at Dennis Kristensen var placeret helt ude på fløjen, da KTO's forhandlere mødtes med KL for at udveksle krav: "Gruppebillede med Dennis", lød den sigende overskrift, der blev underbygget af et fotografi af KTO's forhandlingsdelegation.⁷⁹

At det trak op til intern splid mellem de offentligt ansatte blev klart, da de statsansattes chefforhandler, Sine Sunesen fra AC, klart meldte ud, at de statsansatte også krævede "del i lønfesten". Sine Sunesen havde overtaget posten, da Peter Waldorff var blevet udnævnt til generalsekretær for den internationale forening for stats- og kommunalt ansatte, PSI, med hovedkvarter i Frankrig. Hun havde ført an i det interne KTO-opgør mod FOA, der havde presset Dennis Kristensen ud som formand, og nu fik hun som formand for Centralorganisationernes Fællesudvalg mulighed for at stække FOA.⁸⁰

Arbejdsmarkedsforskere havde tidligere peget på muligheden for, at staten kunne lægge niveauet for overenskomstforhandlingerne ved hurtigt at indgå en ny overenskomst med de ansatte i staten. Var en aftale først i hus dér, kunne "hjemmehjælperne i kommunerne og sygeplejerskerne på sygehusene råbe og skrig", som de ville, for så ville aftalen på det statslige område "diktere det mæglingsforslag, som forligsmanden kommer med" på det kommunale område og i regionerne, lød ræsonnementet.⁸¹

Også i forhandlerkredse var man opmærksomme på muligheden, og Sine Sunesen lod skinne igennem, at hun ikke var fremmed for tanken: "Det er et stort ansvar, men egentlig er statens ansvar ikke så meget anderledes end tidligere", udtalte hun med henvisning til, at staten almindeligvis plejede at afslutte først. Hertil kom imidlertid denne gang de meget høje forventninger hos grupper på de kommunale og regionale områder, som der "almindeligvis" ikke ville være råd til – "og så den særlige politiske bevågenhed denne gang", sagde hun med tydelig adresse til sosu'erne.⁸²

Det var ikke kun Sine Sunesen, der var opmærksom på, at FOA og sosu'erne i vid udstrækning løb med den politiske bevågenhed og sympatien i befolkningen. Sygeplejerskernes formand, Connie Kruckow, havde gentagne gange udtalt sagt, at hvis sosu'erne fik en ekstra lønpulje, så skulle sygeplejerskerne have det samme – men nu gik hun direkte i kødet på FOA: ”Det er absurd at tro, at unge mennesker i fremtiden gider være sygeplejersker, hvis de kan få en bedre løn ved at vælge en kort uddannelse”, sagde hun med direkte brod mod sosu'erne: ”I Danmark aflønner vi efter uddannelse, så det er jo en anelse absurd, hvis man belønner de kortest uddannede”.⁸³

Sygeplejerskerne blev bakket op af bl.a. pædagoger og jordemødre: ”De er ganske enkelt bange for, at de begrænsede lønmidler i det store og hele ender i lommerne på de kortuddannede”, skrev *Politiken* – og de nævnte faggrupper var langt fra ene om frygten for at blive sorteper i det store overenskomstspil.⁸⁴

I midten af oktober var det fængselsfunktionærene, der gjorde opmærksom på sig selv med et brev til finansminister Thor Pedersen, og i det hele taget var der voksende fokus på såvel ulighederne i de offentlige lønsystemer som lønforskellene mellem det offentlige og det private arbejdsmarked. LO offentliggjorde en hvidbog om ulighed op til sin kongres – da den politiske udvikling på Christiansborg satte en helt ny dagsorden.

Folketingsvalg – og en lønkampagne, der fusede ud

Onsdag 24. oktober 2007 udskrev statsminister Anders Fogh Rasmussen folketingsvalg til afholdelse tirsdag 13. november. Hans begrundelse var de vedvarende rygter og spekulationer om et snarligt folketingsvalg, selvom regeringen kunne sidde helt til februar 2009, og at forestående vigtige beslutninger om bl.a. Kvalitetsreformen gjorde det nødvendigt med politisk afklaring og stabilitet.

De fleste erhvervs- og lønmodtagerorganisationer hilste folketingsvalget velkomment – med vidt forskellige begrundelser. Især fagforeningerne for de offentligt ansatte håbede, at velfærd ville blive et stort valgtema, og fra FOA lød det straks, at valget skulle handle om løn til de offentligt ansatte. Dennis Kristensen kritiserede desuden regeringen for at udskrive valg, inden Kvalitetsreformen og dermed også Trepartsaftalen om bedre forhold for de offentligt an-

satte var blevet gennemført: ”Jeg kan frygte, at regeringen forsøger at smyge sig billigt uden om udfordringerne i et taktisk spil, hvor det gælder om at genvinde regeringsmagten”.⁸⁵

Men også Socialdemokraterne fik med grovfilen. Helle Thorning-Schmidt havde dagen inden udskrivelsen af valget sagt, at hun ville genåbne Trepartsaftalen fra juni, fordi den var ”dyr”, og partiet ikke havde afsat penge til finansiering i sit eget finanslovsforslag. Meldingen fik FOAs formand, men også formanden for FTF, Bente Sorgenfrey, og andre forbundsledere op i det røde felt – og Henrik Sass Larsen, der ikke hidtil havde haft en heldig hånd i sin håndtering af trepartsforhandlingerne, blev sendt i byen for at trække i land: ”Trepartsaftalen vil blive gennemført”, forsikrede han.⁸⁶

Kontroversen med Socialdemokraterne ændrede dog ikke i FOAs overordnede strategi om at bruge valget til at føre lønkamp – og andre forbund tog samme skridt. FOAs planlagte annonsekampagne var netop løbet af stablen, og den blev nu videreført med fuld styrke, og også sygeplejerskernes og pædagogernes forbund var hurtigt på vej med annonsekampagner. FOAs valgkampagne handlede bl.a. om tidligere sosu’er, der havde søgt over i det private på grund af lønnen – og som sådan passede den ifølge forbundet glimrende ind i valgkampen: ”Og bliver løn ikke et tema i løbet af de første dage, så vil vi skrue op for den”, forsikrede Dennis Kristensen.⁸⁷

De offentligt ansattes og især sosu’ernes arbejdsvilkår blev da også et hovedtema i valgkampen, hvilket affødte flere – formentlig ufrivilligt komiske situationer. Først var det den radikale leder, Margrethe Vestager, der i et tv-program påstod, at ansatte i ældreplejen brugte tid på at registrere, om de ældre brugte skælshampoo – en påstand, som ingen kunne bekræfte, heller ikke i Silkeborg, hvor registreringen skulle have fundet sted. Og da SF’s formand, Villy Søvndal ligeledes i et valgprogram i tv hævdede, at han havde besøgt ikke mindre end 20 plejehjem inden for det seneste år, kunne TV 2 afsløre, at det kun drejede sig om fem plejehjem: ”En fodfejl” undskyldte han ved afsløringen af, at han havde talt usandt.⁸⁸

I sin kampagne for at sætte sosu’ernes løn på den politiske dagsorden, fik FOA hjælp fra flere sider. Først var det Gentofte kommune, der besluttede at give deres sosu’er en bonus på 6.000 kroner, hver gang de skaffede en ny medarbejder: ”De burde i stedet

bruge pengene på at hæve lønnen, for de medarbejdere de allerede har”, udtalte Karen Stæhr fra FOA. Et par dage efter var det social- og sundhedspersonalet i Nordjylland, der med FOAs støtte meddelte, at de ville gennemføre en ”omvendt strejke” ved at møde gratis ind på vagt fra kl. 7 om morgenen til kl. 3 om natten for at vise, hvordan pleje af ældre kunne være med en tilstrækkelig normering.⁸⁹

Selv var FOA i medierne med en advarsel om, at ”rengøring én gang om måneden og bad hver anden uge” kunne blive dagligdag for mange ældre, hvis halvdelen af sosu’erne sagde op, sådan som en undersøgelse tidligere havde vist: ”Forhåbentlig går det ikke så galt”, sagde Dennis Kristensen og nævnte to problemer i ældreplejen: ”Dels er lønnen lav, mange kan få væsentligt mere udbetalt som fabriksarbejdere, og dels er mange medarbejdere frustrerede over, at de ikke kan levere den kvalitet i plejen, som de gerne vil”.⁹⁰

Ikke desto mindre måtte FOA konstatere, at det var vanskeligere end som så at få lønspørgsmålet øverst på dagsordenen. Det fik forbundet til i valgkampens sidste uge at rette det tunge skyts mod Socialdemokraterne, som Dennis Kristensen beskyldte for at have været ”temmelig bovlamme”. Efter hans opfattelse, var det ”som om, der er indgået en slags stiltiende borgfred mellem de centrale partier på Christiansborg, hvor de som en sneplov forsøger at skyde spørgsmålet om lønnen til de offentligt ansatte ud til siden”, sagde han og opfordrede Socialdemokraterne til at bringe de offentlige ansattes løn op. Han fik tilslutning fra Conni Kruckow fra Dansk Sygeplejeråd: ”Det under mig såre, at Helle Thorning-Schmidt ikke bruger de offentligt ansattes løn – eller mangel på samme – i valgkampen og konfronterer statsministeren med det”, udtalte hun.⁹¹

Socialdemokraterne forblev imidlertid ”bovlamme” – og på selve valgdagen måtte Dennis Kristensen konstatere, at kampagnen for højere løn til kvindedefag var fuset ud: ”Det er ikke lykkedes at få lønspørgsmålet til at spille en central rolle”, erkendte han. Trods annoncekampagnen og medieomtalen i øvrigt måtte FOA konstatere, at forbundet ikke var i besiddelse af et eneste tv-klip eller en eneste udtalelse i aviserne, hvor statsminister Anders Fogh Rasmussen, Helle Thorning-Schmidt eller andre centrale politikere havde lovet højere løn til kvinderne i det offentlige – med en enkelt undtagelse, der snart skulle skabe turbulens på Christiansborg.⁹²

”... en historisk chance”

Folketingsvalget førte til tilbagegang for såvel regeringspartierne som Socialdemokraterne, Enhedslisten og De Radikale. Der var betydelig fremgang til SF, og en fremgang på et enkelt mandat til Dansk Folkeparti. Det nye parti, ”Ny Alliance” kom ind med fem mandater – men trods forskydningerne, var regeringens flertal intakt med Dansk Folkeparti som støtteparti. Regeringen kunne fortsætte – med Lars Løkke Rasmussen som ny finansminister, mens Thor Pedersen blev sparket opad og gjort til formand for Folketinget. De offentlige ansatte havde hermed fået en ny modpart i overenskomstforhandlingerne – hvilket dog ikke førte til ændringer i regeringens hidtidige linje.

Samtidig var der fortsat et folketingsflertal, der udenom regeringen ville tildele de offentlige ansatte en ekstra lønpulje. Flertallet blev cementeret, da der i den afsluttende partilederdebat i DR-tv var opstået en ”forsøstring” mellem Helle Thorning-Schmidt og Pia Kjærsgaard om at tilføre den offentlige sektor ekstra 5 mia. kroner i lønmidler. Enigheden mellem de to var dokumenteret i et TV-klip, og da SF og Enhedslisten stadig var med på vognen, var der nu lagt op til et udspil fra de to partier. Imidlertid var de stadig uenige om, hvordan midlerne skulle fordeles, og det fik LO til at tage et initiativ.

Mens Dennis Kristensen rejste land og rige rundt for at forbedre medlemmerne på en storkonflikt, inviterede LO’s nyvalgte formand, Harald Børsting, de fire partier til møde i LO’s hus på Islands Brygge. At LO’s formand mødtes med Socialdemokraterne og såmænd også SF og Enhedslisten, var der intet nyt i. Det var derimod i et møde med Dansk Folkeparti, der hidtil havde været persona non grata i LO – således havde Hans Jensen tilbage i 2003 afvist en frokostinvitation fra Pia Kjærsgaard.

Hertil kom, at LO sædvanligvis blankt afviste enhver form for politisk indblanding i overenskomstforhandlingerne – men Harald Børstings invitation havde netop til formål at frembringe politisk indblanding, og helst til fordel for FOAs medlemmer: ”Med flertallet i Folketinget for et løft til de offentligt ansatte er der en historisk chance for at skabe ligeløn mellem mandefag og kvindefag, og den chance får vi ikke igen”, udtalte han. Det var i det hele taget et histo-

risk øjeblik, men møderne førte ikke til resultater – ikke umiddelbart i hvert fald.⁹³

Imens styrkedes de offentligt ansattes forventninger og kampvilje, da de finske sygeplejersker efter en trussel om kollektiv opsigelse fik gennemtrumfet historiske lønstigninger på mellem 22 og 28 procent over de næste fire år. Godt nok var lønstigningerne for en stor dels vedkommende betingede af produktivitetsstigninger, men alligevel var de faglige ledere ubetinget positive: ”Det er med til at give blod på tanden, at vi ser, at store forandringer er mulige, selvom økonomer, politikere og arbejdsmarkedsforskere siger det modsatte”, udtalte Dennis Kristensen.⁹⁴

”Er det kun os, der skal vise samfundssind?”

Endnu inden optimismen efter meddelelsen fra Finland havde lagt sig, advarede de økonomiske vismænd i slutningen af november mod en overophedning af den danske økonomi fremkaldt af bl.a. for store lønstigninger. Efter at have tygget på rapporten hen over en weekend advarede Lars Løkke Rasmussen mandag 3. december 2007 de offentligt ansatte mod at nære ”urealistiske forventninger” om store lønstigninger ved overenskomstforhandlingerne. Hvis lønningerne i det offentlige steg for voldsomt, ville det smitte af på den private sektor og skade landets konkurrenceevne. For at undgå en situation som i slutningen af 1980’erne, hvor regeringen måtte gribe ind med kartoffelkuren, var det derfor nødvendigt med en ”balance-ret” løsning.⁹⁵

Dennis Kristensen afviste den nye finansministers advarsel som ”hykleri” og erklærede: ”Helt ærligt: Hvis Danmarks økonomi kan blive smadret af, at de offentligt ansatte får lidt ekstra i løn, så er der da noget galt med den økonomiske politik”. Efter hans opfattelse var det nu de offentligt ansattes tur til at få del i goderne – og han fik støtte fra andre faglige ledere og fra oppositionen i Folketinget.⁹⁶

Ikke desto mindre blev advarslerne – med samme argumentation – gentaget af statsminister Anders Fogh Rasmussen på dennes ugentlige pressemøde tirsdag 4. december. Samtidig advarede han direkte imod, at et folketingsflertal udenom regeringen afsatte ekstra lønmidler til særlige grupper, idet han tog flere topfolk i fagbevægelsen til indtægt for, at dét kunne øge muligheden for en konflikt.⁹⁷

Som flere arbejdsmarkedsforskere og politiske kommentatorer påpegede, var det imidlertid vanskeligt for de offentligt ansatte at tage advarslerne om en forværring af økonomien alvorligt. Det var kun få uger siden, at regeringen i valgkampen selv havde pralet af, at det gik historisk godt med økonomien. Samtidig havde man lovet markante og dyre kvalitetsløft af den offentlige sektor – hvortil kom de bebudede skattelettelser på 10 mia. kroner.

Advarslerne virkede derfor som en rød klud i hovedet på fagforbundene og deres ledere, der over én kam afviste vismændenes og regeringens appeller om at holde igen på lønkravene: ”Fronterne trækkes op i lønkonflikt”, konkluderede *Politiken*, mens *Jyllands-Posten* efter en rundspørge til en række forbundsformænd sammenfattede stemningen: ”Er det kun os, der skal vise samfundssind?”⁹⁸

5 mia. kroner, der forsvandt

Heller ikke flertallet udenom regeringen lod sig ryste af finans- og statsministerens advarsler – tværtimod blev Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti i midten af december enige om principperne for, hvordan de 5. mia. kroner til de offentlige ansatte skulle fordeles – måske som resultat af LO's forudgående initiativ. Pengene skulle gives til lavtlønsgrupper, faggrupper med megen nedslidning, kvinde-fag samt faggrupper med rekrutteringsproblemer – altså ikke så direkte rettet mod sosu'erne, som Dansk Folkeparti havde foreslået, men alligevel var Dennis Kristensen tilfreds: ”Det flugter rigtig godt med FOAs udmeldinger om, at det er kvinde- og omsorgsfagene, der skal løftes”, udtalte han.⁹⁹

Andre rasede derimod over forslaget: ”Den slags kriterier er kun med til at øge risikoen for konflikt”, udtalte formanden for HK/kommunal, Kim Simonsen. Formanden for ingeniørforeningen, Lars Bytoft, var enig og erklærede, at han hellere ville ”være de fem milliarder foruden”. Også formanden for AC og chefforhandler på statens område, Sine Sunesen, var utilfreds: ”Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti er med til at sønderskyde den ”danske model””, udtalte hun.¹⁰⁰

De samme økonomer, der gennem længere tid havde advaret mod for høje lønstigninger, hævdede nu stemmen, da de direkte advarede imod Socialdemokraternes og Dansk Folkepartis udspil: ”Øko-

nomernes dom er klar. Gennemfører Thorning og Kjærsgaard deres plan, vil det blive nødvendigt med skrappe besparelser på de offentlige budgetter – eller også skal skatten sættes op”, lød vurderingen.¹⁰¹

Så galt kom det dog ikke til at gå. Tirsdag 18. december kunne finansminister Lars Løkke Rasmussen meddele, at han var blevet enig med Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti om at øge den offentlige lønramme i 2008 fra 3,25 til 4 procent. Forøgelsen blev fremstillet, som om der var tale om en ekstra tilførsel på 5 mia. kroner, som Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti havde krævet – men reelt var der kun tale om en tilførsel på 1,7 mia. kroner i 2008.

De 1,7 mia. kroner skulle de offentligt ansatte have haft alligevel i 2009 som led i deres lønregulering, men ved at fremrykke udbetalingen og sammenlægge den årlige regulering de næste tre år til i alt 5,1 mia. kroner fik Lars Løkke Rasmussen det til at se ud som om, at Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti havde fået opfyldt deres ønske. Der var dog også ”nye” penge i aftalen – men kun beskedne 340 mio. kroner over tre år, så der var langt til de ekstra 5 mia. kroner, som Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti havde stillet i udsigt.

”Til grin for vores egne penge”

Det tog ikke lang tid for de offentligt ansatte at gennemskue sammenhængen, og at der var tale om et forskud på allerede aftalte efterbetalinger af løn: ”Kejserens nye klæder”, ”talmagi”, ”hokus-pokus” og ”voodoo-økonomi” var udtryk, der gik igen i kommentarerne – og for en gangs skyld var Dennis Kristensen ikke skrappest i mælet: ”Jeg fatter ikke, at DF og Socialdemokraterne er gået med til dette. Det er stik imod deres egne løfter. Jeg synes faktisk de pisser på os”, udtalte formand for Dansk Politiforbund, Peter Ibsen: ”Vi bliver jo til grin for vores egne penge. En konflikt er klart rykket nærmere”.¹⁰²

Kritikken fra de øvrige forbundsformænd var ikke meget mildere, for selvom der internt havde været strid om fordelingen af evt. ekstra midler, så havde alle faggrupper og deres organisationer været enige om, at der var brug for flere penge. Skuffelsen var stor – og det samme var bitterheden og vreden over, at Dansk Folkeparti og Soci-

aldemokraterne var løbet fra deres valgløfter. Samtidig var det den generelle vurdering, at en storkonflikt var rykket nærmere.

Arbejdsmarkedsforsker Flemming Ibsen havde imidlertid en forklaring på de to partiers optræden, nemlig at Lars Løkke Rasmussen havde givet dem en mulighed for at vikle sig ud af nogle valgløfter, de var ude af stand til at holde: ”De har haft malet sig selv op i et hjørne og har ventet på en mulighed for at slippe fri”, vurderede han. Med sit udspil havde Lars Løkke Rasmussen fået ”lagt oppositionen ned” og med Flemming Ibsens ord ”banet vejen for et mere normalt overenskomstforløb, der ikke går ud over aftalesystemet”.¹⁰³

Lars Løkke Rasmussen havde raget kastanjerne ud af ilden for Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne – og havde samtidig sikret, at truslen om et alternativt flertal udenom regeringen var væk. Regeringen kunne hævde, at de offentlige ansatte havde fået 5 mia. kroner mere over tre år samtidig med, at Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti fik mulighed for at fremstå, som om de havde indfriet deres løfter: ”Et politisk columbus æg”, blev ordningen kaldt. I *Jyllands-Posten* skrev kommentatoren, Sven Ove Gade, ligefrem om finansministeren: ”Et politisk geni er født”.¹⁰⁴

Nytårstale med ”en rygende pistol”

Skuffelsen var utvivlsomt størst i FOA, der siden foråret havde kæmpet indædt for flere lønmidler i håb om, at der kunne blive ekstra til sosu’erne: ”Det er rigtig ærgerligt”, udtalte Dennis Kristensen med en for ham usædvanlig afdæmpethed.¹⁰⁵

Også sosu’erne var skuffede: ”Det kan undre os, at Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti, som har sagt, at de ville kæmpe for at finde 5 mia. kroner til en lønpulje, går med til et forlig, der ender på 1.7 mia. kroner. Det er jo slet ikke i nærheden af det beløb, som de har talt om”, lød det fra Jannie Pedersen, der tilbage i juni 2007 havde startet sosu-oprøret i Holstebro. På Absalonhus Plejehjem på Vesterbro i København følte man sig snydt: ”Det er ikke en sejr, at vi får penge, der i forvejen var øremærket til os”, sagde sosu-assistent Camilla Oestrich. Og på Hermann Koch Gårdens plejehjem i Valby erklærede de ansatte: ”Vi vil have alle pengene”.¹⁰⁶

Ikke desto mindre var folketingsflertallet for at give de offentligt ansatte en ekstra lønpulje væk, og der var heller ingen udsigt til

ekstra penge til kvindefagene og de lavtlønnede. At de offentligt ansatte ikke skulle regne med flere milde gaver fra regeringen end den fremrykkede regulering, gjorde statsminister Anders Fogh Rasmussen klart i sin nytårstale i tv, hvor han – som for at gnide salt i såret – direkte opfordrede de offentligt ansatte til mådehold: ”Vi har et fælles ansvar for at sikre fortsat fremgang i Danmark. Ved at være realistiske i vore krav og forventninger til den offentlige service, privat forbrug og løn”, udtalte han og fortsatte: ”Ingen har glæde af at stille for store krav i dag – for at få den dobbelte regning i morgen.”¹⁰⁷

Udtalelsen kunne uden vanskeligheder tolkes som en indblanding i overenskomstforhandlingerne – og den sidste bemærkning som en trussel om et politisk indgreb. Det gjorde man i hvert fald i Dansk Sygeplejeråd, hvor Connie Kruckow var skarp i mælet, og i FOA, hvor Dennis Kristensen kaldte statsministerens udtalelse en ”rygende pistol”:¹⁰⁸

”Jeg tror, at mange af vores medlemmer vil opfatte det som provokerende, at en statsminister siger: I må ikke få for meget ud af det. Og hvis I gør, så skal vi nok komme med pisken og tæve det ud af jer igen”.

Kapitel 5:

KTO-forlig – uden FOA

Med Lars Løkke Rasmussens ”columbus æg” var FOAs muligheder for en ekstra lønpulje fra Folketinget forpurret, og det var nu alene resultatet af KTO’s forhandlinger – og den interne fordeling – der kunne afgøre, hvor store lønstigninger sosu’erne ville få. Blandt de øvrige fagforbund i KTO var der imidlertid ikke den store velvilje til at lade FOA-medlemmer få en større stigning end alle andre. Især akademikerne var direkte i deres afvisning: ”Der skal være samme procentvise løft til alle”, sagde Søren Burchardt fra DJØF. Sine Sunesen fra AC, der både var topforhandler på det statslige område og næstformand i KTO var enig:¹⁰⁹

”Det vil være svært at få mit bagland med på ideen om at tilgodese de lavestlønnede, for så vil akademikerne opleve, at de afleverer penge til andre grupper, og det er jo ikke derfor, at man er med i et forhandlingsfællesskab”.

”En utidig krigserklæring”

FOA fortsatte imidlertid uanfægtet med at opruste og gøre klar til konflikt. Der var 1 mia. kroner i strejkekassen – ikke meget, hvis forbundet sendte 100.000 i strejke, eller hvis KL iværksatte en stor-lockout, men Dennis Kristensen var fortrøstningsfuld: ”Vi er godt

polstret til en langvarig konflikt”, sagde han og henviste til, at forbundet kunne låne betydelige beløb med sikkerhed i sine ejendomme. Han foretrak dog ”en mærkbar konflikt, som virker i løbet af kort tid”.¹¹⁰

Det var da også meningen med det strejkevarsel, som FOA i slutningen af december bebudede, man ville udsende i tilfælde af en konflikt. En strejke ville komme til at omfatte 23.000 heltidsansatte, heraf 20.000 i ældreplejen, i en række udvalgte kommuner. Forbundet havde mulighed for at sende 130.000 i strejke, så der var tale om en velovervejede nålestiksoperation målrettet mod ældreplejen med mærkbare konsekvenser i de berørte kommuner: ”Maksimal effekt og minimale omkostninger”, var logikken.¹¹¹

Overenskomstforhandlingerne var endnu ikke indledt, og formelt skulle FOA først udsende strejkevarsel om tre måneder. KL erklærede da også, at det var ”en utidig krigserklæring”, men udtalte også, at strejkevarslet måtte ses som ”et klart signal” til de andre organisationer i KTO om, at FOA ville have en større del af kagen – et klart forsøg på sætte de andre forbund op mod FOA.¹¹²

At man i nogle fagforbund længe havde ment, at FOA – og ikke mindst Dennis Kristensen – optrådte alt for aggressivt, var ikke nogen hemmelighed. Det var en holdning, der kom åbent til udtryk efter Dennis Kristensens udfald mod statsministerens nytårstale: ”Vi har ikke brug for at piske stemningen yderligere op”, sagde Kim Simonsen fra HK/Kommunal: ”Jeg mener faktisk, at FOA lagde en rygende pistol på bordet, inden statsministeren hold sin tale, ved at melde ud, at de nærmest allerede var på vej i konflikt”.¹¹³

Også Sine Sunesen fra AC kritiserede FOA-formanden: ”Man gør ikke sine medlemmer en tjeneste ved at give dem urealistiske forventninger, men Dennis Kristensen repræsenterer en meget stor gruppe af offentligt ansatte, som bliver sat i konfliktstemning”. Til grund for Sine Sunesens udtalelse lå det forhold, at det var en nærmest fast praksis, at faglige ledere søgte at dæmpe forventningerne op til overenskomstforhandlinger. Så var risikoen for et resultat, hvor medlemmerne blev skuffede, mindre – og fik man mere hjem, end forventet, havde man opnået en ekstra god aftale. Det var denne praksis, som Dennis Kristensen nu brød med, men Sine Sunesen var også forundret over, at kritikken af statsministeren kom fra Dennis

Kristensen, der netop selv havde appelleret til Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti om at tildele sosu'erne ekstra midler: "Og det er da decideret politisk indblanding".¹¹⁴

Det offentlige mundhuggeri mellem de tre forbundsformænd fik LO's formand, Harald Børsting, til at træde i karakter og mane til ro i geledderne: "Jeg vil ikke hidse mig så meget op over statsministerens tale", sagde han og fortsatte: "Jeg synes hellere, at forhandlerne skal koncentrere sig om at finde fælles fodslag. Nu gælder det om at få overenskomstforhandlingerne til at lykkes, og ikke om hvad forhandlerne mener om hinanden".¹¹⁵

Også arbejdsmarkedsforskere advarede imod Dennis Kristensens hårde linje, som de mente kunne skade FOAs medlemmer. Internt i KTO havde der – trods den interne splid – været "en forståelse for", at sosu'erne skule have mere i løn end andre, mente Jørgen Steen Madsen fra Københavns Universitet. Han pegede også på, at det fra arbejdsgiverne "nærmest havde været et krav" på grund af rekrutteringsproblemerne. FOAs aggressive optræden havde imidlertid kostet på begge fronter, mente han.¹¹⁶

Dennis Kristensen fastholdt imidlertid sin kritik af statsministeren, men lod samtidig forstå, at man i FOA gjorde sig sine overvejelser, "om KTO-bukserne kan holde på langt sigt med de modsætninger, der er mellem højt- og lavtlønnede". Hvad angik overenskomstforhandlingerne var han tvetydig, da han antydede, at FOA kunne ende med at gå enegang: "Vi skal nok holde sammen igennem de her forhandlinger, for vores forhandlingsmodel åbner op for, at vi både kan indgå forlig og komme i konflikt sammen og hver for sig".¹¹⁷

Kampgejst – og "vingeskudt modpart"

KTO skulle forhandle både med KL og Danske Regioner – med det kommunale område som det altdominerende, hvor parterne havde aftalt et forhandlingsforløb, hvor man indledte med en række "bløde" områder som optakt til det endelige lønslag. I begyndelsen af januar enedes man om en forbedring af tillidsrepræsentanternes arbejdsvilkår, og i slutningen af januar om en ny seniorordning og forbedrede barselsregler – med seks ugers forældreorlov til mænd. I

begyndelsen af februar var det bedre trivsel og tryghed på arbejdspladserne, man indgik forlig om.

Delforligene ændrede imidlertid ikke på, at parterne ikke kom hinanden nærmere, når det gjaldt lønnen. Her skulle forhandlingerne mellem KTO og KL indledes fredag 15. februar, hvor FOA varmede op 10 dage forinden med et stort tillidsmandsmøde i Odense Congress Center 5. februar. Alle 2.500 stole var optaget, og de der kom sidst måtte deltage stående. Det var første gang i FOAs historie, at så mange tillidsmænd var samlet på et sted, stemningen var høj – og der var fuld tilslutning til FOAs hidtidige linje og til kravene om ”Flere hænder” og ”Mere i løn” – paroler, der stod prentet på store bannere bag talerstolen.

Kampgejsten og viljen til at gå i konflikt var stor – selvom arbejdsmarkedsforskere advarede om, at strejker ikke var et effektivt kampmiddel i den offentlige sektor: ”Økonomisk set er strejkevåbenet en tvivlsom forretning”, skrev Jørgen Steen Madsen og Jesper Due fra Københavns Universitet i en aviskronik. De pegede på, at arbejdsgiverne ikke blev ramt økonomisk af en strejke, og at et forlig eller politisk indgreb sædvanligvis lå på det niveau, der havde tegnet sig inden konflikten. Det ville derfor stort set svare til ”at hælde penge ud af vinduet”, hvis de offentligt ansattes organisationer åbnede strejkekasserne og gik i konflikt.¹¹⁸

Samtidig syntes de mange advarsler fra økonomer og politikere mod for høje lønstigninger så småt at gøre indtryk sammen med de dalende aktiekurser i både Danmark og internationalt, der varslede faldende økonomisk vækst. En meningsmåling offentliggjort af LO’s ugebrev A4 11. februar viste i hvert fald, at ”dampen er gået af de ansattes lønkrav”.¹¹⁹

Hvor sosu’erne tilbage i november 2007 ved en tilsvarende undersøgelse havde krævet ca. 7.500 kroner ekstra i lønningsposen, så var kravet nu faldet til omkring 5.000 kroner – hvilket dog stadig var historisk højt og på niveau med de første, vidtrækkende krav under juni-strejkerne 2007. Med pædagogerne som undtagelse var der tilsvarende fald i de øvrige faggruppers krav – og Dennis Kristensen var ikke forbavset: ”Vi er blevet tæppebombarderet med budskabet om, at vi vil få jordkloden til at brænde sammen med vo-

res lønkrav. Og det påvirker sikkert nogle medlemmer til at skrue ned for blusset”.¹²⁰

Faldet var så dramatisk, at det ifølge arbejdsmarkedsforskere ikke kunne forklares med den økonomiske udvikling alene, men at der måtte være andre faktorer. Jørgen Steen Madsen fra Københavns Universitet og Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet pegede begge på effekten af ”Lars Løkke Rasmussens lille fif”, der havde fået Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti til at løbe fra deres valgløfter: ”Da man fandt ud af, at de politiske løfter ikke var meget værd, så faldt forventningerne lidt”.¹²¹

Meningsmålingen viste imidlertid også, at der ikke var sket et fald i de offentligt ansattes kampvilje – snarere tværtimod. Ikke mindre end 75 procent af de offentlige ansatte forventede en stor-konflikt – en stigning på 8 procent. Af sosu’erne svarede 59 procent, at de var villige til at kvitte jobbet, hvis de ikke fik et ekstra stort lønløft – blandt sygeplejerskerne var tallet 50 procent.¹²²

Det var bekymrende meldinger især for arbejdsgiverne, der i aviserne samtidig kunne læse om udbredt mangel på sosu’er samt om alskens forskellige tiltag i kommunerne – herunder ekstra lønhop – for at tiltrække og fastholde personalet i ældreplejen. Hvad der skulle til var kraftige lønstigninger – og det vidste man i kommunerne, men som Dennis Kristensen udtrykte det, var KL ”en vingeskudt modpart”, der var bundet af regeringens skattestop og økonomiaftalerne med regeringen og derfor ikke kunne forhandle frit og indgå en overenskomst på egen hånd.¹²³

Et ”magisk tal” på 12,8 procent

Da KTO og KL mødtes fredag 15. februar 2008 til den første dyst om lønningerne, offentliggjorde *Berlingske Tidende* en helt ny Gallup-undersøgelse, der viste, at der var bred opbakning i befolkningen til at give sosu’er – og politibetjente – det største lønløft. FOA havde netop gennemført endnu en massiv annoncekampagne i aviserne for at skabe folkelig forståelse for kravet om 5.000 kroner mere om måneden, så i forbundets hovedkvarter på Staunings Plads var man tilfredse. Mindre glade var man i AC og HK, hvor man måtte konstatere, at deres medlemmer lå helt i bund i undersøgelsen – kun én procent ønskede at tilgodese akademikerne.¹²⁴

Meningsmålingen var et godt rygstød for især FOA, og da KTO's forhandlere fredag 15. februar mødte op i Kommunernes Landsforening for at tage hul på forhandlingerne, var der opbakning fra en mindre gruppe demonstrerende syngende sosu'er, pædagoger og HK'er, hvor især sosu'erne fyldte i gadebilledet med skilte formet som røde hænder. Fra begge forhandlingsparter var der forsonende udtalelser, men efter blot et par timer valgte de at holde "en tænkepause" hen over weekenden. Årsagen var først og fremmest, at de statsansatte havde indledt forhandlinger med Lars Løkke Rasmussen, og at alle ventede et forlig hen over weekenden.

Sådan gik det også: "Staten lægger lønniveau", lød overskriften i *Jyllands-Posten*, da der mandag 18. februar 2008 blev indgået forlig mellem staten og dens ansatte. Hermed var en omfattende stor-konflikt efter alt at dømmes afblæst, og *Politiken* var enig: "Massestrejker på vej til at fuse ud", hed det i overskriften med henvisning til den retningsgivende effekt, som både arbejdsmarkedsforskere og kommentatorer forventede, at aftalen ville få på det kommunale område og for regionerne: "Der er banet vej for, at der bliver lavet et forlig for de kommunalt ansatte", vurderede Jesper Due fra Københavns Universitet: "Rammen på 12,8 procent er den højeste i 20 år".¹²⁵

Medvirkende til vurderingerne var den glædestrålende reaktion hos de statsansattes forhandlere over resultatet, der havde en samlet ramme på 12,8 procent over de kommende tre år: "Vi har fået mere, end jeg havde regnet med", udtalte chefforhandler Sine Sunesen fra AC, og heller ikke Anders Bondo Christensen, der var næstformand i Centralorganisationernes Fællesudvalg, kunne få hænderne ned: "Det er det bedste overenskomstresultat siden 1987".¹²⁶

De to stod også i spidsen for KTO, men med kasketterne placeret omvendt, idet Anders Bondo Christensen hér var formand og Sine Sunesen næstformand – og hun lagde ikke skjul på sine intentioner: "Jeg tror, at forliget for de statsansatte kan virke som murbrækker", udtalte hun og erklærede, at et tilsvarende forlig på det kommunale område ville "være flot".¹²⁷

En frisk Gallup-undersøgelse viste imidlertid, at hele 67 procent af befolkningen ville bakke op om de strejkende i tilfælde af en konflikt på det kommunale område. Hos både FOA, pædagogerne og

sygeplejerskerne var man glade for opbakningen, og de tre forbund slækkede da heller ikke på deres krav – uanset, at flere økonomer advarede om, at Lars Løkke Rasmussen med forliget var ”rokket til grænsen af det forsvarlige”.¹²⁸ Forbundene krævede større lønforhøjelser end på det statslige område: ”Vi skal op på 14,3 procent”, sagde Dennis Kristensen, der dermed for første gang satte en ramme for FOAs lønkrav, mens Conni Kruckow foreløbig afventede starten på forhandlingerne med Danske Regioner senere på ugen.¹²⁹

Til manges overraskelse meldte HK/Kommunal sig også i køret. Det næste forhandlingsmøde mellem KTO og KL fulgte allerede dagen efter det statslige forlig, men efter otte timer brød forhandlingerne sammen: ”Det vi fik, var for lidt”, fastslog Bodil Otto, der havde afløst Kim Simonsen, der i januar var blevet valgt til formand for HK/Danmark. Hun fik ikke kun opbakning fra FOA og pædagogerne, men også af Anders Bondo Christensen: ”Arbejdsgiverne er helt fastlåste”, udtalte han: ”Jeg oplevede under forhandlingerne, at 12,8 procent i lønramme var et magisk tal”.¹³⁰

KTO-aftale efter ”kreativ løsning”

Det var ikke kun KL, der stod fast på 12, 8 procent – også Danske Regioner var standhaftige i deres forhandlinger med både KTO og Sundhedskartellet. Det fik pædagogerne, folkeskolelærerne og de kommunalt ansatte HK’er til hver for sig at forhandle med KL om deres særlige forhold – for folkeskolelærerne var det bl.a. en ny arbejdstidsaftale. Aftalerne ville imidlertid kun have gyldighed, hvis KTO indgik et samlet forlig med KL – med eller uden forligsmændens hjælp – i den forstand stod man stadig sammen.

Mens delforhandlingerne indledtes i KL, tog FOA et langt mere vidtrækkende skridt, da man valgte helt at stå udenfor KTO’s forhandlinger og gå sine egne veje i bestræbelserne på at opnå højere løn: ”Der skal senest sendes konfliktvarsler ud fredag, og vi er ikke enige om et fælles konfliktgrundlag”, forklarede Dennis Kristensen med henvisning til, at FOA ikke ville nøjes med de andre forbunds krav om en samlet lønramme. Forbundet ville slås for ”Mandeløn til kvindefag”, og man var heller ikke tilfredse med, at KTO opgav kravet om at få indløst det lønefterslæb på 1,5 procent, som var opstået på grund Danmarks Statistiks regnefejl.

FOAs aktion affødte straks spekulationer om, at det nu ville blive lettere for de tilbageværende forbund at lave et samlet KTO-forlig med KL – og torsdag 28. februar 2008 var et forlig da også undervejs. Bortset fra FOA var der delforlig på plads med alle KTO-forbundene, og da KTO og KL var enedes om en samlet lønramme på 13,1 procent, så en aftale til at være i hus. Fra finansminister Lars Løkke Rasmussen lød der imidlertid torsdag aften ”et rungende nej” til kommunernes chefforhandler, Mads Lebech, der måtte vende tilbage til forhandlingerne efter et klokkeklart regeringsindgreb, der betød, at lønrammen på 12,8 procent lå fast.¹³¹

Og sådan blev det. Natten til lørdag 1. marts indgik KTO minus FOA forlig med KL indenfor den økonomiske ramme på 12,8 procent. Forliget indeholdt en beskeden forbedring, idet den særlige feriegodtgørelse på 1,5 procent blev hævet med 0,45 til 1,95 procent af lønsummen. Da feriegodtgørelsen ikke tæller med reguleringsordningen i forhold til det private arbejdsmarked, var stigningen rent teknisk udenfor rammen – og finansminister Lars Løkke Rasmussen kunne derfor nikke ”et afgørende ja” til aftalen.¹³²

”En kreativ løsning” betegnede pressen forøgelsen af feriegodtgørelsen – og Anders Bondo Christensen var glædestrålende: ”Vi har overholdt finansministerens magiske tal for rammen på 12,8 procent og har alligevel lavet et resultat, der er klart bedre end det, arbejdsgiverne afviste torsdag aften”, udtalte han: ”Vi har aftalt de største lønstigninger i 20 år, og jeg vil helt klart anbefale forliget til medlemmerne”.¹³³

Hvordan et resultat kunne være ”klart bedre” indenfor samme lønramme, uddybede Anders Bondo Christensen ikke. Ikke desto mindre var de fleste forbund tilfredse, og eneste forbund der tog forbehold, var BUPL, der besluttede at udsende strejkevarsel og høre, hvad hovedbestyrelsen mente – men ellers var der opbakning hele raden rundt.

BUPL's hovedbestyrelse vendte onsdag 5. marts med stort flertal fingeren ned til forliget, og forbundet måtte tilbage til forhandlingsbordet – med forligsmanden for bordenden. Herefter stod forbundet sammen med FOA udenfor KTO-forliget – på vej i Forligsinstitutionen og muligvis i strejke. FOA var heller ikke med i det

forlig, der blev indgået mellem KTO og Danske Regioner – men de var ikke de eneste forbund, der stod udenfor forligskredsen

Også forhandlingerne mellem Sundhedskartellet og Danske Regioner var brudt sammen, men selvom FOA og især Dansk Sygeplejeråd begge var på kollisionskurs med de offentlige forhandlere, var der ikke tale om nogen samlet front fra de to forbunds side. Tværtimod fulgte FOA og sygeplejerskerne hver sin strategi og kæmpede hver sin kamp med hvert sit mål for øje – i den forstand stod de hver især alene i bestræbelserne på at opnå lønstigninger, der ikke kun var højere end i statsaftalen, men også i KTO-forliget.

Kapitel 6:

Forlis i Forligsinstitutionen

Mens KTO-forbundene, der var med i overenskomstforliget med KL, indledte deres urafstemninger, indledtes forhandlingerne i Forligsinstitutionen mellem de tilbageværende to genstridige forbund, FOA og BUPL, og KL. Også forhandlingerne mellem Danske Regioner på den ene side og Sundhedskartellet og FOA på den anden side rykkede ind i Forligsinstitutionen, og blandt arbejdsmarkedseksperter og politiske kommentatorer var der ikke tvivl om udfaldet: ”Regeringen er klar til opgør med sygeplejersker og sosu-assistenten”, kundgjorde *Berlingske Tidendes* politiske redaktør, Thomas Larsen, der hermed udpegede, hvem der var fagforeningernes egentlige modpart i overenskomstforhandlingerne.¹³⁴

FOA var imidlertid også klar til opgøret. Kampgejsten blandt medlemmerne var stor og bredt funderet, og i mange afdelinger havde der været utilfredshed med, at man ikke var blevet udpeget til at konflikte. Også i befolkningen var man klar til opgøret, idet sympatien var på sosu’ernes og sygeplejerskernes side. Kort efter indgåelsen af KTO-forliget viste en ny Gallup-undersøgelse, at parolen om ”Mandeløn til kvindefag” havde bred opbakning – i hvert fald mente 69 procent af befolkningen, at de typiske kvindefag blev lønnet dårligere end typiske mandefag, og 41 procent mente, at uligeløn var det markant største ligestillingsproblem.¹³⁵

Undersøgelsen var vand på FOAs mølle: ”Jeg er selvfølgelig rigtig glad for, at der er klangbund for vort budskab”, udtalte Dennis Kristensen, der imidlertid også måtte se i øjnene, at 20 procent af befolkningen mente, at fagbevægelsen havde været for dårlige til at forhandle løn for kvinderne: ”Det vil jeg godt vedkende mig”, sagde han og udnyttede lejligheden til at slå et slag for, at da de mange års ”små skridts løsning” ikke havde givet resultat, var det så meget mere vigtigt, at der skete et lønløft nu.¹³⁶

Kampagneplan for konflikt

I FOA havde man ikke store forventninger til forhandlingerne i forligsinstitutionen, og på et HB-møde 11.-12. marts 2008 vedtog man at udvide FOAs konfliktvarsler med yderligere 12.000 sosu’er. Samtidig vedtog man at udsende varsel om sympatikonflikt mod private firmaer, der arbejdede under fritvalgsordninger i ældreplejen. Forbundet styrede nu målrettet mod en konflikt, hvilket kom til udtryk i hovedbestyrelsens enstemmige vedtagelse af en kampagneplan for den resterende del af overenskomstforhandlingerne. I planen opereres med fire faser:¹³⁷

1. Forberedelse og opvarmning til konflikt, mens der forhandles i Forligsinstitutionen.
2. Fra 1. april skulle forbundet ”sove med støvlerne på”, da strejken kunne bryde ud med kort varsel afhængigt af forligsmandens evt. udsættelse. Medlemmerne skulle mobiliseres og FOA synliggøres i gadebilledet.
3. Selve konflikten, hvor opgaven var at få FOA-budskaber og FOA-aktiviteter til at dominere gade- og mediebilledet.
4. Efter indgrebet.

Kampagnen havde både eksterne og interne formål:

- Udadtil bestod opgaven i at vinde kampen om opinionen – at fastholde befolkningens opbakning til kravet om ”Mandeløn til kvindefag”.

- Indadtil skulle kampagnen sikre sammenhængen og samklangen både mellem medlemmer og forbund og mellem strejkende og arbejdende.

Kampagneplanen var et udtryk for, at slaget skulle vindes i medierne og opinionen, hvor man udover annoncekampagnen ville forankre konflikten lokalt og aktivisere de 23.000 strejkende i deres lokale by og område. Sosu'erne skulle præge bybilledet – og herigennem skabe opmærksomhed og nyheder til medierne, så man fik en solid landsdækkede synlighed. Det var en strategi, der blev understøttet både lokalt og på forbundsniveau gennem fremstilling af kampagnemateriale som t-shirts, refleksbrikker, plakater, små selvlysende og selvklæbende hænder med paroler m.m.¹³⁸

Planens stærke fokusering på synlighed og medier var et udtryk for, at en konflikt på det offentlige område ikke ramte arbejdsgiverne økonomisk, og at det derfor gjaldt om at vinde støtte i befolkningen. Frem for alt var det en strategi, der tog højde for, at regeringen var forbundets egentlige modpart, og derfor skulle der skabes en folkelig sympati for sosu'erne, som regeringen ikke kunne sidde overhørig, når den – som forbundsledelsen forventede – greb ind i konflikten.

Sammenbrud i forligsinstitutionen

Forligsmanden havde frist frem til 1. april i sine bestræbelser på at få et forlig på plads eller udarbejde et mæglingforslag, hvis ikke en konflikt skulle på plads. Parterne stod imidlertid langt fra hinanden, men alligevel besluttede forligsmand Mette Christensen i slutningen af marts at udsætte konflikten i 14 dage, så den kunne træde i kraft 19. april. I FOA var man ærgerlig over udsættelsen, da man ikke troede på muligheden af et forlig: ”Det er unødvendigt at udsætte konflikten”, udtalte Dennis Kristensen til *Berlingske Tidende*: ”Mette Christensen er en flink dame, men hun har ikke nogen stor tegnebog”.¹³⁹

På samme tid kom de første resultater af urafstemningerne af KTO-forliget, hvor mere end 80 procent af folkeskolelærerne og HK'erne stemte ja. Det glædede naturligvis de to forbundsledelser, og lagde et yderligere pres på FOA og de øvrige forbund, der var på

vej ud i konflikt. Samtidig vurderede arbejdsmarkedsforskerne Jesper Due og Jørgen Steen Madsen, at det nu blev nemmere for regeringen at gribe ind i konflikten med så mange jastemmer i de andre forbund.¹⁴⁰

Forligsmanden havde mulighed for at udskyde konflikten i endnu 14 dage, men det gik anderledes. Fredag 11. april om eftermiddagen var FOA igen til forhandlinger i Forligsinstitutionen, hvorefter Mette Christensen opgav yderligere mægling. Tidligere på dagen var det ellers lykkedes hende at strikke en mæglingsskitse med en lønramme på 12,8 procent sammen, som både BUPL og KL nikkede ja til – men det var ikke nok for FOA og Sundhedskartellet. Forligsmanden spurgte direkte, hvad FOAs ramme var, hvortil Dennis Kristensen svarede 15 procent. Herefter erklærede Mette Christensen sine bestræbelser for afsluttede, og strejkerne kunne træde i kraft fem dage efter – altså 16. april – hvilket var tre dage tidligere end ventet.

Det gik pludselig stærkt, men i FOA havde man længe sovet ”med støvlerne på” – klar til at aktionere efter den strategi, der var lagt med den vedtagne kampagneplan. En omfattende mediekampagne var klar til at blive skudt af med plakater, annoncer i aviserne og en husstandsomdelt avis m.m. På et hovedbestyrelsesmøde 8.-9. april 2008 besluttedes det endvidere at oprette en døgnåben telefonrådgivning for tillidsrepræsentanter, hvis der opstod lokale tvivlsspørgsmål under konflikten.¹⁴¹

At medlemmerne stod bag ledelsens mobilisering blev dokumenteret af en spørgeskemaundersøgelse, som 2.175 medlemmer af forbundets medlemspanel deltog i. Den viste, at 68,1 procent ”i høj grad” var klar til at strejke, mens 20,1 procent ”i nogen grad” var klar. Kun 4,2 procent ville helst være fri for at gå i strejke.¹⁴²

Politisk indgreb?

Der var øjeblikkelig stor medieopmærksomhed om den kommende konflikt og dens konsekvenser: ”Strejker rammer tusindvis af patienter og ældre”, lød overskriften i *Politiken*, mens *Jyllands-Posten* pegede på, at ”ældre over hele landet fra onsdag må leve uden bad og rengøring”, og at der ville blive ”tusindvis af aflyste operationer og undersøgelser på sygehusene”.¹⁴³

Der var da også stor bekymring blandt politikere og ministre på Christiansborg: ”De svageste befolkningsgrupper kommer til at betale prisen. Parterne må sætte sig sammen”, mente den konservative Knud Kristensen. Trods bekymringen var der dog enighed om, at strejkerne var lovlige, og at parterne selv måtte finde frem til en løsning – men gerne hurtigt. Både beskæftigelsesminister Claus Hjorth Frederiksen og sundhedsminister Jakob Axel Nielsen (K) afviste et politisk indgreb, og det samme gjorde Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti. Alle henviste de til det nødberedskab, som parterne var blevet enige om at oprette, så ingen kom i livstruende situationer.¹⁴⁴

Fagforeningerne var også enige i, at konflikten måtte køre, og de advarede direkte imod et indgreb: ”Politikere leger kispus, hvis de vil true med et indgreb efter at have sagt i lang tid, at parterne selv skal løse det”, slog Dennis Kristensen fast. Både han og Connie Kruckow var dog helt opmærksomme på, at det ville blive folkestemningen, der kom til at afgøre konflikten: ”Det bedste værn mod et politisk indgreb er, hvis befolkningen bakker op om, at vi skal have mere i løn og bruger strejkevåbnet i denne kamp”, mente Dennis Kristensen.¹⁴⁵

Ikke desto mindre stod arbejdseksperter og politiske kommentatorer i kø for at forudsige et politisk indgreb: ”Mit bud er en konflikt på minimum 14 dage, hvor presset på sygeplejerskerne og sosu’erne vil stige med masser af historier om, at borgerne ikke får den nødvendige pleje”, mente Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet. Han fik følgeskab af Jesper Due fra Københavns Universitet, der pegede på, at det var vanskeligt at forestille sig, at parterne selv kunne finde en løsning: ”Derfor vil konflikten sandsynligvis få lov at vare omkring 14 dage, og så vil der blive lavet en løsning”.¹⁴⁶

Mest markant var *Politikens* kommentator, Niels Lunde: ”Konflikten starter i nat, og den bliver kort og smertefuld”, skrev han med henvisning til, at nyhedsprogrammerne snart ville bringe ”hjerteskrærende tv-billeder af hjælpeløse syge mennesker”. Politikerne kunne ikke holde til en lang konflikt – der ville gå ”højest en uges tid”, inden indgrebet kom, og Niels Lunde mente, at beskæftigelsesminister Claus Hjorth Frederiksen ”utvivlsomt har indgrebet liggende på bordet foran sig”.¹⁴⁷

Ikke desto mindre slog statsminister Anders Fogh Rasmussen på sit ugentlige pressemøde 15. april fast, at regeringen ikke havde planer om et regeringsindgreb: ”Vi har ingen politiske planer om at blande os i konflikten. Det er en sag for arbejdsmarkedets parter”, sagde han. Det fik imidlertid ikke arbejdsmarkedets forskere til at ændre deres vurderinger: ”Konflikten kører, indtil den bliver stoppet af et politisk indgreb”, mente Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet. Jesper Due fra Københavns Universitet var enig: ”Hvis parterne ikke kan finde et forlig, og samfundet vurderer, at omkostningerne ved en konflikt er for store, er der praksis for at lave et indgreb”, sagde han.¹⁴⁸

Lønkommission som ”plaster på såret”?

Inden strejken brød ud, kom der imidlertid et nyt tema ind i overenskomstforhandlingerne, idet regeringspartierne for første gang åbnede døren på klem for at nedsætte en lønkommission, der skulle kulegrave lønningerne i den offentlige sektor: ”Hvis parterne bliver enige om, at det kunne være en del af løsningen, vil det være positivt”, udtalte den konservative finansordfører, Lars Barfoed. Også venstres finansordfører, Peter Christensen, var positiv: ”Men det kræver, at de er enige om, hvad en lønkommission skal bidrage med”, slog han fast.¹⁴⁹

FTF havde inden sommerferien 2007 foreslået nedsættelse af en lønkommission, men uden den store gennemslagskraft – bl.a. FOA havde været imod af frygt for, at det ville tage luften ud af deres lønkrav ved overenskomstforhandlingerne. I efteråret 2007 havde Socialdemokraterne, Dansk Folkeparti og SF været enige om at foreslå en lønkommission, der skulle kulegrave de offentlige lønninger, men det var blevet lagt i graven med Lars Løkke Rasmussens ”columbus-æg”. Hos FOA havde man hele tiden haft blandede følelser overfor en ligelønskommission – og man var helt imod en lønkommission, der ikke var fokuseret på ligeløn, fordi man frygtede, at den kunne forplumre kravet om ”Mandeløn til kvindefag”.

Nu skiftede forbundet imidlertid signaler. Årsagen var, at en ligelønskommission i Norge havde medført, at den norske regering havde anbefalet, at der blev afsat 3 mia. kroner ekstra til højere løn i de typiske kvindefag: ”Vi er meget inspireret af den norske model”,

sagde Dennis Kristensen, der kunne ”begynde at se lys for enden af tunnelen”, hvis den blev en realitet.¹⁵⁰

Sygeplejerskernes Connie Kruckow var enig – men de to forbundsformænd var også enige om, at de aktuelle lønkrav stadig stod ved magt, og at der skulle følge penge med en lønkommission ligesom i Norge: ”Hvis – eller når – Folketinget nedsætter en ligelønskommission, skal der penge med til at følge op på anbefalingerne. Ellers bliver kommissionen bare til en syltekrukke og nogle halve søforklaringer om, at der alligevel ikke er råd, og det kan vi ikke bruge til noget”, slog Connie Kruckow fast. Konkret krævede Dennis Kristensen, at ligelønskommissionen fik en pulje på 4-5 mia. kroner af regeringen.¹⁵¹

De kontante udmeldinger fra de to forbundsformænd fik regeringspartierne til at trække i land: ”Vi bliver ikke mere velhavende af at nedsætte en kommission”, udtalte Lars Barfoed (K), der ikke ville bevilge flere penge: ”Helt generelt er pengene brugt. Hvis der er skævheder i systemet, må parterne tale om, hvordan de kan rette op på dem”. Dansk Folkeparti ville ikke låse sig fast på, om der skulle følge penge med, og heller ikke Socialdemokraternes politiske ordfører, Henrik Sass Larsen ville udtale sig: ”Det vil være utidig indblanding, hvis vi går ind og foregriber politiske løsningsforslag”, sagde han og henviste til, at parterne selv skulle løse konflikten.¹⁵²

Fra regeringen ønskede finansminister Lars Løkke Rasmussen ikke at kommentere hverken en lønkommission eller en ligelønskommission, og i det hele taget var det vanskeligt at se, hvorledes fagforeningerne og de politiske partier skulle kunne enes. Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet var ikke i tvivl om, hvad der ville ske: ”Regeringen lægger op til politisk indgreb, der giver 12,8 procent til alle, og så en lønkommission som plaster på såret”, spåede han. Han troede dog ikke, at regeringens intention var ”en kommission, der kommer til at koste milliarder ekstra til kvindefagene ved næste overenskomst”.¹⁵³

”Det er ligesom en skoleklasse, der ikke hører efter”

Samme dag, som konflikten trådte i kraft ved midnat, holdt FOA 15. april 2008 et landsdækkende tillidsmandsmøde i Odense Congress Center med mere end 2.500 deltagere. Med *Berlingske Tidendes*

udtryk var stemningen ”i top”, og eneste venlige reprimande kom fra FOAs næstformand, Mona Striib, der bad sosu’erne om kun at tage én af de trykte ”Mere i løn/Flere hænder” t-shirts, da der ellers ikke var nok til alle.¹⁵⁴

De seneste dages advarsler fra arbejdsmarkedsforskere og politiske kommentatorer om, at strejken var nyttesløs, da det ville ende med en lønramme som i KTO-forliget, gjorde ikke indtryk på forsamlingen. Kampviljen var stor, og jublen ville ingen ende tage, da LO’s formand, Harald Børsting, gik på talerstolen og lovede økonomisk støtte fra den øvrige fagbevægelse: ”Når et LO-forbund er på vej i konflikt, så rykker vi sammen i forsvar”, udtalte han og fortsatte: ”Derfor har vi vedtaget at støtte alle strejkende FOA-medlemmer. Alle LO-medlemmer giver en økonomisk håndsrækning til jeres konflikt”.¹⁵⁵

Scenen gentog sig, da repræsentanter for Socialdemokraterne, og SF entrede scenen. Især blev SF’s formand, Villy Søvndal, modtaget ”som en anden rockstjerne”, da han lovede både ligelønskommission og en pose penge, mens Dansk Folkepartis Bent Bøgsted blev mødt med hujen og buuh-råb. Partiets svigten af sine valgløfter var ikke glemt, og det blev heller ikke godt modtaget, at han nu kritiserede FOA for tidligere at have ønsket et politisk indgreb – og så nu ønske selv at konflikte og forhandle sig til et resultat: ”Det er ligesom en skoleklasse, hvor børnene ikke hører efter”, mente han. Heller ikke Socialdemokraternes gruppeformand, Carsten Hansen, blev vel modtaget, da han gled af på et spørgsmål fra en deltager om flere penge.¹⁵⁶

”Stenaldertankegang”

LO’s støtte til FOA beløb sig til 703 kroner om ugen pr. strejkende medlem, svarende til knap 16,2 mio. kroner om ugen – og paradoksalt nok var flere LO-forbund, der havde stemt ja til KTO-forliget, med til at finansiere støtten. Det havde formanden for 3F’s offentlige gruppe, Ellen Lykkegård, ikke noget imod – i hvert fald ikke officielt: ”Selvfølgelig yder vi hinanden konfliktstøtte i LO”, udtalte hun og udtrykte forståelse for FOAs konflikt, da forbundet med sine mange kvindelige medlemmer havde ”en særlig dagsorden ved den her overenskomstfornyelse”. Alligevel advarede hun om, at ”lykkes

det for dem at bryde rammen, så ender vi alle sammen i forligsinstitutionen næste gang”.¹⁵⁷

Ellen Lykkegårds forbehold stak dybere end som så. Til *Berlingske Tidende* sagde hun, at ønsket i 3F var, ”at det mislykkes for de strejkende at nå deres mål” – og hun stod ikke alene med sit ønske om, at de strejkende ikke fik noget ud af deres konflikt: ”Det håber jeg saftsuseme ikke, de gør”, erklærede formanden for HK/Kommunal, Bodil Otto, der forklarede: ”Det kan man ikke holde politisk, for så bliver der ballade. Der kommer en overenskomstfornyelse efter der den her, og sådan noget bliver ikke glemt”.¹⁵⁸

Også Kirsten Nissen, formand for Socialpædagogerne (SL), advarede arbejdsgiverne og politikerne mod at give efter: ”For hvem vil så stemme ja til et overenskomstforlig næste gang”, sagde hun og fortsatte: ”Jeg har været forhandler i mange år, og jeg har aldrig prøvet at have så mange penge til rådighed.”¹⁵⁹

”Faglig brødnid og misundelse”, skrev *Berlingske Tidende* i en leder, der bl.a. konkluderede, ”at solidariteten har ringe kår i fagbevægelsen”.¹⁶⁰ Dennis Kristensen – og med ham den øvrige ledelse og medlemmerne af FOA – var da også overraskede over kritikken og advarslerne fra andre faggrupper mod, at de fik indfriet deres lønkrav: Det betyder jo, at mindretallet ikke må opnå noget, der er bedre end det, flertallet har bestemt. Det er der simpelthen for meget stendertankegang over”, mente han.¹⁶¹

Det forhindrede imidlertid ikke de to topforhandlere, Sine Sunesen på det statslige område, og formand for KTO Anders Bondo Christensen, i at tilslutte sig advarslerne: ”Når der formentlig kommer et politisk indgreb, så nytter det ikke, hvis de strejkende får procentvis større lønstigninger end dem, der selv har forhandlet et resultat på plads. Det vil blive særdeles negativt modtaget blandt brede lønmodtagergrupper”, erklærede Sine Sunesen. Fra KTO var der enslydende meldinger fra Anders Bondo Christensen: ”Jeg hejser advarselsflaget ét sted, og det handler om, at sygeplejerskerne og sosu-assistenterne ikke må komme ud med et resultat, der underminere vores”, slog han fast.¹⁶²

De faglige ledere dementerede efterfølgende deres udtalelser, der i øvrigt ikke havde haft nogen synlig effekt. Tværtimod var folkestemningen ifølge en meningsundersøgelse lavet af det uafhængi-

ge institut, Capacent Epinion, for FOA stadig med sosu'erne. Ifølge undersøgelsen bakkede mere end syv ud af ti danskere op om strejken, mens ni ud af ti var "helt enige" eller "enige" i, at kvindefagene fortjente et løft i lønnen.: "Det giver et rigtig godt afsæt for en konflikt", vurderede Dennis Kristensen: "Hvis vi ikke får sympati i befolkningen, blive det nemmere for politikerne at gribe ind i konflikten".¹⁶³

Kapitel 7:

Regeringsindgrebet, der udeblev

Da strejken brød ud natten mellem 15. og 16. april 2008 stod det klart for alle, at konflikten ville blive udkæmpet og afgjort i medierne. Folkestemningen var i forvejen helt overvejende på de strejkendes side, og efter tre dage konstaterede *Politiken*, at der stod 1-0 til sosu'erne og sygeplejerskerne over KL og Danske Regioner: ”Der er ingen tvivl om, at de strejkende er kommet godt fra start, de har meget professionelt bearbejdet medierne”, udtalte Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet efter de første dages konflikt.¹⁶⁴

KL havde ellers ved udbruddet af strejken forsøgt at miskreditere FOAs strejke ved at offentliggøre, at sosu'erne inden sammenbruddet i forhandlingerne var blevet tilbudt højere lønstigninger end andre offentligt ansatte svarende til 420 mio. kroner fra en særlig skævdelingspulje. Beløbet, der ville give sosu'erne op til 4.300 kroner mere i løn om måneden, havde KL fået overtalt de øvrige forbund i KTO til at reservere til FOAs social- og sundhedsansatte – så ifølge Mads Lebech fra KL var der ingen grund til at gå i strejke og tage ”de svageste ældre som gidsler”.¹⁶⁵

Anders Bondo Christensen bekræftede, at de andre forbund havde betalt for, at FOA kunne få mere – selvom han havde sit på det tørre med en særlig aftale om lærernes arbejdstidsregler, og også

AC havde fået over lønrammen. KL's aktion fik da heller ikke Dennis Kristensen til at ryste på hånden. Han pegede på, at regningen også skulle betales af de resterende i ældreplejen, bl.a. hjemmehjælpere, sygehjælpere og plejehjemsassistenter: "Havde Mads Lebech villet give dem det samme som de sosu-assistenter, der blev tilbudt mest, havde vi ikke siddet i konflikt i dag", udtalte han.¹⁶⁶

Offentliggørelsen af tilbuddet svækkede imidlertid hverken sosu'ernes popularitet i offentligheden eller de strejkendes kampvilje. Tværtimod udfoldede forbundet og de strejkende stor energi – både når det gjaldt om at præge gadebilledet i de danske byer med demonstrationer og events, og når det gjaldt annoncering og anden form for kommunikation i både trykte og elektroniske medier, herunder internettet. De strejkende medlemmer af FOA meget synlige i gadebilledet med deres gule veste og skilte formet som hænder med påtrykte paroler om "Flere hænder" og "Mere i løn". Samtidig gav aktionerne anledning til artikler i både de trykte og elektroniske medier, hvor de strejkende fik mulighed for at komme frem med deres synspunkter og krav.

FOA indrykkede også store annoncer i aviserne med overskrifterne: "Støt Helle", "Støt Pia" og "Støt Villy" – med slet skjult brod mod de to førstnævntes løftebrud efter folketingsvalget i november 2007. Størstedelen af annoncerne var dog helliget 15 medlemmer af FOA, der var gået i strejke for mere i løn: "Støt Line", lød opfordringen til befolkningen i en af annoncerne, der fokuserede på sosu'erne, mens andre fokuserede på pædagogmedhjælpere og de øvrige faggrupper i FOA.

Annoncerne blev fulgt op af en husstandsomdelt kampagneavis med de tre politikere på forsiden under overskriften: "Vælgerne til Pia, Helle og Villy: "Gi' nu kvinderne den løn, de fortjener". Og så en række kendte danskere optrådte på forsiden: Susanne Bjerrehus, Joan Ørting og Per Pallesen – og så "Jannie fra Ulfborg", der havde startet sosu-oprøret i juni 2007, og som nu forklarede: "Derfor strejker vi". Inde i avisen fortalte en række medlemmer af FOA om deres løn- og arbejdsforhold og om berettigelsen af deres lønkrav.¹⁶⁷

I strejkeavisen offentliggjorde FOA desuden en meningsundersøgelse udført af analysefirmaet Capacent Epinion, som viste, at seks ud af ti vælgere syntes, at det var en "god idé, at Folketinget

giver en særlig lønforhøjelse til dem, der passer børn, syge og ældre”. En anden meningsundersøgelse udført af Rambøll Management for *Jyllands-Posten* viste andre tal – nemlig, at kun halvdelen af vælgerne mente, at de strejkende skulle have højere lønstigninger end de andre grupper. Det var dog stadig en pæn opbakning, og i de strejkende forbund kunne man glæde sig over, at undersøgelsen også viste, at næsten to ud af tre vælgere sagde nej til, at Folketinget skulle gribe ind i konflikten og standse strejkerne.¹⁶⁸

”Strejke uden bremseklodser”

De løbende meningsundersøgelser udført enten af de strejkende forbund eller af medierne blev en fast bestanddel af konflikten og kampen i medierne. Generelt var tallene stabile uden voldsomme udsving, men alle – inklusive forbundene – var enige om, at folkestemningen hurtigt kunne svinge og bane vejen for et politisk indgreb. Den udløsende faktor ville være ”den grimme og ulykkelige historie” om konsekvenserne af strejken: ”Efterhånden, som der kommer historier om de syge, som strejken rammer, vil der være mindre forståelse fra befolkningen”, mente arbejdsmarkedsforsker Flemming Ibsen fra Aalborg Universitet.¹⁶⁹

Medierne var da også fra dag 1 fulde af historier om forholdene ude på de strejkeramte institutioner, hvor omkring 200.000 ældre ifølge *Ældresagen* mærkede konsekvenserne: ”Konfliktramt: Fru Lange må blive i sengen”, hed *Berlingske Tidendes* forhistorie 17. april, mens andre overskrifter i avisen samme dag lød: ”Utrygge ældre vil indlægges” og den knap så dramatiske ”Bare krondiamantbrylluppet ikke kommer i fare” – det gjorde det. Krondiamantbrylluppet skulle holdes 2. maj, og der kørte konflikten stadig, om end tæt på sin afslutning.¹⁷⁰

Ikke kun medierne, men også fagforbundene var meget opmærksomme på konsekvenserne: ”Vi vil ikke risikere at være årsag til ulykker på grund af konflikten” udtalte Dennis Kristensen – og meldingen fra Connie Kruckow var tilsvarende. På alle berørte institutioner var der efter aftale mellem parterne oprettet nødberedskab, men det viste sig snart utilstrækkeligt.

Både FOA og Sundhedskartellet måtte hurtigt opgive at strejke på en række af landets hospitaler, fordi bemanningen i forvejen var

lav på grund af sygefravær og ubesatte stillinger. Således måtte 8.000 sygeplejersker opgive at strejke, fordi den daglige bemanning var den samme som nødberedskabet, mens FOA fra begyndelsen opgav at strejke i fuldt omfang i 12 byer, herunder Århus. Efter den første uges konflikt skønnede forbundet, at 20 afdelinger landet over var omfattet af indskrænkningen.¹⁷¹

Udover nødbemandingen havde FOA oprettet sit eget beredskab spredt ud i alle forbundets afdelinger, som holdt øje med situationen på de enkelte plejehjem og indberettede, hvis der var problemer, så forbundsledelsen kunne forhandle med kommunen om eventuelle ændringer i nødberedskabet. Med samme målsætning oprettede forbundet ”som en ekstra sikkerhedsventil” en særlig hotline, hvor brugere og pårørende med problemer på grund af strejken kunne henvende sig enten telefonisk eller med e-mail. Efter seks dage havde FOA imidlertid kun fået 75 henvendelser, men kun 11 havde været fra bekymrede borgere, mens resten var fra strejkesympatisører eller usikre medlemmer: ”Et udtryk for, at nødberedskabet fungerer”, konkluderede Karen Stæhr, sektorformand for sosu’erne.¹⁷²

Sammen med forbundenes egne forholdsregler betød nødberedskabet, at de grimme og ulykkelige historier udeblev: ”Strejke uden bremseklodser”, konkluderede *Politiken* efter den første uges strejke med henvisning til, at nødberedskabet fungerede så godt, ”at konflikten i princippet kan vare julen over”.¹⁷³

Optrapning med ”ærtebøsser”

Uden de grimme historier i medierne holdt folkestemningen sig stabilt – og regeringen fik hverken et påskud eller folkelig tilslutning til at gribe ind i konflikten. Tværtimod skærpedes fronterne mellem parterne, da formanden for KL, Erik Fabrin (K) efter en uges konflikt bebudede, at han var indstillet på at svare igen på FOAs strejke med en omfattende lockout af sosu’erne.

I forvejen havde FOA varslet en udvidelse af strejken med 13.000 medlemmer, der ville træde i kraft mandag 28. april. Alligevel var Dennis Kristensen ikke begejstret ved udsigten til en lockout: ”Det er meget usympatisk og ærlig talt lidt tuset”, mente han og kaldte KL’s optrapning en invitation til et regeringsindgreb: ”Det minder mig om min egen skoletid, hvor den allersidste og næsten

umulige mulighed var at kalde på min storebror, der gik fem klasser over mig. Usympatisk”. Samtidig truede han dog med, at FOA selv ville optrappe konflikten ved at bede LO om hjælp gennem en sympatikonflikt, der skulle ramme leverancerne til plejehjemmene.¹⁷⁴

Erik Fabrin ville ikke afvise, at konsekvensen kunne blive et regeringsindgreb, og arbejdsmarkedsforsker Henning Jørgensen fra Aalborg Universitet var enig med Dennis Kristensen. Han kaldte KL's trussel om lockout en ”alvorlig optrapning”, der havde til formål at ”fremprovokere et politisk indgreb”. En lockout kunne i givet fald træde i kraft fire uger, efter den var varslet, men så vidt kom det ikke.¹⁷⁵

Da Erik Fabrin 25. april rejste forslaget om lockout i KL's bestyrelse fik han kun støtte fra de borgerlige partier, mens de syv socialdemokrater og den enlige SF'er sagde nej. Formelt stod et flertal bag Erik Fabrin, men på grund af stærk modstand fra bl.a. KL's næstformand, Anker Boye (S) og Københavns borgmester, Ritt Bjerregaard (S), blev sagen sendt til hjørnespark, mens flertallet hen over weekenden ville udarbejde konkrete modeller for en lockout.

Da FOA mandag 28. april udvidede konflikten og bl.a. sendte 5.000 dagplejere i strejke, kunne Erik Fabrin præsentere en model, hvor KL gradvist ville udvide lockouten i stedet for straks at sende alle hjem – i første omgang ca. 40.000 sosu'er. Dennis Kristensen var tilfreds: ”Det er den måde, som vi kæmper mod hinanden på under en konflikt”, sagde han: ”Når vi har valgt en ærtebøsse, er det fair, hvis de også vælger en ærtebøsse”.¹⁷⁶

Opblødning og krav om ligelønskommission

Ærtebøsse eller ej – der blev ikke brug for flere våben i konflikten på det kommunale område. Efter to ugers konflikt begyndte trætheden at melde sig både hos de ældre og deres pårørende samt hos personalet, der arbejdede i nødberedskabet: ”Konflikten slider på medarbejderne både fysisk og psykisk”, udtalte Karen Stæhr, hvilket formand for plejehjemsledernes organisation, Ældreforum, Erik Lehm, kunne bekræfte: ”Sygemeldingerne strømmer ind på plejehjemmene”.¹⁷⁷

Forholdene på de strejkeramte plejehjem fik både Ældre Sagen og FOA til at råbe vagt i gevær og opfordre embedslægerne til at komme på banen med ekstra tilsynsbesøg for at sikre, at ingen led

omsorgssvigt eller på anden måde led nød. Det blev imidlertid afvist af Sundhedsstyrelsen, som embedslægerne hører under, og i stedet slog man fast, at det var ”konfliktens parter, der har ansvaret for, at ingen ældre lider overlast” – en udtalelse, som sundhedsminister Jakob Axel Nielsen (K) tilsluttede sig.¹⁷⁸

I stedet tog FOA et andet initiativ, da Dennis Kristensen på et hovedbestyrelsesmøde 29. april fik mandat til at indlede nye forhandlinger med KL og samtidig slække på forbundets ellers ultimative krav om 15 procent lønstigning. Samtidig var man også indstillet på, at ikke alle FOA-medlemmer skulle have samme høje lønstigninger – noget, man ellers tidligere havde afvist. Børne- og især ældreområdet skulle prioriteres, så man fik ”slået hul på uligelønnen” og skaffet ”Mandeløn til kvindefag” – og en del af regningen måtte så betales af andre grupper i FOA, der måtte acceptere mindre lønstigninger. Forudsætningen var imidlertid, at Folketinget nedsatte en ligelønskommission: ”Får vi en ligelønskommission, som udløser penge i løbet af overenskomstperioden, så vil jeg vurdere vores lønkrav i lyset af det”, sagde Dennis Kristensen.¹⁷⁹

Forslaget om en ligelønskommission var igen poppet op efter udbruddet af konflikten, men samtidig var der opstået livlig diskussion om dens kommissorium – og om, hvad ligeløn egentlig var. Siden forslaget oprindeligt var dukket op, havde sygeplejerskerne drejet deres holdning i retning af, at det skulle være ligeløn baseret på uddannelse, hvor de bl.a. sammenlignede sig selv med ingeniørerne i erhvervslivet, men FOA holdt fast i, at der alene skulle fokuseres på uligeløn frembragt af kønsforskelle.

Hvad kommissionen egentlig skulle fokusere på, var der således ikke enighed om, og hertil kom, at en ligelønskommission skulle nedsættes af politikerne på Christiansborg, men her havde ingen lyst til at udtale sig om spørgsmålet, så længe overenskomstforhandlingerne ikke var overstået, da det kunne opfattes som politisk indblanding. Kravet om en ligelønskommission gled derfor hurtigt i baggrunden – for en tid – mens åbningen fra FOA overfor at slække på lønkravene stod tilbage.

I medierne blev FOAs opblødning forklaret med at KL’ lock-outvarsel kunne ende med, at forbundets strejkekasse skulle udbetale strejkestøtte til 200.000 medlemmer, hvilket hurtigt ville tømme kas-

sen: ”Et svaghestegn”, kaldte *Jyllandsposten* i en leder FOAs udspil, som det sås som en reaktion på truslen om en lockout. En lockout kunne imidlertid først starte 3. juni, så det var ikke et presserende spørgsmål, og Dennis Kristensen tog da også let på analysen:¹⁸⁰

”Lad dem bare sige, at truslen har virket, men hvis vi ikke bare skal ende med et regeringsindgreb, så skal parterne begynde at tale sammen. De løsninger, som lønmodtagere og arbejdsgivere selv forhandler frem, er nu engang de bedste og mest solide”.

Nye forhandlinger – og igen indblanding udefra

FOA og KL begyndte hurtigt at tale sammen – og så gik det stærkt. Sent om eftermiddagen onsdag 30. april genoptoges forhandlingerne i Kommunernes Landsforening, og stemningen var god. Man enedes om at mødes igen to dage senere af hensyn til demonstrationerne og talerne på arbejderklassens internationale kampdag, 1. maj. Dennis Kristensen, der ekstraordinært var sat på som taler i Fælledparken, udnyttede lejligheden til signalere vilje til forlig: ”Skal der findes et kompromis, må parterne selvfølgelig bøje sig imod hinanden”, udtalte han. Samtidig var forbundet også villigt til at bryde med den traditionelle praksis og sætte strejkerne på standby, mens en urafstemning om resultatet fandt sted: ”Hvis vi får et resultat, som hovedbestyrelsen kan stemme ja til, vil det være en dårlig ide, hvis vi stadig er i konflikt under afstemningen”, sagde Dennis Kristensen til *Ritzaus Bureau*.¹⁸¹

Fredag 2. maj glødede lommeregnerne igen i både FOA og KL, mens embedsmænd søgte at ”løse den gordiske overenskomst-knude, hvor lønmodtagerne skal have mere, uden at det koster arbejdsgiverne”, som *Jyllands-Posten* udtrykte det. Lars Løkke Rasmussen havde få dage forinden givet parterne et vink med en vognstang om ikke at overskride lønrammen fra KTO-forliget, da han til det amerikanske nyhedsbureau *Bloomberg* havde udtalt, at 12,8 procent var ”den ekstreme grænse” – og det var formentlig den udmelding, avisen refererede til.¹⁸²

Men også andre blandede sig. Først var det Dansk Industri, der 3. maj gik i pressen med en direkte opfordring til LO's forbund for privatansatte om at slå i bordet, når FOAs konflikt var overstået.

Formålet var at forhindre, at forbund for offentligt ansatte rendte Christiansborg på dørene og krævede ekstra lønløft: ”Det nytter ikke, at de offentlige forhandlere appellerer til Christiansborg, for det ødelægger den ”danske model”, mente Dansk Industris adm. direktør, Hans Skov Christensen. Han krævede ”selvransagelse” i LO og advarede imod, at store lønstigninger kunne smitte af på den private sektor: ”I privatsektoren kan vi ikke bare se på, hvis vi pludselig har ufaglærte med et væsentligt lavere lønniveau end ufaglærte i den offentlige sektor”, udtalte han – øjensynligt uden viden om, at både sosu-hjælpere og sosu-assistenten havde en uddannelse.¹⁸³

Herefter var det Dansk Arbejdsgiverforening, der på baggrund af tal fra Danmarks Statistik mente, at de offentligt ansattes lønefterslæb var ”en myte. Ifølge arbejdsgiverforeningen viste tallene, at 38 procent af alle ansatte mænd tjente mindre end sosu’erne, mens 60 procent af privatansatte mænd ikke kunne matche en sygeplejerskers løn: ”Man må medgive, at de konfliktende grupper har haft held til at fastholde nogle paroler, som man kan blive ved med at genlæse og genhøre i det offentlige rum – uanset at der er tale om grundløse paroler”, udtalte arbejdsgiverforeningens adm. direktør Jørn Neergaard Larsen.¹⁸⁴

Undersøgelsen affødte kun hovedrysten fra de offentligt ansattes forbund, der alle pegede på, at Arbejdsgiverforeningen ikke tog højde for uddannelsesniveaet for både sygeplejersker, pædagoger og sosu’er. Ydermere pegede Dennis Kristensen på, at arbejdsgiverforeningens opgørelse indregnede fravær, orlov og sygdom, så den præsterede timeløn blev højere, jo mere syg man var – og han fik opbakning fra arbejdsmarkedsforsker Flemming Ibsen, der slog fast, at det var ”det evige stridsmål”, hvordan lønnen skulle gøres op, ligesom han pegede på, at det kunne være en opgave for en ligelønskommission at undersøge, hvordan lønniveauet burde opgøres, så det kunne sammenlignes.¹⁸⁵

Forlig med kommunerne

Dansk Industris og Dansk Arbejdsgiverforeningens indblanding fik ingen indflydelse på forhandlingerne, der gik ind i den afgørende fase natten til mandag 5. maj. Allerede søndag eftermiddag gik det så godt, at Dennis Kristensen kunne fortælle pressen, at FOAs ho-

vedbestyrelse var blevet hasteindkaldt til ekstraordinært møde i tilfælde af, at man nåede til enighed om et forlig i løbet af natten.: ”Jeg mener, der er større sandsynlighed for et forlig, end det modsatte”, sagde han til *Berlingske Tidende*.¹⁸⁶

Og man nåede frem til et forlig. På et ekstraordinært hovedbestyrelsesmøde mandag 5. maj kunne forbundsledelsen fremlægge et forlig med KL, som ifølge forbundet selv lå på 13,4 procent mod KTO-forligets ramme på 12,8 procent. Beregningen af resultatet skulle senere skabe splid mellem FOA og KL, men på baggrund af de fremlagte tal godkendte hovedbestyrelsen 9. maj 2008 med 54 stemmer mod 10 at sende det indgåede forlig til urafstemning. 49 anbefalede at stemme ja, og 12 at stemme nej, mens 5 undlod at stemme – hvorefter hovedbestyrelsen anbefalede medlemmerne at stemme ja.¹⁸⁷

Med godkendelse af forliget og anbefalingen til medlemmerne om at stemme ja, stoppede FOA samtidig strejkerne på det kommunale område, så forholdene i ældreplejen og børnepasningen kunne normaliseres – og parkeringsbøder igen opkræves. Men hermed var konflikten ikke overstået. Sundhedskartellet strejkede stadig – og også FOA var i konflikt med Danske Regioner.¹⁸⁸

Forliget fremkaldte nærmest en mediestorm, hvor arbejdsmarkedsekspert og kommentatorer stod i kø for at vurdere resultatet. KL opgjorde forliget til et beskedent plus til sosu’erne på 35 mio. kroner, mens FOA hævdede, at der var kommet 115 mio. kroner ekstra på bordet – og så kunne kampen om resultatet og sejren begynde: ”Sosu’erne fik ikke meget”, hed det i *Jyllands-Posten*, hvor KL’s forhandlingsleder, Mads Lebech forklarede, at kommunerne havde ”lagt ekstra penge på bordet”, men at man alligevel stadig ”holdt rammen”.¹⁸⁹

I *Berlingske Tidende* konstaterede man, at ”sosu’erne fik de største lønstigninger af alle” – en kommentar, der både refererede til, at forliget lå over KTO-rammen, og at det internt i FOAs medlemskreds var sosu’erne, der fik de største lønstigninger. Alligevel konstaterede avisen på lederplads, at konflikten havde været ”stor ståhej for meget lidt” og at forliget var et ”figenblad”. *Politiken* noterede sig, at de ekstra 0,6 procent svarede til, at ”et ganske almindeligt

FOA-medlem havde fået en flad 50'er mere i løn end efter KTO-forliget: "En lille fadøl, når skatten er betalt", hed det.¹⁹⁰

Resultatet var imidlertid ikke alene et spørgsmål om tal og beregninger. Arbejdsmarkedsforsker Henning Jørgensen fra Aalborg Universitet slog ubetinget fast, at "myten om, at det ikke kan betale sig at strejke, er punkteret", og at det var lykkedes FOA "at bryde gennem lønmuren" – samtidig med, at forliget rummede en opfordring til regeringen om at nedsætte en ligelønskommission. Samtidig pegede han på, at man ikke kunne gøre resultatet op i kroner og øre alene, da strejken havde styrket medlemmerne og forbundet og sat en dagsorden både for næste overenskomst og bredere samfundsmæssigt "om ligeløn mellem mande- og kvindesager".¹⁹¹

Men hvad med regionerne?

Foreløbig var det op til FOAs kommunalt ansatte medlemmer at afgøre, om de var tilfredse – og det syntes de at være. I hvert fald viste en rundringning fra *Jyllands-Posten* til samtlige 43 lokale FOA-afdelingsformænd, at 28 anbefalede deres medlemmer at stemme ja, mens kun fem sagde nej – og resten ikke kunne kontaktes: "Udsigt til stort ja hos FOA", lød overskriften.¹⁹²

Tilbage stod det, at forbundet stadig ikke havde et forlig med Danske Regioner og derfor havde 4.300 medlemmer i konflikt. På hovedbestyrelsesmødet 5. maj havde man besluttet at tage kontakt til Danske Regioner og tilbyde en aftale, der fulgte rammen og retningslinjerne fra det kommunale område, men svaret var et nej – formentlig fordi, det kunne blive retningsgivende for et forlig med Sundhedskartellet, og fordi man sad direkte overfor regeringen som arbejdsgiver. Svaret kom fra hovedbestyrelsesmødet 9. maj 2008, der vedtog at varsle en udvidelse af konflikten på regions-området svarende til en fordobling af antallet af strejkende.¹⁹³

Forliget mellem FOA og KL betød, at sygeplejerskerne rykkede i centrum for mediernes interesse – og fra 12. maj også pædagogerne, der med stort flertal nedstemte det forlig, som BUPL havde indgået med KL. Så mens sosu'erne og andre af FOAs kommunalt ansatte medlemmer gik i arbejde, gik pædagogerne i strejke – og FOA oprustede overfor regionerne.

Situationen holdt dog ikke længe, da FOA fredag 23. maj om aftenen indgik forlig med Danske Regioner. Allerede samme formiddag var FOAs hovedbestyrelse blevet hasteindkaldt for at tage stilling til, om forbundsledelsen kunne få mandat til at indgå et forlig, da hovedproblemet var, at forliget ikke ville være på niveau med det kommunale forlig. På HB-mødet anbefalede Dennis Kristensen imidlertid et forlig med forventningen om et ”forventet snarligt regeringsindgreb” – uden han ifølge referatet kom det nærmere, hvorfra han havde sin viden.¹⁹⁴

Lokalt i FOA – især i Århus og Midtjylland – havde der forinden lydt advarsler mod, ikke kun at indgå forlig med Danske Regioner, der var ringere end forliget med KL – men endog at indgå forlig på samme niveau.¹⁹⁵ Det var da også nyt for FOA at skulle håndtere forhandlingerne med kommunerne og regionerne som to adskilte forløb med forskellige overenskomster, efter man hidtil havde været vant til, at aftaler forhandlede med kommuner og amter under ét

. Det store spørgsmål på hovedbestyrelsesmødet 23. maj var da også med Dennis Kristensens ord, om medlemmerne ”kunne forstå og godkende” et forlig, der var ringere end KL-forliget – men bedre end et regeringsindgreb. Og netop frygten for et regeringsindgreb var bærende i forbundsledelsens anbefaling af at acceptere forliget med Danske Regioner. Forbundsledelsen vurderede, at et regeringsindgreb ville diktere en samlet ramme, der i bedste fald var ca. 0,2 procent lavere, end man selv havde opnået, idet et regeringsindgreb blev vurderet til at give mellem 12,8 og 13,2 procent i samlet ramme: ”Der kommer ikke flere penge på bordet”, sagde Dennis Kristensen og slog fast, at ”vi må beslutte os for at slå til nu.” Med 41 stemmer mod 14 besluttede FOAs hovedbestyrelse herefter, at man var indstillet på at indgå forlig på det foreliggende grundlag – og at indstille konflikten, mens der blev stemt.¹⁹⁶

”Kagedåsen blev fundet frem”

I pressen var der ikke tvivl om, at FOA igen havde leveret varen: ”Kagedåsen blev fundet frem”, skrev *Jyllands-Posten* med en metafor, der lod forstå, at resultatet ikke var overvældende – men alligevel et resultat, der havde sprængt KTO-rammen. *Politiken* lod i en overskrift forstå, at ”FOA henter lønstigninger hjem i forlig med re-

gionerne” – med en kommentar fra Dennis Kristensen i underoverskriften om, at der var ”et rimeligt, men ikke prangende resultat”.¹⁹⁷

Torsdag 29. maj 2008 blev resultatet af FOAs urafstemning på det kommunale område offentliggjort. Med 65 procent var stemmeprocenten historisk høj, og godkendelsen af forliget overbevisende med næsten tre fjerdedel stemmer for. Herefter ventede man på afstemningsresultatet om forliget med regionerne, hvor spændingen var stor på grund af det ringere resultat end i kommunerne.

Resultatet forelå 6. juni med en stemmedeltagelse, der var en smule lavere end på det kommunale område – og det samme gjaldt ja-flertallet. Med 60 procent af de afgivne stemmer var godkendelse af forliget ikke desto mindre klar: Selvom det var regionernes kagedåse, der var blevet tømt, så var resultatet acceptabelt for et pænt flertal af sosu’erne på de danske hospitaler og i psykiatrien.

FOA var herefter ude af overenskomstforhandlingerne 2008. Sundhedskartellet og pædagogerne var stadig i konflikt, men alle ventede et hurtigt politisk indgreb efter FOAs urafstemninger. Efter et sammenbrud i forhandlingerne mellem regionerne og Sundhedskartellet mandag 9. juni, appellerede formanden for Danske Regioner den følgende morgen da også direkte til flere ministre om at gribe ind, men på sit pressemøde samme dag slog statsminister Anders Fogh Rasmussen fast, at regeringen fortsat ikke havde planer om at gribe ind.

Tværtimod var en lockout på vej på daginstitutionsområdet tirsdag 17. juni, men inden da var alle aftaler i hus. For Sundhedskartellet og BUPL var der helt åbenlyst intet perspektiv i at videreføre en konflikt – så meget mere, som det stod klart, at et regeringsindgreb ikke ville give så meget som en promise mere end KTO-forliget.

Fredag 13. juni indgik først BUPL og KL derfor forlig, og senere samme dag fulgte Sundhedskartellet og Danske Regioner – og til sidst også Sundhedskartellet og KL. For BUPL kunne resultatet opgøres til yderligere 30 mio. kroner – fundet på mellemlederområdet, hvor udgifterne syntes at blive mindre end forudset – samtidig med, at rammen på 12,8 procent blev holdt. Sundhedskartellet opnåede lidt mere med en samlet lønramme på 13,3 procent – svarende til et plus på ca. 82 mio. kroner.

Udgangen blev, at alle parter – i hvert fald udadtil – var tilfredse, og at alle ifølge egen opfattelse havde sejret. Onsdag 25. juni 2008 blev afstemningsresultaterne for BUPL og Sundhedskartellet offentliggjort, og medlemmerne syntes at være enige med deres forbundsledelser, da afstemningsresultaterne på begge områder var over 86 procent ja med en stemmeprocent på ca. to tredjedele af de stemmeberettigede – eller også stod det klart for flertallet, at en videre konflikt var udsigtsløs.

Regeringsindgrebet, der udeblev

Overenskomstforhandlingerne 2008 var slut – formentlig de længste i danmarkshistorien, da de reelt varede fra juni 2007 til de sidste forlig et år senere i juni 2008. Blandt arbejdsmarkedsforskere og kommentatorer trivedes vurderinger om, hvorvidt resultaterne havde været anstrengelserne og indsatsen værd, for de konfliktende forbund og deres medlemmer – men især et hovedspørgsmål stod umiddelbart tilbage: Hvorfor greb regeringen ikke ind, sådan som stort set alle havde forudset siden efteråret 2007.

Det skortede ikke på forklaringer: Regeringen havde ønsket at give fagforeningerne en lektion og tømme strejkekasserne. Regeringen var blevet hæmmet af gentagne ”pejlemærker” på grund af de løbende forlig og urafstemninger, mens andre grupper stadig var i strejke: Først pædagogernes urafstemning, derefter FOAs på det kommunale område, så pædagogernes fornyede strejke osv.

Tilbage står det imidlertid, at regeringen havde et meget beskeden rum for et indgreb. Helt fundamentalt var stemningen i befolkningen aldrig for et indgreb – på grund af det velfungerende nødberedskab både i kommuner og regioner, og på grund af fagforeningernes og de strejkendes målrettede indsats for at præge den offentlige opinion. Netop stemningen i befolkningen bidrog formentlig helt afgørende til, at det ikke var politisk ønskeligt for regering at blande sig.

Hertil kom, at regeringens muligheder for et indgreb – hvis det kom dertil – ikke var optimale. Umiddelbart havde den tre muligheder for et indgreb, hvortil der skulle skabes et folketingsflertal, og helst et, der omfattede Socialdemokraterne:

1. Et direkte diktat om, at KTO-forliget også gjaldt FOA og aftalerne for regionerne. Et indgreb, som vi historisk har set ved flere lejligheder, men som i den aktuelle situation ville virke som et partsindgreb i overenskomstforhandlingerne ud fra den kendsgerning, at regeringen på grund af skattestop og Strukturreform fremstod som fagforeningernes direkte modpart. Regeringen ville altså gribe ind til fordel for sig selv.
2. Nedsættelse af en uvildig faglig voldgift, der ville være nødt til at dele sol og vind lige, og dermed lande på ca. halvvejen af forskellen mellem regeringens dikterede lønramme på 12,8 procent og kravene fra de strejkende forbund. Hermed ville statsaftalen og KTO-forliget blive overgået ganske væsentligt med stor ballade til følge for regeringen.
3. Ophævelse af et mæglingsforslag til lov – alle regeringers foretrukne redskab til indgreb, men umuligt i 2008, bl.a. fordi FOA målrettet havde undgået muligheden af et mæglingsforslag under forhandlingerne i Forligsinstitutionen.

Et regeringsindgreb kunne derfor – både blandt de berørte faggrupper og offentligheden – vanskeligt blive opfattet som andet end et partsindgreb, hvor den egentlige forhandlingspartner på det offentlige område satte sin vilje igennem ved et regeringsindgreb med mange spørgsmål til følge: Hvorfor havde man så overhovedet forhandlet, og hvorfor skulle man gøre det i fremtiden, hvis regeringen alligevel ved lov fastlagde sin lønramme, hvis ikke arbejdsmarkedets parter og især de ansattes organisationer makkede ret.

Kapitel 8:

FOA og den danske model

Overenskomstforhandlingerne 2008 vil utvivlsomt gå over i historien som skelsættende og en af de mest dramatiske i danmarkshistorien. Alene dét, at Danmark for første gang oplevede en decideret stor-konflikt på det offentlige område er i sig selv en begivenhed, men hertil kommer, at hele forhandlingsforløbet fra dets tidlige begyndelse i efteråret 2007 til indgåelsen af de sidste forlig i juni 2008 var helt usædvanligt – bl.a. med en stærk og hidtil uset politisering, der fik mange til at advare om, at den såkaldt ”danske model” var i fare. I det hele taget udviklede både forhandlingerne og den afsluttende konflikt sig på en måde, som ingen havde forudset – hverken faglige ledere eller arbejdsmarkedseksperter.

Den drivende og dominerende kraft i det samlede forhandlingsforløb var helt utvivlsomt FOA, der som organisation blev båret frem af en stærk aktivitet blandt en faggruppe, der med ét blev synlige både på arbejdsmarkedet og i offentligheden: Sosu-hjælperne og sosu-assistenterne – eller blot sosu’erne, som de hurtigt blev døbt i pressen og folkemunde.

FOA og sosu’erne i centrum

Fra begyndelsen stod parolen om ”løn, løn og atter løn” i centrum for både FOAs og de andre fagforbunds krav til overenskomstfor-

handlingerne, men det var frem for alt sosu-strejken i juni 2007, der satte en dagsorden, som kom til at præge hele forhandlingsforløbet ikke kun for sosu'erne selv og for FOA, men for alle de offentlige ansatte. Den brede sympati i befolkningen lagde et stærkt pres på både de offentlige arbejdsgivere og det politiske system, så selv modparten var indstillet på, at man var nødt til at give, hvad man selv kaldte "historisk store lønstigninger" – som imidlertid ikke var tilstrækkeligt høje for sosu'erne og de øvrige grupper i FOA, der derfor endte med at gå i konflikt.

Det var også FOA, der hurtigt politiserede overenskomstforhandlingerne, da Dennis Kristensen i juni 2007 sagde ja tak til Pia Kjærsgaards løfte om 5 mia. kroner ekstra til sosu'erne. Han havde allerede inden i sin kronik i *Jyllands-Posten* 20. marts 2007 peget på, at det krævede en politisk beslutning på Christiansborg, hvis kommunerne og regionerne skulle have tilstrækkeligt med penge til at imødekomme de offentligt ansattes lønkrav, men det var sosu'ernes landsdækkende strejker og aktiviteter i juni, der for alvor gjorde kravet om markant højere løn til et politisk tema, hvilket kom til at præge hele forhandlingsforløbet.

Med politiseringen fulgte, at opgøret om overenskomsten 2008 i vid udstrækning og langt mere udpræget end tidligere blev udkæmpet i medierne. Ikke kun FOA, men også sygeplejerskerne og andre sundhedsgrupper havde tidligt lagt en mediestrategi med det formål at påvirke folkestemningen og den offentlige mening – og herigennem politikerne på Christiansborg og i sidste instans regeringen, som det hurtigt viste sig, var den reelle forhandlingsmodpart. Det var en strategi, der inddrog traditionelle virkemidler som annoncer samt kronikker og debatindlæg i aviserne – sidstnævnte som oftest forfattet af en meget synlig formand, der også var en hyppig gæst i de elektroniske medier. Frem for alt var det dog aktiveringen af medlemmerne, der især under konflikten bidrog til at synliggøre forbundet og dets lønkrav i gadebilledet landet over og herigennem skabe omtale i både lokale og nationale medier.

I det hele taget spillede FOA fra begyndelsen en hovedrolle i overenskomstforhandlingerne, men forbundet bidrog desuden til at dramatisere forløbet yderligere gennem et udpræget sololøb, efter at Dennis Kristensen meget tidligt meldte ud, at forbundet gik efter, at

dets medlemmer og andre kvindegrupper indenfor pleje, omsorg og pasning, skulle have højere lønstigninger end de øvrige offentligt ansatte. Hermed rejste FOA ikke blot et historisk lønkrav overfor modparten og det politiske system om et ekstraordinært løft til de lavtlønnede kvindefag – de brød også med årtiers stiltiende accepterede sammenholds-faktor på fagforeningssiden, nemlig at lønstrukturen ikke er til debat og at alle forbund skal have nogenlunde deres rette forholdsmæssige del af en samlet lønforbedring. Det førte i første omgang til formandsopgøret i KTO, og siden til at FOA forlod KTO-forhandlingerne og gik sine egne veje, der endte med at forbundet gik i konflikt for at få sine krav igennem. Undervejs kom det også til flere kontroverser med Socialdemokraterne og andre faglige ledere i både KTO og LO, hvilket imidlertid ikke fik FOA til at fravige sin kurs.

Var det indsatsen værd?

Efter forhandlingerne og konflikten stod FOA som sejrherre for så vidt, at det lykkedes at sprænge den regeringsdikterede lønramme både på det kommunale område og – om end i mindre grad – i regionerne. Forbundet fik ikke til fulde indfriet sine krav, men opnåede lønstigninger, der betød et markant løft for de fleste af forbundets medlemmer – og især for sosu'erne. Hertil kom en række forbedringer på andre, såkaldt "bløde" områder – resultater, der imidlertid druknede i det store lønoprør og den afsluttende konflikt.

Prisen var et kraftigt dræn i strejkekassen, og straks efter konfliktens ophør forsøgte arbejdsmarkedsekspertter og kommentatorer da også at gøre op rent økonomisk, om resultatet havde været indsatsen værd. Der blev således lavet beregninger på, hvor mange år det vil tage, før de strejkende har tjent det beløb hjem, som de har mistet i løn under konflikten, og forbundet har udbetalt i strejkeunderstøttelse – hvortil kommer et evt. strejkekontingent, hvilket FOA dog ikke har haft behov for at udskrive i modsætning til Dansk Sygeplejeråd og BUPL.

Umiddelbart kan man ikke opgøre resultatet af en strejke med en sådan cost-benefit-analyse – alene fordi den ikke tager højde for de langsigtede konsekvenser af en konflikt. Historien er fuld af eksempler på, at udeblevne resultater er blevet hentet hjem ved næste

overenskomstforhandling – netop fordi de var blevet rejst tidligere, og medlemmerne havde vist vilje til at gå i konflikt for deres krav.

I det hele taget gælder det, at fagforeningernes medlemmer gennem årene har fyldt strejkekassen op med henblik på at have muligheden for at gå i konflikt. Selve strejkeberedskabet er således et magtmiddel under en forhandling – men tages det aldrig i anvendelse, mister det sin kraft, og fagforeningerne vil stå langt svagere i forhandlingerne.

At også en overenskomststridig strejke, der både koster tabt løn og en økonomisk bod, kan betale sig, selvom den ikke umiddelbart fører til resultater, er sosu-strejkebølgen i juni 2007 et godt eksempel på. De strejkende sosu'ere i Holstebro fik ikke mere i løn, men de fik sat scenen for overenskomstforhandlingerne 2008 i en sådan grad, at ikke kun de selv og deres kolleger landet over, men også alle andre offentlige ansatte fik en bedre overenskomst, end de fleste havde turdet håbe på, inden forhandlingerne gik i gang.

Når resultatet skal gøres op, må man inddrage sådanne faktorer i vurderingen – og de kan ikke umiddelbart gøres eksakt op i kroner og øre. Hvad betyder det fx at sosu'erne i den grad er blevet sat på landkortet både politisk og bredt i befolkningen? Og hvad betyder det for forbundet og foreningsdemokratiet, at der er skabt et sammenhold og en kampgejst, som man ikke har set i den offentlige sektor siden 1985? Sådanne gevinster er svære at gøre op både for FOA og det enkelte medlem – og for faglig organisering i det hele taget. Aktuelt er der i hvert fald ikke tvivl om, at både de offentlige arbejdsgivere, politikerne på Christiansborg samt den brede offentlighed ved næste overenskomstforhandling på det offentlige område i 2011 vil huske FOAs ageren under overenskomstforløbet 2008 – og ikke mindst sosu'ernes kampgejst og vilje til at konflikte for sine lønkrav.

Sololøb eller solidaritet

Solidaritet har altid været et nøgleord for den danske fagbevægelse, og det har bl.a. manifesteret sig i dannelsen af store forhandlingsfællesskaber som KTO, der i centraliserede forhandlinger med arbejdsgiverne har stået sammen for at være så mange som muligt – og

dermed så stærke som muligt. Man støttede hinanden, og ingen blev efterladt tilbage på perronen, når overenskomsttoget kørte.

Der var da heller ingen der blev efterladt ved overenskomstforhandlingerne 2008 – derimod var der nogen, der selv valgte at stå af, da toget nærmede sig endestationen. At FOA til slut valgte at forlade KTO-forhandlingerne var en logisk følge af den kurs, som forbundet udstak meget tidligt – at man ville have mere end de andre forbund, markant mere. Det blev klart udlagt som et sololøb og et brud på solidariteten internt i KTO, at man ikke stod sammen med de andre forbund i forhandlingerne.

Selvom FOA stadig er med i KTO, har forbundets optræden og sololøb da også skabt revner og sprækker i forhandlingsfællesskabet – og også en modvilje mod forbundet. Det kom bl.a. til udtryk, da en række forbundsformænd ved udbruddet af konflikten advarede arbejdsgiverne og politikerne imod at give FOA mere, end hvad KTO havde opnået gennem forhandlingerne – en bagside af den herskende norm for solidaritet, hvor ingen må få mere end andre.

Selvom udtalelserne efterfølgende blev dementeret, er der ingen tvivl om, at der skal klinkes en del skår i KTO inden næste overenskomstforhandling. Mere grundlæggende har overenskomstforhandlingerne imidlertid tydeliggjort, at ændringer i forhandlingsfællesskabet organisering og ageren er nødvendig, hvis man fremover skal kunne håndtere en solidarisk optræden i et stærkt fællesskab – på trods af de interesse modsætninger mellem især de højtlønnede og lavtlønnede, som blev meget synlige under overenskomstforhandlingerne 2008.

FOA opnåede et bedre resultat end KTO-forliget ved sit sololøb, men det er næppe en holdbar situation fremover, hvis det bliver normen, at et eller flere forbund forlader forhandlingerne, fordi de ikke finder, at deres krav tilgodeses i tilstrækkeligt omfang indenfor rammerne af KTO. Forløbet efterlader hermed KTO i en reel i fare for at falde fra hinanden eller blive et udvandet foretagende. De åbenlyse konfliktlinjer internt på lønmodtagerside gør det nemt for modparten at fortsætte en stiltiende del og hersk strategi. Skal KTO fortsætte som en centraliseret forhandlingsfællesskab, består opgaven derfor i at finde en ny balance mellem det solidariske fællesskab

og de enkelte forbunds selvstændige ageren i varetagelsen af sine medlemmers interesser.

Ligelønskommission

I det hele taget viste forhandlingerne, at det er mere end vanskeligt at bryde op i det eksisterende lønhieraki, da det fordrer, at nogle får mere end andre. For sosu'ernes vedkommende gælder det, at de i de senere år har gennemgået en udvikling fra at være uuddannede hjemmehjælpere og plejepersonale til at være uddannet social- og sundhedspersonale. Alt andet lige burde det føre til højere løn, men hér støder FOA som forbund ind i det eksisterende lønhieraki og modvilje mod, at én gruppe skal have mere – da andre jo så skal have mindre, eller ikke helt så meget.

FOAs værktøj til at løsne op for lønhierakiets snærende bånd var parolen om ”Mandeløn til kvindefag” – som imidlertid ikke slog igennem hverken i KTO eller i forhold til Sundhedskartellet. Derfor ender FOA da også til sidst – og efter overenskomstforhandlingernes afslutning – med at gå ind for nedsættelse af en ligelønskommission, i håb om ad den vej at kunne skaffe mere i løn til de typiske kvindefag, som forbundet repræsenterer. Ifølge Dennis Kristensen var det ud fra en erkendelse af, at ”de små skridts politik” og de ordinære overenskomstforhandlinger ikke hidtil havde kunnet løse ligelønsproblemet – og næppe heller ville kunne gøre det i fremtiden.

Netop en ligelønskommission mangler i skrivende stund stadig at blive nedsat trods positive signaler fra regeringen. Årsagen er, foruden de private arbejdsgiveres stærke pres på politikerne om at afvise en sådan kommission, uenighed internt mellem de offentligt ansattes forbund om, hvad en ligelønskommission egentlig skal undersøge – og om, hvad ”lige løn” og ”lige arbejde” egentlig er. Mens FOA står meget stærkt på, at den især skal beskæftige sig med lønforhold og lønforskelle baseret på køn, ønsker bl.a. sygeplejerskerne især at inddrage uddannelse og andre forhold. Også hér spiller interessevaretagelse og interesse modsætningerne ind hos de enkelte forbund, der ønsker at definere kommissionens opgaver, så det gavner medlemmerne mest muligt. Hertil kommer, at de offentlige arbejdsgiveres krav om at fleksibel og præstationsfremmende løn ligeledes

bør indgå i et kommissionsarbejde, kan ende med at få organisationerne til at sige nej tak.

Opbrud i den ”danske model”?

Formentlig er overenskomstforhandlingerne 2008 de længste i danmarkshistorien, idet de reelt blev indledt med sosu-strejkerne i juni 2007. For FOA, men også de andre forbund, udspillede hele forhandlingsforløbet siden da sig i et kompliceret rum, hvor der som hidtil skulle tages højde for stemningen blandt medlemmerne og holdningen hos arbejdsgiverne. Nu skulle der imidlertid også ageres i forhold til regeringen og de forskellige politiske konstellationer på Christiansborg, samt i forhold til medierne, både de trykte og de elektroniske, herunder internettet. Det var en helt ny scene, der stillede nye og store krav til de faglige organisationer om at kunne agere i mange fora samtidig, uden at miste retningen.

Det var den stærke politisering, der skabte det nye rum omkring overenskomstforhandlingerne – og netop den stærke politisering fik tidligt både arbejdsmarkedsekspert, faglige ledere fra fagbevægelsen og politikere til at advare om, at den ”danske model” var i fare. Der er mange udlægninger af, hvad den ”danske model” egentlig er, men et fælles, grundlæggende træk er, at arbejdsmarkedets parter som udgangspunkt selv forhandler løn- og arbejdsforhold uden politisk eller statslig indblanding – om end historien er rig på overenskomstsituationer, hvor regeringen har grebet ind med forskellige begrundelser. Det er en model, der har sin oprindelse på det private arbejdsmarked med Septemberforliget i 1899, og som først meget sent blev indført i den offentlige sektor i en tillempet form, der tog højde for de særlige forhold på det offentlige arbejdsmarked.

Det var frem for alt FOAs appeller til regeringen og politikerne om ekstra penge til de lavtlønnede kvindefag, der tændte advarsel-lamperne hos dem, der var bekymrede for den ”danske model” og dens fremtid. Der er da heller ikke tvivl om, at FOA med sin ageren i forhold til regeringen og Christiansborg-politikerne brød med spille-reglerne i aftale- og forhandlingssystemet.

I stedet for at se denne ageren som et brud med den ”danske model”, bør man imidlertid se den som en reaktion på, at rammerne for den ”danske model” på det offentlige arbejdsmarkedet er blevet

ændret radikalt med regeringens skattestop og sanktionspolitikken overfor kommunerne samt regionernes manglende økonomiske selvstændighed. At det i sidste instans var regeringen, der var modparten på både det kommunale område og i regionerne, blev klart, da finansminister Lars Løkke Rasmussen direkte underkendte det forlig, som KL og KTO var klar til at indgå med en lønramme på 13,1 procent

I stedet for at se FOA som en murbrækker, der med sin ageren får den ”danske model” til at slå revner, kan man lige såvel betragte forbundet som en katalysator for et begyndende, synligt opbrud i den ”danske model”, der har været undervejs i mange år – i hvert fald, når det gælder det offentlige arbejdsmarked. Det er et opbrud, der i højere grad har sit udspring i det politiske system omkring Christiansborg og regeringen, end i forholdet mellem arbejdsmarkedets parter.

Formålet fra regeringens side er gennem kontraktspolitik, skattestop og den tætte finanslovsstyring, at kunne kontrollere og styre de offentlige udgifter og hele den offentlige sektor, herunder kommunerne. Som sådan lægger regeringen en spændetrøje på overenskomstforhandlingerne 2008 i direkte forlængelse af Strukturreformen og dens betydelige indskrænkning af det kommunale selvstyre og omlægning af offentlige opgaver. Set i det lys kan man se FOAs strategi og ageren som en reaktion, der forsøger at sejle op imod og samtidig spille med på de nye betingelser, som kontraktspolitik og skattestop sætter for de kollektive forhandlinger.

Det helt usædvanlige forløb af overenskomstforhandlingerne 2008 er således et udtryk for, at den ”danske model” er i opbrud og under forandring på det offentlige område. At opbruddet blev både synligt og dramatisk, skyldtes frem for alt FOAs ageren, da forbundet tog konsekvensen af de nye rammebetingelser for forhandlingerne og rettede sine krav direkte mod den egentlige modpart - regeringen og politikerne på Christiansborg. Forløbet kan derfor hverken udlægges som en entydig sejr eller et nederlag for den ”danske model”. Det må derimod ses som begyndelsen til en fornyelse, som forhåbentlig kan skabe ny dynamik og samtidig fastholde og videreudvikle modellens grundprincipper, så de passer til vilkårene for faglig og politisk samordning frem mod 2011.

Noter

- ¹ Fremgår af power points fra de omtalte møder, FOA.
- ² *Jyllands-Posten*, 20. marts 2007.
- ³ *Ibid. Politiken*, 19. oktober, 2007.
- ⁴ *Jyllands-Posten*, 28. marts 2007.
- ⁵ *Politiken*, 18. juni 2007. *Berlingske Tidende*, 18. juni 2007.
- ⁶ Udtrykket "Heltene fra Holstebro": *Politiken*, 22. juni 2007.
- ⁷ *Politiken*, 5. og 6. juli 2007.
- ⁸ *Politiken*, 30. juni 2007. *Berlingske Tidende*, 5. juli 2007.
- ⁹ *Politiken*, 20. maj 2005.
- ¹⁰ *Ibid.*
- ¹¹ *Politiken*, 28. juni 2007.
- ¹² *Jyllands-Posten*, 1. juli 2007.
- ¹³ *Ibid.*
- ¹⁴ *Ibid. Politiken*, 20. juni 2007.
- ¹⁵ *Ibid.*
- ¹⁶ *Politiken*, 27. juni 2006.
- ¹⁷ *Politiken*, 20. juni 2007. *Jyllands-Posten*, 23. juni 2007.
- ¹⁸ *Jyllands-Posten*, 14. juli 2007.
- ¹⁹ *Jyllands-Posten*, 20. marts 2007.
- ²⁰ *Jyllands-Posten*, 23. juni 2007.
- ²¹ *Referat fra KTO's overenskomstkonference 5. marts 2007 – om forhandlings-temaer ved OK-08.*
- ²² *Politiken*, 27. juni 2007.
- ²³ *Politiken*, 28. juni 2007. Der er mange varianter i definitionen af den "danske model", men grundlæggende er der enighed om den forståelse, der er anført i teksten.
- ²⁴ *Jyllands-Posten*.
- ²⁵ *Politiken*, 5. juli 2007.
- ²⁶ *Jyllands-Posten*, 16. juli 2007.
- ²⁷ *Ibid.*
- ²⁸ *Jyllands-Posten*, 17. juli 2007. Det følgende bygger på denne kronik.
- ²⁹ *Ibid.*
- ³⁰ *Interview.*
- ³¹ *Politiken*, 16. juni 2007.
- ³² *Jyllands-Posten* 14. juli 2007.
- ³³ Telegrammet blev refereret i aviserne 16. juni 2007.
- ³⁴ *Politiken*, 29. juni 2007.
- ³⁵ *Ibid.*
- ³⁶ *Jyllands-Posten*, 23. og 27. juni 2007.
- ³⁷ *Jyllands-Posten*, 6. juli 2007 og *Politiken*, 6. juli 2007.
- ³⁸ *Jyllands-Posten*, 28. marts 2007.
- ³⁹ *Jyllands-Posten*, 14. juli 2007.
- ⁴⁰ *Ibid.*
- ⁴¹ *Berlingske Tidende*, 3. og 4. august 2007.
- ⁴² *Jyllands-Posten*, 2. og 16. august 2007 samt *Berlingske Tidende*, 3. august 2007.
- ⁴³ *Jyllands-Posten*, 14. august 2007.
- ⁴⁴ *Jyllands-Posten*, 11. august 2007.
- ⁴⁵ *Berlingske Tidende*, 12. august 2007.

-
- ⁴⁶ *Jyllands-Posten*, 16. august 2007.
- ⁴⁷ *Berlingske Tidende*, 23. august 2007.
- ⁴⁸ *Ibid.*
- ⁴⁹ *Ibid.*
- ⁵⁰ *Politiken*, 20. maj 2007.
- ⁵¹ *Jyllands-Posten*, 17. august 2007.
- ⁵² *Berlingske Tidende og Jyllands-Posten*, 22. august 2007.
- ⁵³ *Politiken*, 27. august 2007.
- ⁵⁴ *Ibid.*
- ⁵⁵ *Politiken*, 28. august 2007.
- ⁵⁶ *Berlingske Tidende og Jyllands-Posten*, 28. august 2007.
- ⁵⁷ *Jyllands-Posten*, 28. august 2007.
- ⁵⁸ *Jyllands-Posten*, 28. august 2007.
- ⁵⁹ *Berlingske Tidende*, 30. august 2007.
- ⁶⁰ *Jyllands-Posten*, 29. august 2007.
- ⁶¹ *Politiken*, 29. august 2007.
- ⁶² *Ibid.*
- ⁶³ *Berlingske Tidende*, 30. august 2007.
- ⁶⁴ *Jyllands-Posten*, 31. august 2007.
- ⁶⁵ *Berlingske Tidende*, 31. august 2007.
- ⁶⁶ *Bygger på Jyllands-Posten, Berlingske Tidende og Politiken*, 31. august 2007.
- ⁶⁷ *Berlingske Tidende*, 31. august 2007.
- ⁶⁸ *Jyllands-Posten*, 31. august 2007.
- ⁶⁹ Sygeplejerskernes formand, Connie Kruckow, har dog i en periode været konstitueret formand, mens LO-forbundene efter Poul Wincklers afgang skulle finde en ny kandidat.
- ⁷⁰ *Berlingske Tidende*, 7. september 2007.
- ⁷¹ *Politiken*, 2. oktober 2007.
- ⁷² *Jyllands-Posten*, 1. oktober 2007.
- ⁷³ *Ibid.* og *Politiken*, 9. oktober 2007.
- ⁷⁴ *Politiken*, 9. oktober 2007.
- ⁷⁵ *Berlingske Tidende*, 2. oktober 2007.
- ⁷⁶ *Politiken*, 5. oktober 2007.
- ⁷⁷ *Jyllands-Posten*, 8. oktober 2007.
- ⁷⁸ *Berlingske Tidende*, 11. oktober 2007.
- ⁷⁹ *Politiken*, 11. oktober 2007.
- ⁸⁰ *Jyllands-Posten*, 12. oktober 2007.
- ⁸¹ *Jyllands-Posten*, 12. oktober 2007.
- ⁸² *Ibid.*
- ⁸³ *Politiken*, 17. oktober 2007.
- ⁸⁴ *Ibid.*,
- ⁸⁵ *Berlingske Tidende*, 25. oktober 2007.
- ⁸⁶ *Jyllands-Posten*, 26. oktober 2007.
- ⁸⁷ *Berlingske Tidende*, 25. oktober 2007.
- ⁸⁸ *Jyllands-Posten*, 27. oktober og 1. november 2007.
- ⁸⁹ *Politiken*, 30. oktober og 2. november 2007.
- ⁹⁰ *Berlingske Tidende*, 5. november 2007.
- ⁹¹ *Jyllands-Posten*, 6. november 2007.
- ⁹² *Politiken*, 13. november 2007.
- ⁹³ *Jyllands-Posten*, 17. november 2007.
- ⁹⁴ *Politiken*, 20. november 2007.
- ⁹⁵ *Politiken*, 4. december 2007.

-
- ⁹⁶ *Ibid.*
- ⁹⁷ *Berlingske Tidende*, 5. december 2007.
- ⁹⁸ *Politiken*, 18. december 2007. *Jyllands-Posten*, 18. december 2007.
- ⁹⁹ *Berlingske Tidende*, 14. december 2007.
- ¹⁰⁰ *Ibid.*, 14. og 15. december 2007.
- ¹⁰¹ *Ibid.*, 16. december.
- ¹⁰² *Jyllands-Posten*, 19. december 2007.
- ¹⁰³ *Ibid.*
- ¹⁰⁴ *Jyllands-Posten*, 19. og 23. december 2007.
- ¹⁰⁵ *Berlingske Tidende*, 19. december 2007.
- ¹⁰⁶ *Jyllands-Posten*, 21. december 2007. *Berlingske Tidende*, 22. december 2007. *Politiken*, 19. december 2007.
- ¹⁰⁷ *Jyllands-Posten*, 2. januar 2007.
- ¹⁰⁸ *Politiken*, 2. januar 2008.
- ¹⁰⁹ *Berlingske Tidende*, 20. december 2007.
- ¹¹⁰ *Politiken*, 30. december 2007.
- ¹¹¹ *Ibid.*
- ¹¹² *Politiken*, 31. december 2007. *Berlingske Tidende*, 31. december 2007.
- ¹¹³ *Berlingske Tidende*, 3. januar 2007.
- ¹¹⁴ *Ibid.*
- ¹¹⁵ *Ibid.*
- ¹¹⁶ *Politiken*, 4. januar 2008.
- ¹¹⁷ *Ibid.*
- ¹¹⁸ *Politiken*, 26. juni 2008. *Jyllands-Posten*, 10. februar 2008
- ¹¹⁹ *LO Ugebrev A4 nr. 6*, 11. februar 2008.
- ¹²⁰ *Ibid.*
- ¹²¹ *Ibid.*
- ¹²² *Ibid.*
- ¹²³ *Politiken*, 7. januar 2008.
- ¹²⁴ *Berlingske Tidende*, 15. februar 2008.
- ¹²⁵ *Jyllands-Posten*, 19. februar 2007. *Politiken*, 19. februar 2008.
- ¹²⁶ *Politiken*, 19. februar 2008.
- ¹²⁷ *Ibid.*
- ¹²⁸ *Ibid.*
- ¹²⁹ *Berlingske Tidende*, 19. februar 2008.
- ¹³⁰ *Politiken*, 20. februar 2008.
- ¹³¹ *Berlingske Tidende*, 1. marts 2008.
- ¹³² *Politiken*, 2. marts 2008.
- ¹³³ *Berlingske Tidende*, 2. marts 2008.
- ¹³⁴ *Berlingske Tidende*, 6. marts 2008.
- ¹³⁵ *Berlingske Tidende*, 8. marts 2008.
- ¹³⁶ *Ibid.*
- ¹³⁷ Det følgende bygger på: *Referat fra Hovedbestyrelsesmøde, 11.-12. marts 2008*, FOA.
- ¹³⁸ *Ibid.*
- ¹³⁹ *Berlingske Tidende*, 27. marts 2008.
- ¹⁴⁰ *Ibid.*, 1. april 2008.
- ¹⁴¹ *Referat af Hovedbestyrelsesmøde 8.-9. april 2008*, FOA.
- ¹⁴² *Refereret i Jyllands-Posten*, 12. april 2008.
- ¹⁴³ *Politiken*, 12. april 2008. *Jyllands-Posten*, 13. april 2008.
- ¹⁴⁴ *Jyllands-Posten*, 13. april 2008.
- ¹⁴⁵ *Ibid.*, 13. og 14. april 2008.

-
- ¹⁴⁶ *Berlingske Tidende*, 12. april 2008.
¹⁴⁷ *Politiken*, 15. april 2008.
¹⁴⁸ *Jyllands-Posten*, 16. april 2008.
¹⁴⁹ *Jyllands-Posten*, 14. april 2008.
¹⁵⁰ *Ibid.*
¹⁵¹ *Jyllands-Posten*, 15. april 2008.
¹⁵² *Ibid.*
¹⁵³ *Ibid.*, 14. april 2008.
¹⁵⁴ *Berlingske Tidende*, 16. april 2008.
¹⁵⁵ *Ibid.*, 16. april 2008.
¹⁵⁶ *Berlingske Tidende*, 16. april 2008.
¹⁵⁷ *Ibid.*
¹⁵⁸ *Ibid.*
¹⁵⁹ *Ibid.*
¹⁶⁰ *Ibid.*, 17. april 2008.
¹⁶¹ *Ibid.*, 16. april 2008.
¹⁶² *Ibid.*, 17. april 2008.
¹⁶³ *Politiken*, 16. april 2008.
¹⁶⁴ *Politiken*, 20. april 2008.
¹⁶⁵ *Jyllands-Posten*, 17. april 2008.
¹⁶⁶ *Ibid.*
¹⁶⁷ FOA: Strejkeavis.
¹⁶⁸ *Ibid.* *Jyllands-Posten*, 22. april 2008.
¹⁶⁹ *Jyllands-Posten*, 20. og 23. april, 2008.
¹⁷⁰ *Berlingske Tidende*, 17. april 2008.
¹⁷¹ *Jyllands-Posten*, 17. april 2008. *Berlingske Tidende*, 20. april 2008.
¹⁷² *Politiken*, 23. april 2008. *Jyllands-Posten*, 23. april 2008.
¹⁷³ *Politiken*, 22. april 2008.
¹⁷⁴ *Jyllands-Posten*, 23. april 2008. *Berlingske Tidende*, 24. april 2008.
¹⁷⁵ *Ibid.*
¹⁷⁶ *Jyllands-Posten*, 28. april 2008.
¹⁷⁷ *Berlingske Tidende*, 29. april 2008.
¹⁷⁸ *Ibid.*
¹⁷⁹ Referat fra hovedbestyrelsesmøde, 29. april 2008, FOA. *Berlingske Tidende*, 29. april 2008. *Jyllands-Posten*, 30. april 2008.
¹⁸⁰ *Politiken*, 29. april 2008.
¹⁸¹ *Berlingske Tidende*, 2. maj 2008.
¹⁸² *Jyllands-Posten*, 20. april og 2. maj 2008.
¹⁸³ *Berlingske Tidende*, 3. maj 2008.
¹⁸⁴ *Jyllands-Posten*, 5. maj 2008.
¹⁸⁵ *Ibid.*
¹⁸⁶ *Berlingske Tidende*, 5. maj 2008.
¹⁸⁷ Referat af hovedbestyrelsesmøde, 5. maj 2008, FOA.
¹⁸⁸ *Ibid.*
¹⁸⁹ *Jyllands-Posten*, 6. maj 2008.
¹⁹⁰ *Berlingske Tidende*, 6. maj 2008. *Politiken*, 6. maj 2008.
¹⁹¹ *Politiken*, 6. maj 2008.
¹⁹² *Jyllands-Posten*, 6. maj 2008.
¹⁹³ Referat af hovedbestyrelsesmøde, 9. maj 2008, FOA.
¹⁹⁴ Referat af hovedbestyrelsesmøde, 23. maj 2008, FOA.
¹⁹⁵ *Jyllands-Posten*, 8. maj 2008.
¹⁹⁶ Referat fra hovedbestyrelsesmøde, 23. maj 2008, FOA.

¹⁹⁷ *Jyllands-Posten*, 24. maj 2008. *Politiken*, 24. maj 2008.

